

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: «ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ»
ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΒΒΟΥΡΗΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 27386

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: «Η σχέση της Βουλής με τις
Ανεξάρτητες Αρχές. Η περίπτωση του κοινοβουλευτικού ελέγχου»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2009

«Η σχέση της Βουλής με τις Ανεξάρτητες Αρχές. Η περίπτωση του κοινοβουλευτικού ελέγχου».

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: «ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ»
ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΒΒΟΥΡΗΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 27386

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: «Η σχέση της Βουλής με τις
Ανεξάρτητες Αρχές. Η περίπτωση του κοινοβουλευτικού ελέγχου».

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	8
--	---

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ.....	10
-----------------------------	----

II. ΜΕΡΟΣ Α΄

Η θέση των Ανεξάρτητων Αρχών στο ελληνικό νομικό σύστημα

1. Ιστορική εξέλιξη του θεσμού των Ανεξάρτητων Αρχών	12
2. Λόγοι ίδρυσης των Ανεξάρτητων Αρχών.....	14
3. Οι Ανεξάρτητες Αρχές στη σύγχρονη ελληνική δημοκρατία. Απαρίθμηση και αρμοδιότητες	15
4. Ανεξάρτητες Αρχές: Ένας θεσμικός νεωτερισμός ή ένα κομμάτι της εκτελεστικής εξουσίας;.....	16
4.1. Το ζήτημα της νομικής φύσης των Ανεξάρτητων Αρχών.....	16
4.1.1. Η νομοθεσία αναφορικά με το ζήτημα της νομικής φύσης των Ανεξάρτητων Αρχών.....	23
4.1.2. Η νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων αναφορικά με την νομική φύση των Ανεξάρτητων Αρχών	23
5. Η ανεξαρτησία των Ανεξάρτητων Αρχών	26
5.1. Η λειτουργική ανεξαρτησία των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών.....	26
5.2. Η προσωπική ανεξαρτησία των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών.....	27
5.3. Θεσμικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας	27
5.4. Υπάρχει ή όχι δικαστική ασυλία των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών;.....	28
6. Το έλλειμμα δημοκρατικής νομιμοποίησης των Ανεξάρτητων Αρχών;	29
6.1. Ανεξάρτητες Αρχές και Διάκριση των Λειτουργιών	29
6.2. Ανεξάρτητες Αρχές και Κοινοβουλευτική Αρχή.....	31
6.3. Ανεξάρτητες Αρχές και Δημοκρατική Αρχή	32
6.4. Ανεξάρτητες Αρχές και Αρχή του Κράτους Δικαίου	33
7. Αποτελούν οι Ανεξάρτητες Αρχές θεσμικά αντίβαρα;.....	34
8. Είναι δυνατή η κατάργηση των συνταγματικά κατοχυρωμένων Ανεξάρτητες Αρχές;	36

9. Επιφυλάξεις και επικινδυνότητα από την αλόγιστη σύσταση Ανεξάρτητων Αρχών.....	37
---	----

III. ΜΕΡΟΣ Β΄

Σχέσεις Βουλής και Ανεξάρτητων Αρχών: Η ανάδειξη των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών και το ζήτημα του κοινοβουλευτικού ελέγχου τους	40
--	----

1. Η ανάδειξη των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής	40
1.1. Συγκριτική επισκόπηση: Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής και ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων	40
1.2. Συγκριτική επισκόπηση: Τα ισχύοντα σε άλλες χώρες	42
1.3. Το ελληνικό σύστημα ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών	44
1.3.1. Το ιστορικό της ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής	44
1.3.2. Πλεονεκτήματα της ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων	46
1.3.3. Μειονεκτήματα της ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων	47
1.4. Νομολογία αναφορικά με την ανάδειξη των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τα κόμματα-Βουλή.....	49
1.5. Σκέψεις και προτάσεις για ένα πιο λειτουργικό σύστημα ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών.....	50
2. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των Ανεξάρτητων Αρχών	53
2.1. Συγκριτική επισκόπηση: Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή και του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων.....	53
2.2. Συγκριτική επισκόπηση: Τα ισχύοντα σε άλλα κράτη	54
3. Η κοινοβουλευτική ευθύνη της Κυβέρνησης και ο κοινοβουλευτικός έλεγχος της Βουλής επί της Κυβέρνησης.....	61
3.1. Η κοινοβουλευτική-πολιτική ευθύνη της Κυβέρνησης	61
3.2. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος της Βουλής επί της Κυβέρνησης.....	63
4. Το ισχύον σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών.....	65

4.1. Πρόκειται όντως για κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των Ανεξάρτητων Αρχών ή μήπως για κάτι διαφορετικό; Οι απόψεις που εκφράστηκαν	65
4.2. Οι ρυθμίσεις του ΚτΒ αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των Ανεξάρτητων Αρχών.....	70
4.3. Η έως σήμερα πρακτική αναφορικά με την άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών.....	72
4.3.1. Οι διεξαχθείσες συζητήσεις στην Ολομέλεια της Βουλής επί των Ετήσιων Εκθέσεων των Ανεξάρτητων Αρχών.....	72
4.3.2. Ο ασκούμενος έλεγχος από την Μόνιμη Ειδική Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας και τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής	78
4.4. Σκοπιμότητα-Αναγκαιότητα (ύπαρξης) κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών. Μήπως κατ' αυτό τον τρόπο επηρεάζεται η ανεξαρτησία τους;.....	89
4.5. Σκέψεις και προτάσεις για ένα πιο λειτουργικό σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών.....	92
IV. Αντί επιλόγου	99
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	101

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΑ: Ανεξάρτητες Αρχές

ΑΔΑ: Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές

ΑΔΑΕ: Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών

ΑΠΔΠΧ: Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

ΑΣΔΥ: Ανώτατο Συμβούλιο Δημοσίων Υπαλλήλων

ΑΣΕΠ: Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού

ΔΕΚ: Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΔιΔικ: Διοικητική Δίκη

εδ.: εδάφιο

ΕΔΔΔΔ: Επιθεώρησης Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΕΔ: Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου

ΕΕΠΔ: Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων

ΕισΝΑΚ: Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα

ΕΡΣ: Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο

ΕΣΡ: Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης

ΕφημΔΔ: Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου

ΚΚΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος

ΚοινΕπ: Κοινοβουλευτική Επιθεώρηση

ΚτΒ: Κανονισμός της Βουλής

ΚτΕΚοιν: Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

ΛΑ.Ο.Σ.: Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός

Ν. ή ν.: Νόμος

ΝΔ: Νέα Δημοκρατία

ΝοΒ: Νομικό Βήμα

Ν.Π.Δ.Δ.: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

παρ.: παράγραφος

ΠΑΣΟΚ: Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα

Π.Γ.Δ.Μ.: Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

ΣΕΚ: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας

ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

Συντ.: Σύνταγμα

ΣΥΠ: Συνήγορος του Πολίτη

ΣΥ.ΡΙΖ.Α.: Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς

τχ.: τεύχος

Φ.Ε.Κ.: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Το παρόν πόνημα αποτελεί εργασία στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική» του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και εκπονήθηκε υπό την επίβλεψη του καθηγητή κ. *Χαράλαμπου Χρυσανθάκη*.

Με αυτή την εργασία επιχειρείται να γίνει μία προσέγγιση του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών (ΑΑ). Πρόκειται για μια θεσμική καινοτομία που εμφανίσθηκε την τελευταία εικοσαετία και στη χώρα μας και η οποία δημιούργησε και συνεχίζει να δημιουργεί αρκετούς προβληματισμούς, αν και αυτοί μειώθηκαν ύστερα από τη συνταγματική κατοχύρωση ορισμένων από τις αρχές, σε πολλούς λόγω της ιδιομορφίας της. Θα επιχειρηθεί να δοθεί μια γενική εικόνα του κοινοβουλευτικού ελέγχου και της άσκησής του επί των ΑΑ.

Το σχετικό ενδιαφέρον οφείλεται στο πρωτεύοντα ρόλο που διαδραματίζουν πλέον και στην ελληνική έννομη τάξη οι ΑΑ, αλλά και στο γεγονός ότι παρόλο που συστήθηκαν για να απολαύουν ανεξαρτησίας, εν τούτοις υπόκεινται και αυτές σε κοινοβουλευτικό έλεγχο.

Προτού περάσουμε στην παρουσίαση των επιμέρους κεφαλαίων της εργασίας κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι η εργασία τούτη θα ασχοληθεί μόνο με τις από το Σύνταγμα προβλεπόμενες ΑΑ.

Στο Α΄ Μέρος της εργασίας θα εξετάσουμε την θέση των ΑΑ στο ελληνικό νομικό σύστημα. Θα δούμε την ιστορική τους εξέλιξη, τους λόγους ίδρυσής τους, τις αρμοδιότητες, τη νομική φύση, την ανεξαρτησία, το ζήτημα του εάν υφίσταται έλλειμμα δημοκρατικής νομιμοποίησής τους. Ύστερα θα εξετάσουμε αν αποτελούν θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας, εάν είναι δυνατή η κατάργησή τους καθώς και τις έντονες επιφυλάξεις που εκφράστηκαν στην ενδεχόμενη γενίκευση του θεσμού.

Στο Β΄, και κύριο, Μέρος θα δούμε τις σχέσεις της Βουλής με τις ΑΑ. Πρώτα, θα δούμε την ανάδειξη τους από τη Βουλή, όπου θα γίνει και συγκριτική επισκόπηση αναφορικά με το σύστημα ανάδειξης των μελών ΑΑ άλλων χωρών καθώς και με τις, σημαντικότερες ίσως ΑΑ σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΑΑ του Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή και του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων. Ύστερα θα δούμε την νομολογία που έχει εκδοθεί αναφορικά με την ανάδειξη των μελών των ΑΑ από τη Βουλή-κόμματα. Και τέλος θα κάνουμε σκέψεις και προτάσεις για πιο

λειτουργικό σύστημα ανάδειξης των μελών των ΑΑ. Στη συνέχεια θα ασχοληθούμε με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ. Αρχικά θα γίνει μια συγκριτική επισκόπηση με τα συστήματα κοινοβουλευτικού ελέγχου που ισχύουν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες καθώς και με αυτά του Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή και του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ύστερα θα εξετάσουμε τον κοινοβουλευτικό έλεγχο της Βουλής επί της κυβέρνησης για να περάσουμε μετά στο σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ που ισχύει στη χώρα μας. Θα δούμε την επικρατούσα πρακτική αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο και την άσκηση του επί των ΑΑ από την Βουλή και ύστερα θα δούμε αν χρειάζεται να υπάρχει κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ ή αν τις θίγει, λόγω της ιδιομορφίας τους που είπαμε και πιο πάνω.

Τέλος, θα γίνουν σκέψεις και προτάσεις για ένα πιο λειτουργικό σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ.

II. ΜΕΡΟΣ Α΄

Η θέση των Ανεξάρτητων Αρχών στο ελληνικό νομικό σύστημα

1. Ιστορική εξέλιξη του θεσμού των Ανεξάρτητων Αρχών¹

Οι ΑΑ είναι ένας θεσμικός νεωτερισμός του Ευρωπαϊκών εννόμων τάξεων. Η ιστορία των ΑΑ ξεκινά το 1887 στις ΗΠΑ με την ίδρυση της Επιτροπής Διαπολιτειακού Εμπορίου². Ωστόσο, ο θεσμός των ΑΑ αναπτύχθηκε, κατά κύριο λόγο, πρώτα στην Σκανδιναβία³, ιδίως στη Σουηδία, με την ίδρυση του θεσμού του Ombudsman, και ύστερα άρχισε σταδιακά να εμφυτεύεται και να αναπτύσσεται στην

---

¹ Για την ιστορική εξέλιξη των ΑΑ βλ. *N. Κουλούρη*, Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, σε: *Μακροδημήτρης Αντ.-Σπηλιωτόπουλος Επ. Π.* (επιμ.), Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα, Ελληνικό Ινστιτούτο Διοικητικών Επιστημών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 103-104. Του *ιδίου*, Οι περιπέτειες του «ΕΣΡ» και της «Ε.Ε.Τ.»: Το λυκόφως των ελληνικών ανεξάρτητων αρχών, *ΕΔΔΔΔ 1/1996*, σ. 29-30. Επιπλέον, βλ. *Ξ. Ι. Κοντιάδη*, Η σχέση πολιτικών κομμάτων και ανεξάρτητων αρχών μεταξύ έντασης και συμπληρωματικότητας: Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης ή αποπολιτικοποίηση της δημοκρατίας, σε: *Τσάτσος Δ. Θ.-Ξ. Ι. Κοντιάδης* (επιμ.), Το μέλλον των πολιτικών κομμάτων, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ. 121, υποσημείωση 1, και 124, υποσημείωση 8, *Αικ. Ηλιάδου*, Η σημασία και οι συνέπειες της κατοχύρωσης ανεξάρτητων αρχών στο νέο σύνταγμα, σε: *Δ. Θ. Τσάτσος/Εν. Β. Βενιζέλος/ Ξ. Ι. Κοντιάδης* (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001 (Αθήνα, 14 και 15 Ιουνίου 2001), Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 387-388, υποσημειώσεις 1-2. Της *ιδίας*, Το Σύνταγμα και οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές. Σκέψεις σχετικά με την πρόταση συνταγματικής τυποποίησης των ΑΔΑ, *Διδικ 12/2000*, σ. 784-785, υποσημειώσεις 1 και 2. Επίσης, βλ. *Μ. Αντωνόπουλου*, Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σ. 19-21 και 55.

² Βλ. *N. Δ. Κουλούρη*, Οι «Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές»: Τα αλλοδαπά πρότυπα και τα ημεδαπά κακέκτυπα, *Διδικ 5/1993*, σ. 1141, υποσημείωση 3. Επίσης, *Σπ. Φλογαίτη*, Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές. Οι αναγκαίες συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, *Τα Νέα*, 23/1/2001, σ. Ν10. Πάντως, θα πρέπει να αναφέρουμε εδώ ότι ο *I. Βαρβιτσιώτης* (ΝΔ) υποστήριξε ότι οι ΑΑ δημιουργήθηκαν για πρώτη φορά στη Μεγάλη Βρετανία. Βλ. αγόρευση *I. Βαρβιτσιώτη*, Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Θ΄-Σύννοδος Β΄, Συνεδρίαση ΡΛΕ΄, 20 Μαΐου 1998, σ. 8436.

³ Βλ., σχετικά με την εξέλιξη του θεσμού του Ombudsman, *Αντ. Μακροδημήτρη*, Διοίκηση και Κοινωνία. Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα. «Το έλατο στην άμμο» ή ο Ombudsman στην Ελλάδα. Πρόλογος: *N. Μουζέλης*, Εκδόσεις Θεμέλιο 1999, σ. 355-356, *N. Διαμαντούρου*, Δημοκρατία, Κράτος Δικαίου και ο Ombudsman, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τχ. 27, Μάιος 2006, σ. 161 επ. και την υποσημείωση 16, *Επ. Μαριά*, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τον Διαμεσολαβητή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *ΔτΑ Νο 7/2000*, σ. 644-646. Επίσης, για τον Ombudsman της Σουηδίας βλ. *Αλ. Κλ. Οικονόμου*, Ο θεσμός της Διοικητικής Μεσολάβησης και το Σώμα των Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης, σε: *Μακροδημήτρης Αντ., Κουλούρης Ν. Δ., Χρυσανθάκης Χ., Αλ. Κλ. Οικονόμου*, Πρόλογος: *Επ. Π. Σπηλιωτόπουλος*, «Ombudsman», Ο έλεγχος της κακοδιοίκησης στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Διοίκηση και Πολιτεία, Μελέτες-15, Διεύθυνση: *Γ. Παπαδημητρίου-Αντ. Μακροδημήτρη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σ. 105 επ.. Για την ιστορική επισκόπηση του θεσμού του Ombudsman (Συνήγορος του Πολίτη) στην Ελλάδα βλ. *Χ. Χρυσανθάκη*, Ο Συνήγορος του Πολίτη: Ένας παραδοσιακός θεσμός σε αναζήτηση νέου ρόλου, *Νομική Επιθεώρηση 29/1999*, σ. 22 επ.

ηπειρωτική Ευρώπη και κυρίως στη Μ. Βρετανία⁴ και ακόμη περισσότερο, στη Γαλλία⁵. Μάλιστα στη Γαλλία οι ΑΑ συνέχισαν να αντλούν πολλά οργανωτικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά από τις αμερικανικές ΑΑ⁶.

Υπάρχουν πολλές απόψεις στη θεωρία αναφορικά με την έναρξη της ιστορίας των ΑΑ στην ελληνική έννομη τάξη⁷. Πάντως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ουσιαστικά το 1989 με την ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης ξεκινά η ιστορία των ΑΑ και στη χώρα μας. Ακολούθησε την δεκαετία του 1990 η ίδρυση πολλών ΑΑ με αποκορύφωμα την συνταγματική κατοχύρωση κάποιων από αυτές τις αρχές⁸ το 2001.

---

⁴ Βλ. *Ξ. Ι. Κοντιάδη*, όπ.π. (υποσημ. 1), σ. 124, υποσημείωση 8 όπου αναφέρεται ότι στη Μ. Βρετανία οι “quasi autonomous non governmental organizations” είναι περισσότερες από 250.

⁵ Βλ. υποσημ. 4 όπου αναφέρεται ότι στη Γαλλία οι ανεξάρτητες αρχές είναι περισσότερες από 30.

⁶ Βλ. *Ν. Δ. Κουλούρη*, όπ.π. (υποσημ. 2), σ. 1142.

⁷ Κατά τους περισσότερους η απαρχή της ιστορίας των ελληνικών ΑΑ είναι η ίδρυση του ΕΣΡ. Αντί πολλών βλ. *Απ. Χ. Γέροντα*, Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 140-141, *Α. Ν. Μαρίνου*, Οι Ανεξάρτητες Αρχές στην ελληνική έννομη τάξη, ΕΔΔΔΔ 1/2008, σ. 5, *Ι. Κ. Καρακώστα*, Το Δίκαιο των Μ.Μ.Ε., Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 57 και *Φ. Κ. Σπυρόπουλου*, Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, σ. 374. Ωστόσο, υπάρχουν άλλοι οι οποίοι θεωρούν ότι η ιστορία των ΑΑ στην Ελλάδα είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα. Κατά τον *Α. Ι. Τάχο* οι απαρχές του φαινομένου θα πρέπει να αναζητηθούν στο ΑΣΔΥ (1951), το ΝΣΚ (1961) και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1968). Βλ. *Α. Ι. Τάχο*, Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2000, σ. 299 και 301. Κατά το *Ν. Δ. Κουλούρη* η «Επιτροπή Αδείας Ασκήσεως Επαγγέλματος Ηθοποιού» (Ν. 5736/1933) είχε έντονα λειτουργικά χαρακτηριστικά που θύμιζαν έντονα αμερικανική ΑΔΑ. Βλ. *Ν. Δ. Κουλούρη*, όπ.π. (υποσημ. 2), σ. 1160-1161, υποσημείωση 77. Κατά την *Ελ. Μπέσιλα-Μακρίδη* η ιστορία των ΑΑ ξεκινά από τη δεκαετία του 1970 όπου λειτουργούσε η Επιτροπή Ανταγωνισμού ως η μόνη ανεξάρτητη διοικητική αρχή. Βλ. *Ελ. Μπέσιλα-Μακρίδη*, Ο έλεγχος της Διοίκησης και το δικαίωμα της αναφοράς στις αρχές. Οι Ανεξάρτητες Αρχές (Ν. 3051/2002) & ο Συνήγορος του Πολίτη, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 165-166, υποσημείωση 2. Τέλος, βλ. αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ) στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Γ΄-Σύννοδος Α΄, Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 17 Οκτωβρίου 2000, σ. 533 και επίσης Εισήγηση του *ιδίου* στην Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, στον ίδιο τόμο, σ. 649.

⁸ Πρόκειται για τις εξής ΑΑ: ΕΣΡ (άρθρο 15 παρ. 2 Συντ.), ΑΠΔΠΧ (άρθρο 9Α Συντ.), ΑΔΑΕ (άρθρο 19 Συντ. παρ. 2, ΣΥΠ (άρθρο 103 παρ. 9 Συντ.), ΑΣΕΠ (άρθρο 103 παρ. 7 Συντ.).

2. Λόγοι ίδρυσης των Ανεξάρτητων Αρχών⁹

Ως λόγοι ίδρυσης των ΑΑ θα μπορούσαν να αναφερθούν οι εξελίξεις στους τομείς της πληροφορικής και της τεχνολογίας, στις τηλεπικοινωνίες και στην οικονομία, καθώς και ο υψηλός βαθμός γραφειοκρατίας. Όλα τα παραπάνω, συνδυαζόμενα με την αδυναμία των παραδοσιακών μηχανισμών του Κράτους να παρακολουθήσουν από κοντά τις εξελίξεις αυτές και να απαντήσουν στα ανακύπτοντα προβλήματα, οδήγησαν στην εκχώρηση κρατικής εξουσίας σε ορισμένους «ευαίσθητους χώρους» σε ΑΑ που θεωρήθηκαν πιο ευέλικτες για να αντιμετωπίσουν τα παραπάνω προβλήματα. Με την ίδρυση των ΑΑ επιχειρήθηκε να βρεθεί μια λύση στο αίτημα για αμεροληψία και αντικειμενικότητα που έλειπαν από τη διοικητική δράση και χαρακτηρίζαν το διαβρωμένο από την επιρροή των πολιτικών κομμάτων σύγχρονο κοινοβουλευτικό κράτος. Από τους γενεσιουργούς λόγους σύστασης των ΑΑ δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε και τον πιο σημαντικό ίσως λόγο που είναι η ανάγκη αυξημένης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τους κινδύνους, οι οποίοι αναδύθηκαν ως συνέπεια των τεχνολογικών εξελίξεων.

Συζήτηση αναφορικά με τους λόγους ίδρυσης των ΑΑ έγινε και στην Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων όπου κάποιοι βουλευτές αναφέρθηκαν στους κυριότερους λόγους δημιουργίας των ΑΑ¹⁰.

---

⁹ Για τους λόγους ίδρυσης των ΑΑ βλ. *Γ. Ι. Δελλή*, Ο δικαστικός έλεγχος της κυρωτικής λειτουργίας των ανεξάρτητων αρχών, Δίκη 34/2003, σ. 1282-1283. Ακόμα, βλ. *Αντ. Μακροδημήτρη*, Συνταγματική αναθεώρηση: κρίσιμα ερωτήματα αναζητούν απαντήσεις, Δημόσιος Τομέας, τχ. 171, Φεβρουάριος 2001, σ. 30-31 και *Ανώνυμο*, Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές: Από την αρχή η κόπωση..., Δημόσιος Τομέας, τχ. 161, Μάρτιος 2000, σ. 24. Για εκτενέστερη ανάλυση αναφορικά με τους λόγους ίδρυσης των ΑΑ βλ. *Ε. Βενιζέλου*, Οι ανεξάρτητες αρχές μετά την αναθεώρηση του ελληνικού Συντάγματος του 1975/1986/2001 σε: *Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ.* (επιμ.), Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 13-14 και 16, *Ανδρ. Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά*, Η προστασία του διοικουμένου. Βασική αρχή της διοικητικής δράσεως, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 150-151 και *Αικ. Α. Παπανικολάου*, Οι Ανεξάρτητες Αρχές ως θεσμός επαύξησης και εγγύησης των δικαιωμάτων, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Ειδικό Τεύχος: Αφιέρωμα στις Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές 2004, σ. 50 επ.

¹⁰ Βλ. ενδεικτικά τις αγορεύσεις των *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ) και *Χ. Καστανίδη* (ΠΑΣΟΚ), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής επί των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Γ'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2002, Συνεδρίαση ΡΜΔ', 21 Μαρτίου 2001, σ. 732 και 746 αντίστοιχα.

3. Οι Ανεξάρτητες Αρχές στη σύγχρονη ελληνική δημοκρατία. Απαρίθμηση και αρμοδιότητες

Προτού αναφερθούν όλες οι αρμοδιότητες που διαθέτει κάθε μια ΑΑ θα πρέπει να λεχθεί ότι όλες οι συνταγματικά κατοχυρωμένες ΑΑ διέπονται γενικά από έναν κοινό νόμο¹¹. Η πρώτη ΑΑ είναι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης¹². Οι αρμοδιότητές του¹³ είναι ελεγκτικές, κυρωτικές, αδειοδοτικές, κανονιστικές και γνωμοδοτικές. Η δεύτερη αρχή είναι η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Αυτή έχει κανονιστικές-συμβουλευτικές, διοικητικές, γνωμοδοτικές, αδειοδοτικές και κυρωτικές αρμοδιότητες¹⁴. Η επόμενη αρχή είναι η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών. Έχει κανονιστικές, γνωμοδοτικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες¹⁵. Η επόμενη αρχή είναι ο Συνήγορος του Πολίτη¹⁶. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει διαμεσολαβητικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες¹⁷. Τέλος, το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού διαθέτει ελεγκτικές αρμοδιότητες¹⁸.

¹¹ Πρόκειται για τον Ν. 3051/2002 (Φ.Ε.Κ. Α' 220/20/9/2002), «Συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και συναφείς ρυθμίσεις».

¹² Το ΕΣΡ είναι η μόνη ΑΑ που διαθέτει αρμοδιότητες απευθείας από το Σύνταγμα. Βλ. άρθρο 15 παρ. 2 Συντ.

¹³ Για όλες αυτές τις αρμοδιότητές του βλ. αναλυτικά στους Ν. 1866/1989 (Φ.Ε.Κ. Α' 222/6/10/1989), «Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και παροχή αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών», ο οποίος είναι και ο ιδρυτικός του ΕΣΡ, Ν. 2863/2000 (Φ.Ε.Κ. Α' 262/29/11/2000), «Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και άλλες αρχές και όργανα του τομέα παροχής ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών», Ν. 2328/1995 (Φ.Ε.Κ. Α' 159/3/8/1995), «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις», Ν. 2644/1998 (Φ.Ε.Κ. Α' 233/13/10/1998), «Για την παροχή συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών και συναφείς διατάξεις», Ν. 3021/2002 (Φ.Ε.Κ. Α' 143/19/6/2002), «Περιορισμοί στη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με πρόσωπα που δραστηριοποιούνται ή συμμετέχουν σε επιχειρήσεις μέσω ενημέρωσης και άλλες διατάξεις» καθώς επίσης και στα Π.Δ. 214/1996 (Φ.Ε.Κ. Α' 214/29/8/1996), «Για τον έλεγχο της διαφάνειας στον ευρύτερο χώρο των ΜΜΕ», Π.Δ. 100/2000 (Φ.Ε.Κ. Α' 98/17/3/2000), «Εναρμόνιση της ελληνικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 97/36 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ης Ιουνίου 1997 (ΕΕ αριθ. L 202) της Οδηγίας 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 17.10.89 (ΕΕ αριθ. L 298) σχετικά με τη παροχή υπηρεσιών».

¹⁴ Σχετικά με τις αρμοδιότητες της ΑΠΔΠΧ βλ. κυρίως Ν. 2472/1997 (Φ.Ε.Κ. Α' 50 /10/4/1997), «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

¹⁵ Αναφορικά με τις αρμοδιότητες της ΑΔΑΕ βλ. Ν. 3115/2003 (Φ.Ε.Κ. Α' 47/27/2/2003), «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών».

¹⁶ Ο ΣΥΠ προβλέπεται απευθείας από το Συντ. στο άρθρο 103 παρ. 9. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο ΣΥΠ είναι η μόνη μονοπρόσωπη ΑΑ.

¹⁷ Για τις αρμοδιότητες του ΣΥΠ βλ. κυρίως Ν. 2477/1997 (Φ.Ε.Κ. Α' 59/1997), «Συνήγορος του Πολίτη, Σώμα Επιθεωρητών-Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης»

¹⁸ Βλ. κυρίως ιδρυτικό του ΑΣΕΠ Ν. 2190/1994 (Φ.Ε.Κ. Α' 28 /1-3/1994), «Σύσταση ανεξάρτητης αρχής για την επιλογή προσωπικού και ρύθμιση θεμάτων διοίκησης» με τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του σχετικά με τις αρμοδιότητες του ΑΣΕΠ.

Από το παραπάνω εύρος των αρμοδιοτήτων των ΑΑ μπορούμε εύλογα να καταλάβουμε ότι τίθενται σοβαρά ζητήματα που άπτονται της πολιτειακής μας τάξης, τα οποία θα εξετάσουμε σε επόμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας.

4. Ανεξάρτητες Αρχές: Ένας θεσμικός νεωτερισμός ή ένα κομμάτι της εκτελεστικής εξουσίας;

4.1. Το ζήτημα της νομικής φύσης των Ανεξάρτητων Αρχών

Κρίσιμο ζήτημα που θα μας απασχολήσει σε αυτό το κεφάλαιο αποτελεί αυτό της νομικής φύσης των ανεξάρτητων αρχών.

Και τούτο διότι η ιδιομορφία των ανεξάρτητων αρχών δυσχεραίνει τον ασφαλή καθορισμό της νομικής φύσης τους και κατά συνέπεια την ευχερή κατάταξή τους σε μια από τις τρεις κρατικές λειτουργίες¹⁹. Οι ΑΑ διαθέτουν πολλές αρμοδιότητες οι οποίες εμπίπτουν και στις τρεις εξουσίες-λειτουργίες. Δεν διαθέτουν μόνον συμβουλευτικές αρμοδιότητες αλλά και αποφασιστικές. Έχουν κανονιστικές, αδειοδοτικές, κυρωτικές, ελεγκτικές, γνωμοδοτικές, διαμεσολαβητικές και διαιτητικές αρμοδιότητες²⁰.

Κατ' αρχάς θα πρέπει να ασχοληθούμε με την έννοια της αρχής. Οι ΑΑ διαθέτουν την ικανότητα έκδοσης εκτελεστών διοικητικών πράξεων και έχουν «την οργανική ικανότητα που προσδίδει στο όργανο την ιδιότητα της αρχής»²¹. Πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα αποτελεί ο Συνήγορος του Πολίτη, ο οποίος κατ' αρχήν δεν εκδίδει εκτελεστές διοικητικές πράξεις²². Οι ΑΑ

¹⁹ Βλ. άρθρο 26 Συντ.

²⁰ Βλ. αναλυτικότερα, αναφορικά με τις αρμοδιότητες των ΑΑ, αμέσως προηγούμενο κεφάλαιο και επίσης *Ν. Κουλούρη*, όπ.π. (υποσημ. 1), σ. 110-112. Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι στο βιβλίο του *Ι. Καρακώστα*, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998, σ. 47 επ., γίνεται αναφορά στο γεγονός ότι «διχογνωμία υφίσταται σχετικά με τη νομική φύση των ΑΔΑ, αφού εμφανίζονται να ασκούν σωρευτικά νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές εξουσίες γεγονός που αντιβαίνει στη θεμελιώδη αρχή της διακρίσεως των εξουσιών». Ακόμα, σκόπιμο θα ήταν να σημειωθεί στο σημείο αυτό το σχόλιο του *Ν. Αλιβιζάτου*, ο οποίος υποστήριξε ότι οι ΑΑ «δεν εναρμονίζονται... ούτε προς το βεμπεριανό πρότυπο της ιεραρχικά δομημένης διοίκησης ούτε προς την κλασική θεωρία της διάκρισης των λειτουργιών και της πολιτικής ευθύνης της κυβέρνησης». Βλ. *Ν. Αλιβιζάτου*, Η «τρίτη» απόφαση του ΣτΕ για τη ραδιοτηλεόραση (Σχόλιο στη ΣτΕ 930/1990), ΤοΣ 1/1990, σ. 62.

²¹ Βλ. *Μ. Δ. Στασινόπουλου*, Δίκαιο των Διοικητικών πράξεων, 1982, σ. 56 και επίσης *Μ. Αντωνόπουλου*, όπ.π. (υποσημ. 1), σ. 44 και 57. Επιπλέον, βλ. *Ιφ. Κ. Καμτσιδου*, Η αναζήτηση του θεμελίου της ρυθμιστικής εξουσίας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης μεταξύ των άρθρων 43 παρ. 2 και 15 του Συντάγματος, ΤοΣ 3/1996, σ. 655.

²² Βλ. *Γ. Καμίνη*, Οι ανεξάρτητες αρχές μεταξύ ανεξαρτησίας και κοινοβουλευτικού ελέγχου, ΝοΒ 1/2002, σ. 101.

αποτελούν αρχές του νομικού προσώπου του Κράτους²³. Δημιουργούνται από δημόσια πρωτοβουλία, έχουν δημόσιο χαρακτήρα και διέπονται από το δημόσιο δίκαιο²⁴. Είναι «μια μορφή οργάνωσης και άσκησης της κρατικής εξουσίας»²⁵, η οποία αποβλέπει στην εκπλήρωση σκοπών δημοσίου ενδιαφέροντος. Λαμβάνουν δημόσια χρήματα για την άσκηση των καθηκόντων τους, είναι «επενδυμένες στο διοικητικό σχεδιασμό»²⁶, δίχως όμως να αναλαμβάνουν την άμεση διοικητική διαχείριση μιας υπηρεσίας. Η δράση των μελών των ΑΑ μπορεί να επισύρει την αστική ευθύνη του κράτους κατά τα άρθρα 104 και 105 ΕισΝΑΚ²⁷. Πολύ μεγάλης σημασίας, και ενισχυτικό της σύγχυσης που υπάρχει αναφορικά με τη νομική φύση των ΑΑ, είναι το γεγονός ότι οι τελευταίες δεν υπόκεινται σε εποπτεία και έλεγχο από κυβερνητικά όργανα ή άλλες διοικητικές αρχές²⁸. Υπόκεινται μόνο σε κοινοβουλευτικό έλεγχο²⁹.

Υπάρχουν διάφορες απόψεις στη θεωρία σχετικά με τη νομική φύση των ΑΑ. Άλλοι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι πρόκειται απλά για διοικητικές αρχές³⁰, άλλοι ότι

---

²³ Βλ. *Ελ. Μπέσιλα-Μακρίδη*, Οι συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές και η επιβολή προστίμου (Με αφορμή τις αποφάσεις του ΣτΕ 2543/1999 και 447, 3545/2002), σε: Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας-75 χρόνια, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 786. Σκόπιμο θα ήταν πάντως να αναφερθεί ότι η έλλειψη νομικής προσωπικότητας ως χαρακτηριστικό γνώρισμα των ΑΑ και η θεώρησή τους ως οργάνων του νομικού προσώπου του Κράτους, αποτελούν δανεισμό από τις γαλλικές ΑΑ.

²⁴ Βλ. *Ν. Βαγιωνάκη*, Το ζήτημα της νομικής φύσης των πράξεων των ελληνικών ΑΔΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου Π/20002, σ. 448. Πρέπει να τονιστεί εδώ ότι η *Ελ. Μπέσιλα-Μακρίδη* εξηγεί για ποιο λόγο είναι θεσμοί δημοσίου δικαίου οι ΑΑ λέγοντας τα εξής: «ο νομοθέτης δεν μπορεί να θίγει την ουσία (τον πυρήνα, το ουσιώδες περιεχόμενο) των Ανεξάρτητων Αρχών αφού αυτές κατοχυρώνονται ως θεσμοί δημοσίου δικαίου, δηλαδή περιλαμβάνουν θεσμικές εγγυήσεις. Ειδικότερα, όλες οι διατάξεις του Συντάγματος, που κατοχυρώνουν τις επιμέρους Ανεξάρτητες Αρχές και οι γενικές διατάξεις του άρθρου 101Α αυτού περιέχουν την επιφύλαξη του νόμου, η οποία αποτελεί το ουσιώδες εννοιολογικό στοιχείο των συνταγματικά εγγυημένων θεσμών δημοσίου δικαίου». Βλ. *Ελ.. Μπέσιλα-Μακρίδη*, όπ.π. (υποσημ. 7), σ. 181.

²⁵ *Ηλιάδου Αικ.*, Το Σύνταγμα και οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές. Σκέψεις σχετικά με την πρόταση συνταγματικής τυποποίησης των ΑΔΑ, ΔιΔικ 12/2000, σ. 786.

²⁶ Βλ. *Μ. Αντωνόπουλου*, Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Η πρώτη ανεξάρτητη διοικητική αρχή στην Ελλάδα, ΝοΒ 8/1991, σ. 1194.

²⁷ Βλ. *Ν. Βαγιωνάκη*, όπ.π. (υποσημ. 24), σ. 448.

²⁸ Βλ. άρθρο 2, παρ. 1, εδ. α' Ν. 3051/2002.

²⁹ Βλ. άρθρο 2, παρ. 1, εδ. β' Ν. 3051/2002.

³⁰ Βλ. αντί πολλών αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 10), όπου ο *Ε. Βενιζέλος* λέει εκεί τα εξής: «οι ανεξάρτητες αρχές, οι οποίες- αποσαφηνίζω και για τα πρακτικά- είναι διοικητικά όργανα, διοικητικές αρχές που εκδίδουν διοικητικές πράξεις και υπάγονται σε δικαστικό έλεγχο, είναι ένα φαινόμενο αρκετά παλιό στην αμερικανική έννομη τάξη και τώρα πια αρκετά γνωστό και παλιό και στις ευρωπαϊκές έννομες τάξεις. Δεν παύουν όμως σε σχέση με την κλασική τριμερή διάκριση των εξουσιών οι ανεξάρτητες αρχές να είναι ένα θεσμικό υβρίδιο που νομίζω ότι αποτοπώνει την αμηχανία του δημοκρατικού πολιτικού συστήματος», σ. 732. Επίσης, αγόρευση *Ε. Τζιόλα* (ΠΑΣΟΚ) στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, ο οποίος είχε την εξής άποψη για τις ΑΑ: «δεν πρόκειται για την εκτελεστική εξουσία-για την οποία άλλωστε ισχύει συνταγματικά το κοινοβουλευτικό σύστημα- αλλά για ιδιόμορφους διοικητικούς και ελεγκτικούς θεσμούς που κινούνται έξω από τις γνωστές και καθιερωμένες μορφές της», σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύννοδος Α',

είναι διοικητικές και έτσι κατ' επέκταση αποτελούν κομμάτι της εκτελεστικής λειτουργίας³¹, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι οι αρχές αυτές δεν είναι διοικητικές και ούτε εντάσσονται στην εκτελεστική εξουσία³². Μάλιστα κάποιιοι από αυτούς που

Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 18 Οκτωβρίου 2000, σ. 558. Την ίδια άποψη φαίνεται να έχει και ο Γ. Χ. Σωτηρέλης, Σύνταγμα & Δημοκρατία στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης». Εναλλακτικές θέσεις και προτάσεις συνταγματικής πολιτικής με αφορμή την φυγομαχία της «συναινετικής αναθεώρησης»..., Πρόλογος: Α. Μανιτάκη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 131, υποσημείωση 170, και 222.

³¹ Την άποψη αυτή υποστηρίζουν οι Η. Μαυρομούστακου, Εμπειρική (συν)διαμόρφωση των ανεξάρτητων αρχών στην Ελλάδα, ΕΔΔΔΔ 2/2007, σ. 283, Κ. Μαυριάς, Σκέψεις για την Επιτελούμενη Αναθεώρηση, ΤοΣ 6/2000, σ. 1015, Χ. Τσιλιώτης, Η διακινδύνευση των θεμελιωδών δικαιωμάτων από σύγχρονους κινδύνους ιδιωτικής προέλευσης και το καθήκον του Κράτους να τα προστατέψει μέσω των ΑΔΑ, ΕφημΔΔ – 4/2006, σ. 542, Α. Τάχος, Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, 8η Έκδοση-Νέα, πλήρως αναθεωρημένη, βελτιωμένη, συγχρονισμένη και κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005, σ. 409, Μ. Αντωνόπουλος, ό.π. (υποσημ. 1), σ. 44, Τ.Κ. Βιδάλης, Τυπική ή ουσιαστική η διάκριση των λειτουργιών; Το θεμέλιο των ανεξάρτητων αρχών στο πολίτευμα, ΤοΣ 5/2003, σ. 828-829, Ν. Βαγιωνάκης, ό.π. (υποσημ. 24), σ. 448 και 499, Κ. Χρυσόγονος, Οι Ανεξάρτητες Αρχές στο Σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, ΤοΣ 6/2000, σ. 1164, Α. Λοβέρδος, Πόσο χρειάζονται οι Ανεξάρτητες Αρχές;, Μονομαχίες, Οικονομικός Ταχυδρόμος, τεύχος 48, 1 Δεκεμβρίου 2001, σ. 43, Τζ. Στράγγα-Ηλιοπούλου, στο ίδιο, σ. 42, Α. Ν. Μαρίνος, ό.π. (υποσημ. 7), σ. 10, Θ. Φορτσάκης, Οι ανεξάρτητες αρχές στην πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση, σε: Μακροδημήτρης Αντ.-Ζύγουρα Όλ. (επιμ.), Πρόλογος: Κ. Μ. Χαλαζωνίτης, Η Διοίκηση και το Σύνταγμα. Η αναθεώρηση του Συντάγματος και η εκτελεστική εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 131 και 134, Αικ. Ηλιάδου, Η επικράτηση του μοντέλου των ανεξάρτητων αρχών στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος, σε: Γώγος Κ. (επιμ.), Πρόλογος: Σκουρής Β., Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η πρόσφατη αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος. Σκέψεις, τάσεις και προοπτικές. Πρακτικά Συνεδρίου 28-29 Οκτωβρίου 2001, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 237-239, Α. Π. Παραράς, Οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, ΕφημΔΔ-1/2006, σ. 124-127 και 129-131, Επ. Σηλιωτόπουλος, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου Ι, Ενδέκατη έκδοση, Ανατύπωση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 295, Επ. Σηλιωτόπουλος, Το Ελληνικό Δημόσιο Δίκαιο. Οι βασικοί κανόνες, Εκδόσεις Πατάκη 2005, σ. 114, Π. Παυλόπουλος, Οι ανεξάρτητες αρχές στη σύγχρονη δημοκρατία, σε: Ν. Φραγκάκης (Επιμ.), Οι Ανεξάρτητες Αρχές στη σύγχρονη δημοκρατία. Νομικό Συμπόσιο στο Μέγαρο Μουσικής MEGARON PLUS, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών (ΕΚΕΜΕ), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 99, Αθ. Γ. Ράϊκος, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Ι, Εισαγωγή-Οργανωτικό Μέρος, Δεύτερη Έκδοση Β', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 865-867, 888, 894-895, Αντ. Μακροδημήτρης- Μ.-Η. Πραβίτα (επιμ.), Δημόσια Διοίκηση. Στοιχεία Διοικητικής Οργάνωσης, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σ. 386 και 391, Ελ. Μπέσιλα-Μακρίδη, ό.π. (υποσημ. 7), σ. 168-169 όπου εκεί υποστηρίζεται ότι «Δεν έχει σημασία η διαγραφή των λέξεων «διοικητική» ή «διοικητικές» από τη συνταγματική ορολογία για τη νομική φύση των Αρχών αφού οι προβλεπόμενες από το Σύνταγμα αρμοδιότητες τις εντάσσουν στην εκτελεστική εξουσία» και 170 όπου εκεί υποστηρίζονται τα εξής: «Η νομική φύση των Αρχών πρέπει να καθοριστεί με βάση τη φύση των συνταγματικών αρμοδιοτήτων τους. Συνεπώς, οι αρμοδιότητες των Αρχών πρέπει να ενταχθούν στην «εκτελεστική λειτουργία» υπό την έννοια του άρθρου 26 παρ. 2 του Συντάγματος. Έτσι, οι Αρχές είναι διοικητικά όργανα του Κράτους που ανήκουν στο νομικό πρόσωπο του Κράτους» και Χ. Χρυσανθάκης, ο οποίος υποστηρίζει ότι «οι αν και οι ΑΑ είναι καινούρια μορφώματα, εκδίδουν εκτελεστές διοικητικές πράξεις και ανήκουν στην εκτελεστική εξουσία αν και βρίσκονται, όπως υποστηρίζει, εκτός του άρθρου 26 παρ. 2 Συντ.». Βλ. Χ. Χρυσανθάκη, Μορφές Μετεξέλιξης του Σύγχρονου Κράτους, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κράτος και Δημοσία Πολιτική», 29/10/2007.

³² Την άποψη αυτή υποστηρίζει ο Γ. Παπαδημητρίου, Σχόλιο σε ομιλία Ηλιάδου Αικ., Η επικράτηση του μοντέλου των ανεξάρτητων αρχών στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος, σε: Γώγος Κ. (επιμ.), Πρόλογος: Σκουρής Β., Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η πρόσφατη αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος. Σκέψεις, τάσεις και προοπτικές. Πρακτικά Συνεδρίου 28-29 Οκτωβρίου 2001, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 248-249. Την ίδια άποψη επίσης, αν και την διατυπώνει αρκετά κομψά, έχει και

εκφράζουν τη δεύτερη άποψη, υποστηρίζουν ευθέως ότι πρόκειται για ένα θεσμικό *aliud* που ήρθε στο πολίτευμα μας³³.

Το ζήτημα αυτό απασχόλησε έντονα και την Ολομέλεια της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων όπως διεφάνη από τις συζητήσεις για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Διατυπώθηκαν διάφορες απόψεις με τις περισσότερες να κλίνουν προς την άποψη ότι οι ΑΑ είναι διοικητικές αρχές³⁴.

Απ. Χ. Γέροντας. Βλ. όπ.π. (υποσημ. 7), σ. 143. Ακόμα, το ίδιο υποστηρίζουν και οι *Ν. Κουλούρης*, Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, σε: *Μακροδημήτρης Αντ.-Σπηλιωτόπουλος Επ. Π.* (επιμ.), όπ.π. (υποσημ. 1), σ. 124 και 126, *Ιφ. Κ. Καμτσιδου*, Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών και οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, ΤοΣ 3-4/1999, σ. 547-548, *Ε. Τροβά*, Εξουσίες & Διαφάνεια. Από τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων στον έλεγχο της αιτιολογίας των ρυθμίσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 346-347 και 360, *Γ. Ι. Δελλής*, όπ.π. (υποσημ. 9), σ. 1285. Επίσης, φαίνεται να υποστηρίζει την παραπάνω άποψη και ο *Γ. Καμίνης*. Βλ. *Γ. Καμίνη*, Οι Ανεξάρτητες Αρχές πέντε χρόνια μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος σε: *Κοντιάδης Ξ.* (επιστ. επιμ.), Πρόλογοι: *Μπενάκη-Ψαρούδα Α. & Τσάτσος Δ. Θ.*, Επίμετρο: *Βενιζέλος Ε. & Βαρβιτσιώτης Ι.*, Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση, Τόμος Δεύτερος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, σ. 829 την υποσημείωση 29. Επίσης, ο *Χ. Ανθόπουλος*, ο οποίος, αναφερόμενος στις ΑΑ, κάνει λόγο για «αυτόνομη λειτουργία» των ανεξαρτήτων αρχών. Βλ. *Χ. Ανθόπουλος*, Ραδιοτηλεόραση και συνταγματική αναθεώρηση, ΔτΑ Νο 10/2001, σ. 393 και *Α. Οικονόμου*, Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, Δέκα χρόνια θεσμικής ακροβασίας. Με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 944/1999, ΤοΣ 3-4/1999, σ. 560-561. Ακόμα, κατά το *Γ. Τασόπουλο* «οι ΑΑ έχουν ως κύριο γνώρισμα την ανάληψη ρυθμιστικής δραστηριότητας στο πλαίσιο λαού-κοινωνίας και υπό την έννοια αυτή, ανήκουν συστηματικά στην προβληματική του άρθρου 25 του Συντάγματος. Η σύνδεση των ανεξάρτητων αρχών με την κοινωνία σηματοδοτεί πράγματι τη μετεξέλιξη του κράτους, το οποίο χωρίς να χειραγωγεί την κοινωνία, χωρίς να αναλαμβάνει μονοπωλιακές δράσεις και χωρίς να ορίζει με πατερναλιστικό τρόπο το αγαθό, παρεμβαίνει προκειμένου να θέσει αντικειμενικούς κανόνες, οι οποίοι διασφαλίζουν την πολυφωνία της έκφρασης. Αυτή η δικαιοκρατική ουσία των ανεξάρτητων αρχών χάνεται εάν αντιμετωπισθούν ως διοικητικά όργανα, τα οποία εγείρουν προβλήματα διάκρισης λειτουργιών. Νομίζω ότι εν προκειμένω είναι χρήσιμη η λειτουργική αντίληψη της διάκρισης των λειτουργιών, η οποία αποβλέπει στην εξισορρόπηση των εξουσιών, με τη θεσμοθέτηση αντιβάρων κατοχυρωτικών του κράτους δικαίου». Βλ. *Γ. Τασόπουλο*, Το ηθικοπολιτικό θεμέλιο του Συντάγματος, Δημοσιεύματα Συνταγματικού Δικαίου, τ. 13, Διεύθυνση: *Αρ. Ι Μάνεσης, Δημ. Θ. Τσάτσος, Γ. Παπαδημητρίου, Α. Μανιτάκης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 15 και 292-293. Φαίνεται να έχει την ίδια άποψη και ο *Κ. Ζώρας*, ο οποίος υποστήριξε, σε διάλεξή του σε Συνέδριο του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, ότι η ανεξάρτητη αρχή είναι τρίτος ανεξάρτητος μεταξύ εκτελεστικής εξουσίας (κυβέρνησης και διοίκησης) πολιτικών κομμάτων και πολιτών. Για τα πρακτικά του παραπάνω Συνεδρίου βλ. δικτυακό τόπο http://cecl-epikairesparemvaseis.blogspot.com/2008/07/14-15042008_910.html.

³³ Την άποψη αυτή υποστηρίζει ο *Γ. Παπαδημητρίου*, όπ.π. (υποσημ. 32). Ωστόσο, η άποψη αυτή δε βρίσκει πολλούς υποστηρικτές με το σκεπτικό ότι δεν είναι δυνατόν να υποστηρίζεται αυτή η άποψη στα πλαίσια της συνταγματικής μας τάξης. Πιο συγκεκριμένα θα αναφέρουμε ενδεικτικά την άποψη του *Β. Καράκωστα* ο οποίος υποστηρίζει ότι: «Συνεπώς δεν μπορούσε να γίνει περαιτέρω διάκριση των λειτουργιών και να προστεθεί μια τέταρτη διάκριση των λειτουργιών και να προστεθεί μια τέταρτη λειτουργία (οι ανεξάρτητες αρχές), παρά μόνο να γίνει υποδιάκριση μιας από τις τρεις λειτουργίες, ήτοι ως συγγενέστερης της εκτελεστικής, όπως γίνεται υποδιάκριση και των δικαστηρίων σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά (άρθρο 93 παρ. 1 του Συντ.)». Βλ. *Β. Καράκωστα*, Οι κατά το Σύνταγμα Ανεξάρτητες Αρχές και η Δικονομική τους θέση, Εισήγηση στην Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων, 18-3-2003, Εφημερίδα «Βήμα των Διοικητικών Δικαστών» Ιουλίου 2003, σ. 11-12.

³⁴ Συγκεκριμένα, την άποψη ότι οι ΑΑ είναι διοικητικές αρχές υποστήριξε ο Γενικός Εισηγητής της πλειοψηφίας *Ε. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος υποστηρίζει και πάλι, όπως είχε κάνει και στην αμέσως προηγούμενη Συνεδρίαση, ότι οι ΑΑ είναι «διοικητικά όργανα που παράγουν διοικητικές πράξεις». Βλ. αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, σε: Τόμος: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής επί των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος, Ζ'

Ο *I. Βαρβιτσιώτης* (ΝΔ) είπε ότι οι ΑΑ αποτελούν ένα μόρφωμα δικαίου, χωρίς να αποσαφηνίσει περαιτέρω την άποψή του αναφορικά με τη νομική φύση των ΑΑ³⁵. Ο *Δ. Γεωργακόπουλος* (ΠΑΣΟΚ) ανέφερε ότι οι ΑΑ είναι ένα υβρίδιο χωρίς να διευκρινίσει περαιτέρω τη θέση του αυτή³⁶. Ο *Μ. Παπαϊωάννου* (ΠΑΣΟΚ) χρησιμοποίησε τον όρο Ανεξάρτητες Δημόσιες Αρχές λέγοντας ότι αυτές είναι θεσμικό μόρφωμα³⁷. Ο *Φ. Ιωαννίδης* (ΠΑΣΟΚ) υποστήριξε ότι οι ΑΑ είναι ένα μόρφωμα που δεν αντιστοιχεί ακριβώς στο κοινοβουλευτικό πολίτευμα³⁸. Ο *Α. Λοβέρδος* (ΠΑΣΟΚ) υποστήριξε ότι οι ΑΑ ανήκουν στην εκτελεστική λειτουργία και αποτελούν μορφή διοίκησης³⁹. Ο *Κ. Γείτονας* (ΝΔ) υποστήριξε ότι οι ΑΑ είναι μορφώματα δικαίου που εντάσσονται οργανικά στο νομικό πρόσωπο του Κράτους χωρίς να υπάγονται ούτε ιεραρχικά ούτε λειτουργικά σε ανώτερο όργανο εκτελεστικής εξουσίας⁴⁰. Ο *Κ. Μητσοτάκης* (ΝΔ) υποστήριξε, και μάλιστα κατηγορηματικά, ότι οι ΑΑ είναι διοικητικές⁴¹. Ο *Β. Κεδίκογλου* (ΠΑΣΟΚ) υποστήριξε ότι ΑΑ είναι εκτός της εκτελεστικής λειτουργίας⁴². Ο *Β. Τσίπρας* (ΝΔ) είπε ότι του δίνεται η εντύπωση ότι οι ΑΑ αποτελούν μια τέταρτη Αρχή-Εξουσία⁴³. Ο *Ε. Τζιόλας* (ΠΑΣΟΚ) είχε την άποψη ότι οι ΑΑ είναι ιδιόμορφοι διοικητικοί και ελεγκτικοί θεσμοί που κινούνται έξω από τις γνωστές και καθιερωμένες μορφές της εκτελεστικής εξουσίας⁴⁴.

Επιπλέον, το θέμα συζητήθηκε στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος. Εκεί ο *Ε. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ) υποστήριξε ότι οι ΑΑ είναι ένα πολιτικό και νομικό υβρίδιο⁴⁵. Λίγο αργότερα πάντως, ο ίδιος, υποστήριξε ότι οι ΑΑ είναι αρχές διοικητικές τονίζοντας ότι το «διοικητικές» αφαιρέθηκε από το κείμενο του Συντάγματος για να τονιστεί ο ανεξάρτητος χαρακτήρας τους⁴⁶. Ο *I. Βαρβιτσιώτης*

Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2002, Συνεδρίαση ΡΜΕ', 21 Μαρτίου 2001, σ. 783.

³⁵ Βλ. ό.π. (υποσημ. 10), σ. 735.

³⁶ Βλ. ό.π. (υποσημ. 10), σ. 749.

³⁷ Βλ. ό.π. (υποσημ. 10), σ. 751.

³⁸ Βλ. ό.π. (υποσημ. 10), σ. 754.

³⁹ Βλ. ό.π. (υποσημ. 10), σ. 755.

⁴⁰ Βλ. ό.π. (υποσημ. 34), σ. 763.

⁴¹ Βλ. ό.π. (υποσημ. 34), σ. 772.

⁴² Βλ. ό.π. (υποσημ. 34), σ. 774.

⁴³ Βλ. ό.π. (υποσημ. 34), σ. 775.

⁴⁴ Βλ. ό.π. (υποσημ. 34), σ. 780.

⁴⁵ Βλ. *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 17 Οκτωβρίου 2000, σ. 533.

⁴⁶ Βλ. *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 18 Οκτωβρίου 2000, σ. 559.

(ΝΔ) έκανε λόγο για μόρφωμα δικαίου αναφερόμενος στις ΑΔΑ⁴⁷. Ο *Ε. Τζιόλας* (ΠΑΣΟΚ) είπε ότι οι ΑΑ δεν είναι εκτελεστική εξουσία αλλά ιδιόμορφοι διοικητικοί και ελεγκτικοί θεσμοί που κινούνται έξω από τις γνωστές και καθιερωμένες μορφές της⁴⁸.

Όσον αφορά τη συζήτηση που έγινε για το Σχέδιο Νόμου «Συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και συναφείς ρυθμίσεις», ο *Θ. Τσιόκας* (ΠΑΣΟΚ) ήταν της απόψεως ότι οι ΑΑ λειτουργούν εκτός ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας⁴⁹. Ο *Π. Παυλόπουλος* (ΝΔ) κατά τη διάρκεια της ίδιας συζήτησης υποστήριξε, και μάλιστα με πολύ θέρμη, ότι οι ΑΑ είναι διοικητικές, μέρος της εκτελεστικής εξουσίας⁵⁰. Μάλιστα ήταν κάθετα εναντίον του όρου Ανεξάρτητη Αρχή. Ο *Α. Κακλαμάνης* (ΠΑΣΟΚ) υποστήριξε ότι οι ΑΑ είναι κομμάτι-όργανο της εκτελεστικής εξουσίας, αν και λίγο μετά είπε ότι δεν είναι σαφής η νομική φύση των αρχών αυτών⁵¹. Ο *Β. Κεδίκογλου* (ΠΑΣΟΚ) υποστήριξε ότι είναι εθιμικά όργανα οι ΑΑ και όχι σύμφωνα με κανόνες. Δεν προβλέπεται όρκος για τις ΑΑ, όπως χαρακτηριστικά είπε⁵². Ο *Κ. Γείτονας* (ΠΑΣΟΚ) υποστήριξε ότι οι ΑΑ είναι νέες θεσμικές δομές στο νομικό μας πολιτισμό⁵³. Μίλησε επίσης για ανάγκη απογαλακτισμού των ΑΑ από την εκτελεστική εξουσία⁵⁴.

Τέλος, χρήζει αναφοράς και η συζήτηση που αφορούσε το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, «Συνήγορος του Πολίτη», κατά τη διάρκεια της οποίας, ο *Α. Τζανής* (ΠΑΣΟΚ) διερωτήθηκε αν οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές ανήκουν στη νομοθετική, τη δικαστική ή την

⁴⁷ Βλ. ό.π. (υποσημ. 45), σ. 539.

⁴⁸ Βλ. ό.π. (υποσημ. 46), σ. 558.

⁴⁹ Βλ. Πρακτικά Τμήματος Διακοπής Εργασιών της Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Β', Συνεδρίαση ΑΒ', 11 Σεπτεμβρίου 2002, σ. 926.

⁵⁰ Βλ. ό.π. (υποσημ. 49), σ. 928. Ο ίδιος ο *Π. Παυλόπουλος*, σε άλλη Συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής, πάλι υποστηρίζει ότι οι ΑΑ ανήκουν στην εκτελεστική λέγοντας τα εξής: «από πλευράς διάκρισης των εξουσιών, αυτές οι αρχές ανήκουν στην εκτελεστική, από τις τρεις εξουσίες. Αυτό φαίνεται και από τη θεσμική τους ιδιαιτερότητα. Όταν εκδίδουν εκτελεστές πράξεις προσβάλλονται με αίτηση ακυρώσεως. Εάν τις τοποθετούσαμε οπουδήποτε αλλού και εάν τις θεωρούσαμε κάτι άλλο, πέραν του ότι θα παραβιάζαμε την αρχή της διάκρισης των εξουσιών και το ίδιο το Σύνταγμα, θα στερούσαμε τη δυνατότητα προσβολής συγκεκριμένων διοικητικών πράξεων με τα κατάλληλα ένδικα βοηθήματα και μέσα. Είναι λοιπόν τομείς της εκτελεστικής εξουσίας με συγκεκριμένη ανεξαρτησία, με συγκεκριμένη θεσμική θωράκιση». Βλ. Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Β', Συνεδρίαση ΡΔ', 13 Μαρτίου 2008, σ. 6244.

⁵¹ Βλ. ό.π. (υποσημ. 49), σ. 930.

⁵² Βλ. ό.π. (υποσημ. 49), σ. 932.

⁵³ Βλ. ό.π. (υποσημ. 49), σ. 933.

⁵⁴ Βλ. ό.π. (υποσημ. 49), σ. 933.

εκτελεστική εξουσία ή αν αποτελούν ένα είδος τέταρτης εξουσίας⁵⁵. Διερωτήθηκε εν τέλει αν υπάρχει μια ανατροπή της παραδοσιακής διάκρισης των εξουσιών⁵⁶.

Από τα παραπάνω μπορούμε εύκολα να καταλάβουμε ότι το ζήτημα της νομικής φύσης των ΑΑ απασχόλησε και απασχολεί την θεωρία έντονα και αυτό λόγω του ότι οι ΑΑ διαθέτουν πολλές αρμοδιότητες οι οποίες προσιδιάζουν σε αρμοδιότητες και των τριών εξουσιών, εκφεύγουν της διοικητικής ιεραρχίας και της οποιασδήποτε μορφής εποπτείας και υπόκεινται σε ατελή κοινοβουλευτικό έλεγχο. Πάντως, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι από τη στιγμή που το άρθρο 26 του Συντάγματος ανήκει στον σκληρό πυρήνα των μη αναθωρητέων διατάξεων του Συντάγματος⁵⁷, οι ΑΑ δεν μπορούν να αποτελούν τουλάχιστον τυπικά μια τέταρτη εξουσία. Αν και, πάντως, είναι προφανές ότι η αντίληψη περί υπερβάσεως της τριμερούς διάκρισης των εξουσιών, ιδίως μετά από τη συνταγματοποίηση των ΑΑ, έχει ως στόχο την ανάδειξη της αυτοτέλειας και ανεξαρτησίας των ΑΑ έναντι της εκτελεστικής εξουσίας. Ουσιαστικά πάντως, η άποψη ότι οι ΑΑ αποτελούν τέταρτη, διακριτή εξουσία πρακτικά δεν επηρεάζει ούτε τη σχέση τους με τη νομοθετική εξουσία, στο μέτρο που ρητά, όπως ήδη προαναφέραμε, προβλέπονται συγκεκριμένες, έστω και αν είναι ατελείς, μορφές κοινοβουλευτικού ελέγχου τους⁵⁸, ούτε τη σχέση τους με τη δικαστική εξουσία αφού οι εκτελεστές διοικητικές πράξεις που εκδίδουν υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο, κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο που υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο και οι πράξεις των λοιπών διοικητικών οργάνων. Επομένως, η συζήτηση γύρω από την ένταξη των ΑΑ στην κλασική τριμερή διάκριση των εξουσιών αφορά σε τελική ανάλυση τη σχέση που αυτές έχουν με την εκτελεστική εξουσία και συνδέεται με τη διασφάλιση της απαγκίστρωσής τους από τον ιεραρχικό έλεγχο και τη διοικητική εποπτεία.

Από τη στιγμή που τυποποιείται με σαφήνεια η λειτουργία των ΑΑ, τόσο αναφορικά με την επιλογή των μελών τους όσο και αναφορικά με τη σχέση τους με την νομοθετική και την εκτελεστική λειτουργία, η κατάταξή τους με βάση την αρχή της διάκρισης των εξουσιών είτε ως ιδιόμορφου τμήματος της εκτελεστικής εξουσίας είτε ως ενός *aliud* ή *nonum* δεν έχει αξία λόγου πρακτική σημασία.

---

⁵⁵ Βλ. Α. Τζανή (ΠΑΣΟΚ), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Γ'-Σύνοδος Γ', Συνεδρίαση ΜΖ', 7 Ιανουαρίου 2003, σ. 1747.

⁵⁶ Βλ. υποσημ. 55.

⁵⁷ Βλ. άρθρο 110 παρ. 1 Συντ.

⁵⁸ Βλ. αναλυτικά, αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ, σε επόμενα κεφάλαια της εργασίας.

4.1.1. Η νομοθεσία αναφορικά με το ζήτημα της νομικής φύσης των Ανεξάρτητων Αρχών

Η ελληνική νομοθεσία αμφιταλαντεύτηκε σχετικά με το ζήτημα της νομικής φύσης των ΑΑ ανάμεσα σε χαρακτηρισμούς που αποδέχονταν τη «διοικητική» φύση τους και χαρακτηρισμούς που περιορίστηκαν στην επισήμανση της ανεξαρτησίας τους μην προβαίνοντας σε περαιτέρω χαρακτηρισμό τους⁵⁹. Αυτό δείχνει ότι υπήρξε σύγχυση και του νομοθέτη αναφορικά με την νομική φύση των ΑΑ, ο οποίος δεν ήταν ιδιαίτερα διαφωτιστικός αφού ακόμη και η χρήση του όρου «διοικητικές» στις περισσότερες περιπτώσεις δεν καθιστούσε αυτόματα την οργανική ένταξη των ΑΑ στην Εκτελεστική Εξουσία. Πάντως, με τη σχετικά πρόσφατη συνταγματική κατοχύρωση των ΑΑ φαίνεται να προκρίνεται ο όρος Ανεξάρτητες Αρχές, χωρίς, όπως διευκρινίζεται από τους περισσότερους τουλάχιστον θεωρητικούς⁶⁰, αυτό να παίζει ρόλο ως προς τη νομική φύση τους που είναι πρωτίστως διοικητική, και έτσι φαίνεται να ξεπερνιέται η παραπάνω ακροβασία και ταλάντευση του νομοθέτη που υπήρχε πάνω στο θέμα αυτό.

4.1.2. Η νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων αναφορικά με την νομική φύση των Ανεξάρτητων Αρχών

Η νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων αναφορικά με το θέμα της νομικής φύσης των ΑΑ υπήρξε πιο διαφωτιστική, συγκριτικά με την νομοθεσία, από την

---

⁵⁹ Δηλωτικό της αμφιταλάντευσης αυτής της νομοθεσίας, αναφορικά με τη νομική φύση των ΑΑ, είναι το γεγονός ότι η νομοθεσία για τις ΑΑ δεν υιοθέτησε σε όλες τις περιπτώσεις την ίδια ονομασία: «ανεξάρτητη διοικητική αρχή» για τον Συνήγορο του Πολίτη, «ανεξάρτητη δημόσια αρχή» για την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα», «ανεξάρτητη αρχή» για το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού, «ανεξάρτητο όργανο» για Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης. Βλ. σχετικά με την παραπάνω αμφιταλάντευση της νομοθεσίας και *Ανώνυμο*, Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές: Αυτές οι άγνωστες, Δημόσιος Τομέας, τχ. 169, Δεκέμβριος 2000, σ. 31. Επίσης, σκόπιμο θα ήταν εδώ να αναφερθεί ότι η αρχική πρόταση του ΠΑΣΟΚ κατά την διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος έκανε λόγο για «Ανεξάρτητες Δημόσιες Αρχές». Βλ. Πρόταση ΠΑΣΟΚ, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και της Ολομέλειας της Βουλής επί των προτάσεων αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Θ΄-Σύννοδος Β΄, Αθήνα 1998, σ. 11. Πρέπει να αναφερθεί ότι και κατά τις συζητήσεις για την αναθεώρηση του Συντάγματος γινόταν λόγος για ανεξάρτητες δημόσιες ή διοικητικές ή χωρίς προσδιορισμό αρχές, χωρίς να φαίνεται να προσδίδονταν διαφορετική σημασία από τους βουλευτές καθώς τους χρησιμοποιούσαν εναλλακτικά. Πάντως, ο Γ. Παπαδημητρίου τονίζει ότι οι ΑΑ είναι δημόσιες αλλά όχι διοικητικές. Συνεπώς, διαφοροποιεί τους δύο αυτούς προσδιορισμούς. Βλ. Γ. Παπαδημητρίου, όπ.π. (υποσημ. 32), σ. 248-249. Αντίθετη άποψη από αυτήν του Γ. Παπαδημητρίου φαίνεται να έχει ο Μ. Αντωνόπουλος, όπ.π. (υποσημ. 1), σ. 36.

⁶⁰ Βλ. αντί πολλών Ε. Βενιζέλου, όπ.π. (υποσημ. 10), σ. 732.

πρώτη στιγμή, αν και στην πορεία υπήρξαν κάποιες αλλαγές και αντιφάσεις όσον αφορά αυτήν. Αμέσως παρακάτω θα εξετάσουμε τις σημαντικότερες δικαστικές αποφάσεις αναφορικά με την νομική φύση των ΑΑ.

Η πρώτη απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας για την νομική φύση των ΑΑ ήταν η 930/1990. Με την απόφαση αυτή διευκρινίζεται ότι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης συγκαταλέγεται «στα άλλα όργανα της διοίκησης» του άρθρου 43 παρ. 2 Συντ. Άρα, η αναγωγή αυτή του Συμβουλίου της Επικρατείας στο άρθρο 43 παρ. 2 Συντ., προκειμένου να κριθεί η συνταγματικότητα της άσκησης κανονιστικής αρμοδιότητας από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, συνιστά ισχυρό έρεισμα περί της αποδοχής από το ΣτΕ της διοικητικής και άρα εκτελεστικής φύσης του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης⁶¹. Άλλωστε, πρέπει να πούμε ότι η ΣτΕ 930/1990 είχε ξεκάθαρα χαρακτηρίσει το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ως «διοικητική αρχή που υπάγεται στο Υπουργείο Προεδρίας της Κυβερνήσεως». Έπειτα εκδόθηκε η απόφαση 872/1992 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας η οποία χαρακτήρισε το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ως «διοικητική αρχή ανεξάρτητη» και έτσι έθεσε σε αμφιβολία την «διοικητική-εκτελεστική» φύση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, καθώς το αναγνώρισε ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή, ενώ η αμέσως προηγούμενη απόφαση (ΣτΕ 930/1990) είχε αποφανθεί ότι το ΕΣΡ ήταν διοικητική αρχή υπαγομένη στο Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης. Πιο συγκεκριμένα, το Συμβούλιο της Επικρατείας απεφάνθη ότι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης δεν συγκαταλέγεται στα συλλογικά όργανα του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και τους υπόλοιπους φορείς του δημοσίου τομέα. Έτσι, το διαφοροποίησε

---

⁶¹ Βλ. σχετικά Εισήγηση του Συμβούλου *Γ. Κουβελάκη* στην ΣτΕ Ολομ. 930/1990, ΤοΣ 1/1990, σ. 72 όπου ο *Γ. Κουβελάκης* υποστηρίζει τα εξής: «Κατ' εξαίρεση όμως και μόνο για τις περιπτώσεις εκείνες που λόγω της φύσεως ή του χαρακτήρος της διοικητικής λειτουργίας επιβάλλεται να κατοχυρωθεί η αμεροληψία της Εκτελεστικής Εξουσίας, είναι νομίζω συνταγματικά ανεκτά τα συγκεκριμένα διοικητικά καθήκοντα παρακολούθησης εφαρμογής κανονιστικού πλαισίου, που έχει τεθεί από τη νομοθετική εξουσία ή την κανονιστικώς δρώσα κεντρική διοίκηση και επιβολής ενδεχομένως κυρώσεων, να ανατίθενται σε λειτουργικώς ανεξάρτητα όργανα της Διοίκησης, επί των οποίων ο καθ' ύλην αρμόδιος Υπουργός δεν δικαιούται να ασκήσει τις από τις γενικές αρχές απορρέουσες εξουσίες ιεραρχικού ελέγχου ή εποπτείας νομιμότητας». Η αναφορά της εισήγησης σε «λειτουργική» μόνο ανεξαρτησία των ΑΔΑ απέναντι στη Διοίκηση υποδηλώνει τη μη αποδοχή ύπαρξης αντίστοιχης «οργανικής» ανεξαρτησίας. Μάλιστα, ακολουθώντας, η εισήγηση γίνεται πλέον κατηγορηματική, χαρακτηρίζοντας το ΕΣΡ ως «υπηρεσία της Διοικήσεως», στελεχούμενη όμως από μέλη απολαύοντα «προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας», σ. 73. Έτσι, «επικυρώθηκε» ο νομοθετικός χαρακτηρισμός του ΕΣΡ ως «ανεξάρτητου οργάνου», χαρακτηρισμός που στην ελληνική έννομη τάξη αποτελεί αντιφατική ορολογία, στον βαθμό που η έννοια του οργάνου προϋποθέτει την ένταξή του στην πυραμίδα των αρχών οι οποίες είναι επιφορτισμένες με την άσκηση δημόσιας εξουσίας.

από τα λοιπά συλλογικά όργανα του Δημοσίου του ν. 1884/1990⁶². Μετά εκδόθηκε η απόφαση 944/1999 του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας⁶³. Με την απόφαση αυτή θεωρήθηκε ότι η κατά συνταγματική επιταγή διασφάλιση της αντικειμενικότητας και της ποιοτικής στάθμης των εκπομπών της ραδιοφωνίας και τηλεόρασης «συναρτάται αμέσως με την προοσκήκουσα δομή του κρατικού οργάνου στο οποίο ανατίθεται ο έλεγχος των εκπομπών». Και καταλήγοντας το Συμβούλιο της Επικρατείας, δέχθηκε τα εξής ως προς τη νομική φύση του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου: «Η φύσις του ελέγχου τούτου είναι προδήλως διοικητική και άρα το όργανο (το ΕΣΡ) εντάσσεται, κατά την επιταγή του Συντάγματος, στην εκτελεστική εξουσία και δη ασχέτως του εάν ανήκει ή όχι στην διοικητική ιεραρχία». Τελευταία σημαντική δικαστική απόφαση όσον αφορά τη νομική φύση των ΑΑ ήταν η 656/2000⁶⁴ της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το Συμβούλιο της Επικρατείας απεφάνθη, ως προς τη νομική φύση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, ότι: «Το Συμβούλιο ασκεί τις αρμοδιότητές του υπό καθεστώς ανεξαρτησίας τόσο έναντι των κομμάτων που υπέδειξαν τα μέλη του, όσο και έναντι της Κυβερνήσεως, η οποία δεν έχει εξουσία ιεραρχικού ελέγχου. Ο αρμόδιος όμως Υπουργός Τύπου διατηρεί εν πάση περιπτώσει την αρμοδιότητα

---

⁶² Πάντως, αξίζει να αναφερθεί ότι η ισχυρότατη μειοψηφία του ΣτΕ στην απόφαση 872/1992 τάχθηκε υπέρ του εγκύρου της ακυρωθείσας υπουργικής απόφασης συνειδητοποιώντας το ρηξικέλευθο της παραπάνω έμμεσης αμφισβήτησης της «διοικητικής-εκτελεστικής» φύσης του ΕΣΡ, σπεύδει να καταγράψει τη σχετική της κατηγορηματική ένσταση: «Η αρχή αυτή (το ΕΣΡ), ανεξαρτήτως της φύσεώς της και του ειδικού καθεστώτος υπό το οποίον τελεί, είναι πάντως ενταγμένη εις την Διοίκησην και, εν πάσει περιπτώσει, εις το Δημόσιον και το συνιστών αυτήν συλλογικόν όργανον είναι συλλογικόν όργανον του Δημοσίου, κατά τας ως άνω διατάξεις του άρθρου 40 του ν. 1884/1990. Ειδικότερον το Εθνικόν Συμβούλιον Ραδιοτηλεοράσεως είναι διοικητική αρχή υπαγομένη εις το Υπουργείον Προεδρίας της Κυβερνήσεως (άρθρο 1 παρ. 2 του ν. 1866) 1989, βλ. και Σ.Ε. 930)1990 Ολομ.)...». Βλ. *Γ. Τσιμέκα* (επιμ.), απόφαση 872)1992 Ολομ. ΣτΕ δημοσιευμένη, σε: *Επισκόπηση Διοικητικής Νομολογίας*, ΕΔΔΔΔ 3/1992, σ. 546. Βλ. αναλυτικά για την απόφαση 872/1992 της ΟλΣτΕ, *Ι. Σ. Μακρή*, *Νομολογία Ραδιο-Τηλεόρασης*, Προλογικό Σημείωμα: *Α. Ι. Τάχου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 6, 8-9, 25-26, 39-47, 217-221, 236-237, 249-257, 316-325, 402.

⁶³ Βλ. αναλυτικότερα, για την απόφαση αυτή του ΣτΕ, *Ιφ. Κ. Καμτσίδου*, *όπ.π.* (υποσημ. 32), σ. 545 επ. και απόφαση ΣτΕ 944/1999 (18.3.1999), Τμήμα Ε΄ δημοσιευμένη σε: *Νομολογία, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου* 1/1998, σ. 83-89. Ακόμα, βλ. στο ίδιο, *Ανώνυμο* σχόλιο στη ΣτΕ 944/1999, Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή contra constitutionem? Προβληματισμοί με αφορμή την απόφαση υπ' αρ. 944/99 ΣτΕ, σ. 89-102.

⁶⁴ Αξίζει να αναφέρουμε ότι το ΣτΕ με την απόφασή του αυτή παρέπεμψε, για να στηρίξει την άποψή του περί ανεξαρτησίας και θεσμικής ιδιοτυπίας του ΕΣΡ, στη νομολογία των προηγούμενων αποφάσεων του 872/1992, 2543/1999 και 2544/1999 κατά την οποία «το ΕΣΡ λειτουργεί στο πλαίσιο του αρθρ. 15 παρ. 2 Συντ., ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή μη υποκειμένη σε διοικητικό έλεγχο», βλ. απόφαση αριθ. 2544/1999, Τμ. Δ΄ ΣτΕ δημοσιευμένη, σε: *Νομολογία Διοικητικών Δικαστηρίων*, Συμβουλίου της Επικρατείας, ΝοΒ 3/2001, σ. 476-478 και απόφαση ΣτΕ 2544/1999 (28-7-1999), Τμήμα Δ΄ δημοσιευμένη, σε: *Νομολογία, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου* ΙΙ/2000, σ. 489-497, αλλά όχι σε αυτήν της απόφασης του 944/1999, που θεωρεί το ΕΣΡ, ως ενταγμένο στην εκτελεστική εξουσία. Αναλυτικά, αναφορικά με την απόφαση 656/2000 Ολομ. ΣτΕ, βλ. απόφαση ΣτΕ 656/2000, Ολομ. δημοσιευμένη, σε: *Νομολογία, ΤοΣ* 1/2000, σ. 192-197.

ελέγχου νομιμότητας επί των πράξεων του ΕΡΣ. Με αυτά τα δεδομένα το ΕΣΡ συγκροτείται από τον κοινό νομοθέτη ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή, προορισμένη να επιτελέσει τη λειτουργία που προβλέπει το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος και ως εκ τούτου είναι κατ' αρχήν σύμφωνη με αυτό». Σε αυτήν την απόφαση υπήρξε μια αντίφαση. Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης αν και αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή, εν τούτοις ο Υπουργός Τύπου είχε την δικαιοδοσία να ασκεί έλεγχο νομιμότητας επί των πράξεών του, κάτι το οποίο έρχεται σε σύγκρουση, όπως μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό, με το καθεστώς ανεξαρτησίας που αυτό απολαύει.

Οπότε βάσει των ανωτέρω αποφάσεων εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι η νομολογία, αν και με κάποιες αλλαγές και αντιφάσεις στην πορεία, όπως είπαμε και πιο πάνω, δέχεται την ύπαρξη ανεξάρτητων διοικητικών αρχών που ανήκουν στην εκτελεστική εξουσία, χωρίς μάλιστα να φαίνεται να την ενδιαφέρει ιδιαίτερα το γεγονός ότι οι ΑΑ δεν υπόκεινται σε εποπτεία και έλεγχο από κυβερνητικά όργανα ή άλλες διοικητικές αρχές.

5. Η ανεξαρτησία των Ανεξάρτητων Αρχών⁶⁵

5.1. Η λειτουργική ανεξαρτησία των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών⁶⁶

Η λειτουργική ανεξαρτησία των ανεξάρτητων αρχών περιλαμβάνει: α) την υποχρέωση να εξετάζουν τη συνταγματικότητα των νομοθετικών πράξεων και να μην εφαρμόζουν όσες κρίνουν ότι το ρυθμιστικό τους περιεχόμενο αντίκειται προς το Σύνταγμα και β) τον αποκλεισμό ιεραρχικού ελέγχου (προληπτικού ή κατασταλτικού, νομιμότητας ή σκοπιμότητας) από τα κυβερνητικά όργανα και γενικότερα τον αποκλεισμό οποιουδήποτε ελέγχου από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας σχετικού με την ουσία του έργου, το οποίο περιλαμβάνεται στην αρμοδιότητά τους. Η

---

⁶⁵ Πρέπει να αναφερθεί ότι και η νομολογία δέχτηκε την ανεξαρτησία των ΑΑ, χωρίς πολλούς ενδοιασμούς. Βλ. σχετικά παραπάνω, Κεφ. 4.1.2.

⁶⁶ Αναφορικά με την λειτουργική ανεξαρτησία των ΑΑ βλ. αναλυτικά Γ. Καμίνη, *όπ.π.* (υποσημ. 22), σ. 96-99, Ν. Καλτσόγια-Τουρναβίτη, *Ανεξάρτητες αρχές και δημοκρατία*, σε: Νικολοπούλου-Στεφάνου *Ηρώ-Θεοδωροπούλου-Δένδια Βιργινία* (επιμ.), *Το κράτος στον 21^ο αιώνα. Παγκοσμιοποίηση και κοινωνία της γνώσης*, Μνήμη Ονούφριου Φαρμακίδη, Γενικό Τμήμα Δικαίου Παντείου Πανεπιστημίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 203, Β. Α. Σωτηρόπουλου, *Η διαδικασία ενώπιον των ανεξάρτητων αρχών*, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Ειδικό Τεύχος: Αφιέρωμα στις Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές 2004, σ. 72-73 και Ν. Βαγιωνάκη, *όπ.π.* (υποσημ. 24), σ. 448-450 και Ελ. Μπέσιλα-Μακρίδη, *όπ.π.* (υποσημ. 23), σ. 789-790.

λειτουργική ανεξαρτησία των ΑΑ προβλέπεται απευθείας από το Σύνταγμα⁶⁷ και τον εκτελεστικό, του Συντάγματος, νόμο των ΑΑ 3051/2002⁶⁸.

Διαπιστώνουμε λοιπόν από τα παραπάνω ότι η λειτουργική ανεξαρτησία των μελών των ΑΑ παρουσιάζει πάρα πολλές ομοιότητες με αυτή των δικαστικών λειτουργιών⁶⁹. Αποτελεί δε η ανεξαρτησία γενικά και το ουσιώδες, το συστατικό στοιχείο των ΑΑ που τις κάνει να διαφέρουν από τα λοιπά όργανα της Διοίκησης.

5.2. Η προσωπική ανεξαρτησία των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών⁷⁰

Η προσωπική ανεξαρτησία των μελών των ανεξάρτητων αρχών συνδέεται με τη θητεία για την οποία διορίζονται και έχει την έννοια ότι η απόλυσή τους κατά τη διάρκεια της θητείας τους είναι δυνατή μόνο με απόφαση του οργάνου που τα επιλέγει για λόγους σχετικούς με την άσκηση του λειτουργήματός τους και με διαδικασία που εξασφαλίζει το δικαίωμα της υπεράσπισης⁷¹.

Τα μέλη των ανεξάρτητων αρχών διορίζονται για ορισμένη θητεία, η οποία είναι δυνατόν να ανανεωθεί μόνο μια φορά, διαδοχικά ή μη, με ταυτόχρονη κατοχύρωση συστήματος μερικής αντικατάστασης⁷², ώστε να μην επιδιώκει κάποιος να είναι αρεστός σε αυτούς που τον εξέλεξαν για την επανεκλογή του. Η κατοχύρωση άλλωστε ορισμένης θητείας σημαίνει μη δυνατότητα ανάκλησης των εκλεγέντων από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής.

Ως μέλη των ανεξάρτητων αρχών επιλέγονται πρόσωπα εγνωσμένου κύρους και επιστημονικής κατάρτισης ή επαγγελματικής εμπειρίας σε τομείς που είναι σχετικοί με την αποστολή και τις αρμοδιότητες των αρχών⁷³.

5.3. Θεσμικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας⁷⁴

Ο ν. 3051/2002 εμπεριέχει και κάποιες ρυθμίσεις, οι οποίες λειτουργούν ως εγγυήσεις υπέρ της λειτουργικής ανεξαρτησίας των ΑΑ, χωρίς όμως να αφορούν τα

⁶⁷ Βλ. άρθρο 101Α παρ. 1 Συντ.

⁶⁸ Βλ. άρθρο 2 παρ. 1 εδ. α' Ν. 3051/2002.

⁶⁹ Βλ. άρθρο 87 παρ. 1 Συντ.

⁷⁰ Βλ. Γ. Καμίνη, όπ.π. (υποσημ. 22), σ. 96-99. Του *ιδίου*, όπ.π. (υποσημ. 32), σ. 824-827.

⁷¹ Βλ. άρθρο 3 παρ. 4-5 Ν. 3051/2002.

⁷² Βλ. άρθρο 5 παρ. 3 Ν. 3051/2002.

⁷³ Βλ. άρθρο 3 παρ. 1 Ν. 3051/2002.

⁷⁴ Αναλυτικά, αναφορικά με τις θεσμικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας των ΑΑ, βλ. Γ. Καμίνη, όπ.π. (υποσημ. 32), σ. 827-828 και Ν. Καλτσόγια-Τουρναβίτη, όπ.π. (υποσημ. 66), σ. 203.

πρόσωπα των μελών, αλλά τα θέματα οργάνωσης και λειτουργίας τους. Π.χ. τον προϋπολογισμό της ΑΑ εισηγείται στον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών ο Πρόεδρος της⁷⁵, τα θέματα εσωτερικής λειτουργίας κάθε ΑΑ ρυθμίζονται από εσωτερικό Κανονισμό που εκδίδεται από την ίδια⁷⁶, το επιστημονικό και λοιπό προσωπικό επιλέγεται από αυτήν κ.λπ.

Θεωρείται αυτονόητο και γι' αυτό δεν αναφέρεται στο Σύνταγμα ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την έμπρακτη κατοχύρωση της ανεξαρτησίας των ΑΑ είναι ο εξοπλισμός τους με τα απαραίτητα για τη λειτουργία τους μέσα και υποδομές. Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί ότι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης για παράδειγμα επί χρόνια δεν είχε τη δική του γραμματειακή υποστήριξη⁷⁷. Και αν και ο Εισηγητής της πλειοψηφίας, *E. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ), έδωσε την διαβεβαίωσή του στη Βουλή ότι οι ΑΑ θα διαθέτουν γραμματειακή υποστήριξη βάσει του άρθρου 101Α παρ. 2 Συντ., το θέμα αυτό δεν τελειώνει εδώ. Οι ΑΑ θα καταστούν πλήρως ανεξάρτητες μόνον αν υπαχθεί ο προϋπολογισμός τους στον προϋπολογισμό της Βουλής και δεν αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης με τον εκάστοτε Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών, όπως συμβαίνει σήμερα.

5.4. Υπάρχει ή όχι δικαστική ασυλία των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών;

Υπήρξε η άποψη ότι τα μέλη των ΑΑ απολαύουν δικαστική ασυλία λόγω του ότι προβλέπεται το ποινικώς ακαταδίωκτο (ασυλία) για τα μέλη τους. Την άποψη αυτή διατύπωσε ο *A. Ν. Μαρίνος*⁷⁸, υποστηρίζοντας ότι δεν είναι δυνατόν, κατά παράβαση της αρχής της ισότητας, να θεσπίζεται βάσει νόμων⁷⁹ το ποινικώς ακαταδίωκτο των μελών των ΑΑ που προβλέπονται από το Σύνταγμα για σωρεία εγκλημάτων που ενδέχεται να διαπράξουν.

Πάντως, υπάρχει και η αντίθετη άποψη που υποστηρίζει ο *A. Π. Παραράς*⁸⁰, κατά τον οποίον από τη στιγμή που υπάρχει η διάταξη που προβλέπει την άσκηση

⁷⁵ Βλ. άρθρο 2 παρ. 2 Ν. 3051/2002.

⁷⁶ Βλ. άρθρο 2 παρ. 7 Ν. 3051/2002.

⁷⁷ Βλ. *Κ. Μητσοτάκη*, όπ.π. (υποσημ. 45), σ. 551.

⁷⁸ Βλ. *A. Ν. Μαρίνου*, όπ.π. (υποσημ. 7), σ. 15.

⁷⁹ Βλ. άρθρο 1 Ν. 3613/2007 (Φ.Ε.Κ. Α' 263/23/11/2007), «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανεξάρτητων Αρχών, Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, Σώματος Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών» και άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 3094/2003 (Φ.Ε.Κ. Α' 10 /22/01/2003), «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις».

⁸⁰ Βλ. *A. Π. Παραράς*, όπ.π. (υποσημ. 31), σ. 125.

αίτησης ακυρώσεως κατά των εκτελεστών αποφάσεων των ΑΑ⁸¹ δεν τίθεται κανένα ζήτημα ιδιότυπης δικαστικής ασυλίας των μελών των ΑΑ.

Βάσει των αμέσως παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε ότι όντως δεν υφίσταται ζήτημα δικαστικής ασυλίας των μελών των ΑΑ και για έναν επιπλέον λόγο, δηλαδή λόγω της κρισιμότητας των αρμοδιοτήτων που καλούνται να ασκήσουν και των δικαιωμάτων που καλούνται να προστατεύσουν θα πρέπει να τους δίδονται ορισμένα προνόμια κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

6. Το έλλειμμα δημοκρατικής νομιμοποίησης των Ανεξάρτητων Αρχών;⁸²

6.1. Ανεξάρτητες Αρχές και Διάκριση των Λειτουργιών

Ένα πολύ μεγάλο ζήτημα που τέθηκε εξ αρχής όσον αφορά τις ΑΑ ήταν αυτό που αφορά την εναρμόνιση τους με την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών⁸³ σύμφωνα με την οποία κάθε όργανο μιας εξουσίας, νομοθετικής, εκτελεστικής ή δικαστικής, δεν επιτρέπεται να ασκεί και τις αρμοδιότητες άλλης. Βάσει όμως των ανωτέρω είδαμε ότι οι ΑΑ έχουν αρμοδιότητες που ανήκουν και στις τρεις κλασσικές εξουσίες. Επίσης, οι πρόεδροι και τα μέλη των ΑΑ απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και δεν είναι δυνατόν να υπαχθούν σε κανενός είδους ιεραρχικό ή διοικητικό έλεγχο πλην του κοινοβουλευτικού. Εκφεύγουν δηλαδή της διοικητικής ιεραρχίας καθώς ο αρμόδιος Υπουργός δεν μπορεί να τις ελέγξει και βέβαια ούτε και να ελεγχθεί γι' αυτές ή τις πράξεις τους. Δεν μπορεί να ασκήσει σε αυτές και στις πράξεις που εκδίδουν ούτε καν έλεγχο νομιμότητας.

Όλα τα παραπάνω ήταν βέβαια φυσικό επακόλουθο να προβληματίσουν τους διάφορους θεωρητικούς. Διερωτήθηκαν κάποιοι⁸⁴ πώς είναι δυνατόν όργανα που έχουν αποφασιστική εξουσία να εκφεύγουν της οποιασδήποτε υπαγωγής σε οποιονδήποτε έλεγχο πλην του δικαστικού και του κοινοβουλευτικού. Επίσης, ο

⁸¹ Βλ. άρθρο 2 παρ. 8 Ν. 3051/2002.

⁸² Αναφορικά με το αν υπάρχει έλλειμμα δημοκρατικής νομιμοποίησης των ΑΑ βλ. το αναλυτικό άρθρο της Α. Σίμου, Ανεξάρτητες διοικητικές αρχές. Ελπίδα για τον πολίτη ή ρήγμα στο δημοκρατικό κράτος;, Κοινωνία Πολιτών 5/2000, σ. 59-61.

⁸³ Βλ. υποσημ. 19.

⁸⁴ Πολύ χαρακτηριστική περίπτωση είναι αυτή του Α. Ν. Μαρίνου. Βλ. ό.π. (υποσημ. 7), σ. 13-15. Επίσης, βλ. σχετικά Γ. Κική, η οποία υποστηρίζει ότι η συγκέντρωση αρμοδιοτήτων διαφορετικής φύσης στα ΑΑ, επιφέρει σχετική σύγχυση αναφορικά με την παραδεδομένη περί διάκρισης των εξουσιών αρχή. Βλ. Γ. Κική, Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ως εγγυητής μίας θεσμικής εγγύησης, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου 3/1992, σ. 496 επ., κυρίως σ. 504.

συγκεκριμένος προβληματισμός διατυπώθηκε από πολλούς βουλευτές και κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος⁸⁵.

Από τη στιγμή πάντως που κατοχυρώθηκαν συνταγματικά, ακόμα και αν κάποιος υποστηρίζει ότι οι ΑΑ δεν είναι διοικητικές ή δεν ανήκουν στην εκτελεστική εξουσία, μπορούμε να πούμε ότι τέτοιο θέμα δεν τίθεται καθώς προβλέπονται πλέον από το Σύνταγμα ως ισότιμη εξαίρεση στον κανόνα της διάκρισης των λειτουργιών⁸⁶. Και επιπλέον από τη στιγμή που ελέγχονται κοινοβουλευτικά, έστω και ατελώς, όπως είδαμε και προηγουμένως, και οι πράξεις τους ελέγχονται δικαστικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι νομιμοποιούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό αφού, βάσει του δικαστικού ελέγχου των πράξεων που αυτές εκδίδουν η ρυθμιστική παρέμβαση τους υπόκειται στον αναγκαίο έλεγχο για τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος⁸⁷ καθώς η δικαστική εξουσία πηγάζει από την λαϊκή κυριαρχία⁸⁸. Και ένα πράγμα ακόμη πολύ σημαντικό, ενισχυτικό της νομιμοποίησης των ΑΑ, είναι το γεγονός ότι οι ΑΑ κατέχουν παράγωγη κανονιστική αρμοδιότητα πάντα στο πλαίσιο που διαμορφώνει η Βουλή. Αναλαμβάνουν δηλαδή, αρμοδιότητες, οι οποίες αποτελούν εφαρμογή των νόμων, άρα ουσιαστικά αναλαμβάνουν εκτελεστική λειτουργία την οποία, για διάφορους λόγους που αναφέρθηκαν και πιο πάνω, δεν μπορεί ή δεν θέλει να εκπληρώσει ικανοποιητικά η κλασσική δημόσια διοίκηση⁸⁹.

Και άλλωστε πρέπει τα πράγματα να ιδωθούν υπό μια διαφορετική θεώρηση προσαρμοσμένα στις ανάγκες των καιρών μας, που ήταν αυτές οι τελευταίες σε τελική ανάλυση που οδήγησαν στην ίδρυση των ΑΑ, και όχι υπό τη στενή εκδοχή της τυπικής διάκρισης των λειτουργιών⁹⁰.

---

⁸⁵ Βλ. ενδεικτικά *Γ. Αρσένη* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 10), σ. 750, ο οποίος υποστηρίζει ότι «ο θεσμός της ανεξάρτητης αρχής δεν χωράει στο πλαίσιο της διάκρισης των εξουσιών, εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία». Επίσης, βλ. *Β. Κεδίκογλου* (ΠΑΣΟΚ), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Συνεδρίαση ΠΘ', 17 Ιανουαρίου 2001, σ. 3787.

⁸⁶ Βλ. *Χ. Χρυσανθάκη*, Οι ανεξάρτητες δημόσιες αρχές στο σκόπευτρο της συνταγματικής αναθεώρησης, ΕΔΔΔΔ 1/2001, σ. 17.

⁸⁷ Βλ. *Ι. Καρακώστα*, ό.π. (υποσημ. 20), σ. 62.

⁸⁸ Βλ. *Μ. Αντωνόπουλου*, ό.π. (υποσημ. 1), σ. 43.

⁸⁹ Βλ. *Κ. Σπανού*, Ανεξάρτητες Αρχές: Κρίση, Μετεξέλιξη ή Αναβάθμιση του πολιτικού συστήματος;, σε: *Κοντιάδης Ξ. Ι.- Ανθόπουλος Χ. Θ* (επιμ.), Κρίση του ελληνικού πολιτικού συστήματος;, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008, σ. 247.

⁹⁰ Αναφορικά με την ουσιαστική και την τυπική διάκριση των λειτουργιών βλ. την εκτενή ανάλυση του *Τ. Κ. Βιδάλη*, Τυπική ή ουσιαστική η διάκριση των λειτουργιών; Το θεμέλιο των ανεξάρτητων αρχών στο πολίτευμα, ΤοΣ 5/2003, σ. 830-838.

6.2. Ανεξάρτητες Αρχές και Κοινοβουλευτική Αρχή

Προβληματισμός επικράτησε και σχετικά με το κατά πόσον οι ΑΑ συμβαδίζουν με την κοινοβουλευτική αρχή. Σύμφωνα με αυτήν η Κυβέρνηση οφείλει μέσα σε δεκαπέντε μέρες από την από την ορκωμοσία του πρωθυπουργού και μετά τη συζήτηση των προγραμματικών δηλώσεων της να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή⁹¹. Τα μέλη των ΑΑ δεν χρειάζεται να ορκισθούν πουθενά και φυσικά δεν εξαρτώνται από την εμπιστοσύνη της Βουλής για τη διατήρησή τους⁹². Ως εκ τούτου ήταν λογικό να προκύψουν διάφορες ενστάσεις αναφορικά με τη συμβατότητά τους με την κοινοβουλευτική αρχή. Συγκεκριμένα υποστηρίχθηκε ότι δεν ήταν δυνατόν να συμβαδίζει η ύπαρξη ΑΑ με την μορφή του πολιτεύματος ως κοινοβουλευτικού τη στιγμή που δεν είναι δυνατόν να παυθούν πρόωρα για πλημμελή άσκηση των καθηκόντων τους, ενώ όπως είναι γνωστό η κυβέρνηση ή μέλος της μπορεί να παυθούν αν εγκριθεί πρόταση δυσπιστίας εις βάρος τους⁹³. Επίσης, οι ΑΑ δεν κάνουν προγραμματικές δηλώσεις στη Διάσκεψη των Προέδρων όπως συμβαίνει με την κυβέρνηση που κάνει προγραμματικές δηλώσεις ενώπιον της Βουλής⁹⁴. Συνεπώς η Διάσκεψη των Προέδρων δεν μπορεί να αποφασίσει σε καμία περίπτωση αν θα περιλάβει με την εμπιστοσύνη της τα υποψήφια μέλη των ΑΑ εκλέγοντάς τα. Απλά τα επιλέγει⁹⁵.

Πάντως και παρά τις επιφυλάξεις που διατυπώνονται αναφορικά με το εάν συμβαδίζουν με την κοινοβουλευτική αρχή οι ΑΑ πρέπει να πούμε ότι από τη στιγμή που προβλέπεται ο κοινοβουλευτικός έλεγχος των τελευταίων, έστω και ελλειμματικός, συμβαδίζουν με αυτήν. Και άλλωστε θα πρέπει οι ΑΑ να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από την εκάστοτε κυβέρνηση ενόψει της ανεξαρτησίας που αυτές απολαύουν και η οποία είναι το συστατικό στοιχείο τους, όπως είδαμε και πιο πάνω.

⁹¹ Βλ. άρθρο 84 παρ. 1 Συντ. Αναλυτικότερα βλ. παρακάτω, Β' Μέρος της εργασίας.

⁹² Η μόνη περίπτωση πρόωρης έκπτωσης από το αξίωμα του μέλους ΑΑ είναι αυτή που προβλέπεται στο άρθρο 3 παρ. 6 συνδυαζόμενη με την παρ. 4 Ν. 3051/2002.

⁹³ Βλ. άρθρα 38 παρ. 1 και 84 παρ. 6 Συντ. Αναλυτικότερα, αναφορικά με το θέμα αυτό, βλ. Β' Μέρος.

⁹⁴ Βλ. Γ. Καμίνη, *όπ.π.* (υποσημ. 22), σ. 99-100.

⁹⁵ Βλ. αναλυτικά, αναφορικά με το σύστημα ανάδειξης των μελών των ΑΑ, Β' Μέρος.

6.3. Ανεξάρτητες Αρχές και Δημοκρατική Αρχή

Η δημοκρατική αρχή εξαγγέλλεται, και μάλιστα πανηγυρικά, στο άρθρο 1 παρ. 1 Συντ. και εξειδικεύεται στο άρθρο 1 παρ. 2 και 3 Συντ.⁹⁶. Η δημοκρατική αρχή εμπεριέχει πολλές συνταγματικές διατάξεις ανάμεσα στις οποίες, και από τις σημαντικότερες, είναι η ανάδειξη της Βουλής μέσα από περιοδικές γενικές βουλευτικές εκλογές, οι οποίες διεξάγονται με άμεση, μυστική και καθολική ψηφοφορία⁹⁷. Πολλοί λοιπόν, διερωτώνται πως μπορεί να συμβιβάζονται με την δημοκρατική αρχή οι ΑΑ που ασκούν αποφασιστική εξουσία και οι οποίες δεν εκλέγονται άμεσα από τον λαό αλλά απολαμβάνουν μόνον έμμεσης-παράγωγης νομιμοποίησης, αφού επιλέγονται από τη Διάσκεψη των Προέδρων⁹⁸. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όντως υπάρχει ένα έλλειμμα νομιμοποίησης, εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον, των ΑΑ, από τη στιγμή που αυτές επιλέγονται έμμεσα από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής, ένα όργανο μάλιστα του οποίου η σύνθεση είναι δυνατόν να τροποποιείται κατά το δοκούν βάσει του ΚτΒ⁹⁹. Πάντως από τη στιγμή που τα μέλη των ΑΑ επιλέγονται από τη Βουλή, ακόμα και αν έχει τα όποια ελαττώματα το όργανο αυτό που τις αναδεικνύει, πρέπει να πούμε ότι το έλλειμμα αυτό συρρικνώνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό, διότι επιλέγονται οι ΑΑ μέσω της εθνικής αντιπροσωπείας, έστω και έμμεσα.

Τίθεται επίσης το ζήτημα ότι από τη στιγμή που εκφεύγουν της οποιασδήποτε μορφής κρατικού ελέγχου παραβιάζεται η δημοκρατική αρχή, αφού δεν υπόκεινται σε κρατικό έλεγχο και άρα στην θέληση της λαϊκής κυριαρχίας. Και αυτό όπως είπαμε και πιο πάνω επιλύεται σε σημαντικό βαθμό στο μέτρο που υπάρχει ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ και ο δικαστικός έλεγχος των πράξεών τους μιας και οι δύο αυτές μορφές ελέγχου πηγάζουν από την λαϊκή κυριαρχία.

---

⁹⁶ Πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 1 του Συντάγματος ανήκει στο σκληρό πυρήνα των μη αναθεωρήσιμων διατάξεων του.

⁹⁷ Βλ. αναλυτικά άρθρα 51-54 Συντ.

⁹⁸ Βλ. υποσημ. 93.

⁹⁹ Βλ. υποσημ. 93.

6.4. Ανεξάρτητες Αρχές και Αρχή του Κράτους Δικαίου

Σύμφωνα με την αρχή του κράτους δικαίου¹⁰⁰, το κράτος, η κρατική εξουσία πρέπει να αυτοπεριορίζεται με κανόνες δικαίου σε όλες τις εκφάνσεις και λειτουργίες της.

Το θέμα του κατά πόσον οι ΑΑ σχετίζονται με την παραπάνω αρχή συζητήθηκε και στη Βουλή των Ελλήνων κατά την διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος. Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί ότι την άποψη ότι οι ΑΑ σχετίζονται άμεσα και συντελούν στην εμπέδωση του κράτους δικαίου εξέφρασε ο ίδιος ο, τότε, πρωθυπουργός *Κ. Σημίτης* (ΠΑΣΟΚ)¹⁰¹. Επίσης, ο *Α. Παραράς* υποστήριξε ότι οι ΑΑ συμβάλλουν στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης και στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς, ενώ παράλληλα αποτελούν (οι ΑΑ) ένα κίνημα περιορισμού αλλά και μεταμόρφωσης του κράτους στο πλαίσιο της προσπάθειας για μια πιο ουσιαστική ανανέωση των παραδοσιακών δομών¹⁰².

Συνεπώς από τα παραπάνω και βλέποντας τις ΑΑ που κατοχυρώθηκαν συνταγματικά και τις αρμοδιότητές τους, μπορούμε να καταλάβουμε ότι οι ΑΑ δημιουργήθηκαν κατά κύριο λόγο για να προστατεύσουν το άτομο από αυθαιρεσίες της εκάστοτε εξουσίας, για τη σωστή λειτουργία τη δημόσιας διοίκησης και για τη μείωση κατά το δυνατόν της γραφειοκρατίας καθώς και για να υπάρξει η εμπέδωση ενός κράτους δικαίου. Άρα αποτελεί γενεσιουργό λόγο των ΑΑ η εμπέδωση του κράτους δικαίου. Συνεπώς δεν μπορούμε να πούμε ότι υφίσταται πρόβλημα με τις ΑΑ και την αρχή του κράτους δικαίου καθώς οι πρώτες ήρθαν για να διασφαλίσουν και να προστατεύσουν τα δικαιώματα των πολιτών που το παραδοσιακό κράτος φάνηκε ανίκανο ή δεν θέλησε σε μεγάλο βαθμό να αντιμετωπίσει όλα τα προηγούμενα χρόνια. Ουσιαστικά δηλαδή, με λίγα λόγια, οι ΑΑ ήρθαν να ενισχύσουν και να κατοχυρώσουν το κράτος δικαίου.

¹⁰⁰ Βλ. για την Αρχή του Κράτους Δικαίου άρθρο 25, παρ. 1 Συντ.

¹⁰¹ Βλ. αγόρευση *Κ. Σημίτη* (ΠΑΣΟΚ), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι΄-Σύννοδος Α΄, Συνεδρίαση ΡΝΕ΄, 6 Απριλίου 2001, σ. 6735.

¹⁰² Βλ. *Α. Π. Παραρά*, όπ.π. (υποσημ. 31), σ. 123. Την άποψη ότι οι ΑΑ είναι θεσμοί που κατοχυρώνουν το Κράτος Δικαίου υποστήριξε και ο *Γ. Τασόπουλος*. Βλ. όπ.π. (υποσημ. 32), σ. 293.

7. Αποτελούν οι Ανεξάρτητες Αρχές θεσμικά αντίβαρα;

Προτού δούμε αν οι ΑΑ αποτελούν θεσμικά αντίβαρα, σκόπιμο θα ήταν να δοθεί ένας ορισμός για αυτά. Κατά τον *Γ. Τασόπουλο* λοιπόν, «τα θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας είναι, στο πλαίσιο του Συντάγματος, νομικοί φραγμοί, δηλαδή έλλογες διαρρυθμίσεις, που υπακούουν σε συγκεκριμένες ηθικοπολιτικές συνταγματικές αρχές και αξίες και, μέσα από τη συνεκτική θεσμική τους διάρθρωση, σταθερότητα και συνέχεια, επιτρέπουν τον πολιτικό αυτοκαθορισμό των κοινωνιών δια του δικαίου, έτσι ώστε, όσο γίνεται, να περιορίζεται ο ρόλος της τύχης και της πολιτικής αυθαιρεσίας»¹⁰³. Μάλιστα συνεχίζει, ο ίδιος¹⁰⁴, λέγοντας ότι «το ζήτημα των αντιβάρων της εξουσίας συνδέεται άρρηκτα με την ενίσχυση του κράτους δικαίου. Χωρίς δραστικές και αποτελεσματικές διαδικασίες, οι οποίες να καθιστούν βέβαιο και σαφές «με ποιες εγγυήσεις και από ποια όργανα θα διασφαλισθεί ο σεβασμός των αντίστοιχων δικαιωμάτων στην πράξη» ο λεκτικός πληθωρισμός προστατευτικών διατάξεων στον χώρο των δικαιωμάτων δεν είναι ικανός να ισοσταθμίσει την πραγματική απώλεια της κανονιστικής τους αξίας».

Διατυπώθηκε λοιπόν, η άποψη από κάποιους θεωρητικούς ότι οι ΑΑ αποτελούν θεσμικά αντίβαρα που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα, τις ελευθερίες του ανθρώπου, το κράτος δικαίου, και όλα τα υπόλοιπα που αναλύσαμε αμέσως πιο πάνω. Πιο συγκεκριμένα, ο *Γ. Τασόπουλος* υποστήριξε ότι «οι ανεξάρτητες αρχές αποτελούν θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας, που αποσκοπούν στην αποτροπή της ευνοιοκρατίας και της κομματικής χειραγώγησης από την εκάστοτε κυβερνητική πλειοψηφία σε τομείς της δημόσιας σφαίρας στους οποίους προσιδιάζουν, ισχύουν και πρέπει να προστατευθούν οι αξίες του κράτους δικαίου»¹⁰⁵. Επίσης, ο *Ν. Αλιβιζάτος* θεώρησε τη ρωγή που προκαλούν οι ΑΑ στο πολίτευμα «συνταγματικά ανεκτή και επιβεβλημένη εν όψει των συντριπτικών πλεονεκτημάτων τους ως φραγμών στην κομματική αυθαιρεσία»¹⁰⁶. Την άποψη ότι οι ΑΑ αποτελούν θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας φαίνεται να υποστηρίζει και ο *Γ. Σωτηρέλης*¹⁰⁷.

¹⁰³ Βλ. *Γ. Τασόπουλος*, Τα θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας και η αναθεώρηση του Συντάγματος, Δίκαιο και Κοινωνία στον 21ο αιώνα, τ. 14, Διεύθυνση: *Γ. Παπαδημητρίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007, σ. 16-17.

¹⁰⁴ Βλ. όπ.π. (υποσημ. 103), σ. 75, και την υποσημείωση 179.

¹⁰⁵ Βλ. *Γ. Τασόπουλος*, Η κοινωνία και το Σύνταγμα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, σ. 143.

¹⁰⁶ Βλ. *Ν. Αλιβιζάτος*, Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός και η θολή συνταγματική αναθεώρηση, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2001, σ. 114 και του *ιδίου*, Ζήτημα Αρχών ή Αρχής;, Τα Νέα, 23/3/2001, σ. Ν55.

¹⁰⁷ Βλ. *Γ. Χ. Σωτηρέλη*, όπ.π. (υποσημ. 30), σ. 131 επ.

Εν μέρει αυτές οι απόψεις είναι σωστές καθώς οι ΑΑ χρησιμεύουν ως αντίβαρο, ιδίως έναντι της εκτελεστικής εξουσίας, προκειμένου να προστατευθούν και να μην παραβιάζονται διάφορα δικαιώματα από αυτήν. Όπως άλλωστε είδαμε και παραπάνω γενεσιουργό λόγο των ΑΑ αποτέλεσε η εμπέδωση του κράτους δικαίου.

Ωστόσο, πρέπει να πούμε ότι οι ΑΑ δεν θα πρέπει να γίνονται αντιληπτές ως θεσμικά αντίβαρα¹⁰⁸ στις τρεις κλασσικές εξουσίες. Γιατί από τις αρμοδιότητές τους και το πεδίο δράσης τους, που έχουμε δει και πιο πάνω, καθίσταται σαφές ότι δεν λειτουργούν ή μάλλον δεν πρέπει να λειτουργούν ως αντικυβερνητικά αντίβαρα, αλλά ως εγγυήσεις που σχετίζονται είτε με τον δικαιοκρατικό είτε με τον δημοκρατικό και πλουραλιστικό χαρακτήρα του πολιτεύματος μέσα από την προστασία της αυτονομίας της πολιτικής έναντι της υπερσυγκέντρωσης οικονομικής, επικοινωνιακής και εν τέλει πολιτικής επιρροής. Οι ΑΑ λειτουργούν δηλαδή, όπως και η δικαστική εξουσία, ως εγγυήσεις του κράτους δικαίου και όχι ως αντίβαρο έναντι των πολιτικών οργάνων του κράτους. Τα θεσμικά αντίβαρα άλλωστε είναι σύμφυτα με γενετικά χαρακτηριστικά της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Τα περισσότερα εξάλλου αντίβαρα είναι κοινά στις πιο πολλές χώρες (π.χ. ο δικαστικός ή ο κοινοβουλευτικός έλεγχος), ενώ κάποιες φορές συνάδουν με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συστήματος κάθε χώρας.

Κατά συνέπεια θα αποτελούσε σφάλμα να θεωρηθούν ως θεσμικά αντίβαρα, στην αρμοδιότητα των κυβερνήσεων, οι ΑΑ. Πρέπει να αντιμετωπιστούν ως θεσμικές εγγυήσεις που περιβάλλουν συνολικά τη λειτουργία ενός δημοκρατικού πολιτεύματος και το θωρακίζουν έναντι αθέμιτων επιρροών, οι οποίες πηγάζουν από τις υπερσυγκεντρώσεις πλούτου και επιρροής. Δεν συνιστούν με λίγα λόγια περιορισμό του κοινού νομοθέτη αλλά μέσο εφαρμογής της εκάστοτε κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας.

---

¹⁰⁸ Την άποψη αυτή εξέφρασε ο *E. Βενιζέλος*. Βλ. ό.π. (υποσημ. 8), σ. 222. Επίσης, του *ιδίου*, Οι ανεξάρτητες αρχές μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, ΔτΑ Νο 22/2004, σ. 365. Θα πρέπει να σημειωθεί πάντως, ότι αρχικά και ο *E. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ) φαινόταν ότι αποδέχεται την δημιουργία ΑΑ ως θεσμικών αντιβάρων. Βλ. ό.π. (υποσημ. 10), σ. 732 και του *ιδίου*, Το σχέδιο αναθεώρησης του Συντάγματος. Η γενική εισήγηση της πλειοψηφίας προς την Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, Έκδοση Εργασίας, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 86.

8. Είναι δυνατή η κατάργηση των συνταγματικά κατοχυρωμένων Ανεξάρτητες Αρχές;¹⁰⁹

Απασχόλησε το ζήτημα εάν οι ΑΑ που έχουν κατοχυρωθεί συνταγματικά μπορεί να καταργηθούν. Υπήρξαν διάφορες απόψεις αναφορικά με το θέμα αυτό. Ο *Α. Π. Παραράς*¹¹⁰ υποστήριξε ότι οι συνταγματικά κατοχυρωμένες ΑΑ που συμβάλλουν στην ενίσχυση της προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ή ο Συνήγορος του Πολίτη δεν πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα να καταργηθούν με μια μελλοντική αναθεώρηση του Συντάγματος. Υποστήριξε ότι οι αρχές αυτές δημιουργήθηκαν για να συμβάλλουν στην προστασία ιδιαίτερων πτυχών των ατομικών δικαιωμάτων, οι οποίες βρέθηκαν να απειλούνται εξαιτίας της ανάδυσης νέων κινδύνων, οι οποίοι συνδέθηκαν με την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Υποστήριξε μάλιστα ότι η λειτουργία τους αποτελεί μια μορφή κεκτημένου που δεν επιδέχεται συρρίκνωση στα πλαίσια της γενικότερης σταθερής τάσης των εθνικών νομοθεσιών και της νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων των εθνικών κρατών προς περαιτέρω ενίσχυση των θεσμών που στηρίζουν το κράτος δικαίου και την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στο ίδιο περίπου μήκος κύματος κινήθηκε και η *Αικ. Ηλιάδου*¹¹¹, η οποία υποστηρίζει ότι η συνταγματική κατοχύρωση των ΑΑ δεν σημαίνει ότι οι δεδομένες κατά το χρόνο της αναθεώρησης ΑΑ καλύπτονται από θεσμική εγγύηση αναφορικά με την διατήρησή τους ή ότι αφαιρείται από τον κοινό νομοθέτη η αρμοδιότητα να αποφασίζει σχετικά με την ύπαρξη κάποιας δεδομένης ΑΑ. Αν δεν υπάρχει, υποστηρίζει, ρητή σχετική συνταγματική πρόβλεψη¹¹² για κάποια ΑΑ, τότε ο νομοθέτης είναι ελεύθερος να αποφασίζει σχετικά με την αναγκαιότητα διατήρησης της μορφής της αρχής που έχει ιδρύσει. Βέβαια αποσαφηνίζει αμέσως παρακάτω ότι η παραπάνω ελευθερία του νομοθέτη περιορίζεται, στον βαθμό που κάποια ΑΑ συνδέεται ουσιαστικά με ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες. Αυτός ο περιορισμός ανάγεται, σύμφωνα με αυτήν, άμεσα στην προστατευτική λειτουργία των δικαιωμάτων, η απόλαυση των οποίων

¹⁰⁹ Σκόπιμο θα ήταν να σημειωθεί το γεγονός ότι στην ελληνική θεωρία δεν αμφισβητήθηκε γενικά η συνταγματικότητα των ΑΑ αλλά μόνον η ανάθεση σε αυτές κάποιων συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων. Βλ. σχετικά *Γ. Κουβελάκη*, όπ.π. (υποσημ. 61), σ. 71-72 και 77.

¹¹⁰ Βλ. *Α. Π. Παραράς*, όπ.π. (υποσημ. 31), σ. 126.

¹¹¹ Βλ. *Αικ. Ηλιάδου*, όπ.π. (υποσημ. 1), σ. 398-399.

¹¹² Βλ. ΕΣΡ και ΣΥΠ άρθρα 15 παρ. 2 και 103 παρ. 9 Συντ. αντίστοιχα.

κρίθηκε ότι πρέπει να διασφαλίζεται και με την θεσμοθέτηση ορισμένης ΑΑ. Έτσι, ο νομοθέτης δύναται να αντικαταστήσει την ΑΑ που είχε θεσπίσει με άλλη, αρκεί να της αναθέτει αρμοδιότητες που εξασφαλίζουν την προστασία του σχετικού δικαιώματος.

Ωστόσο, θα πρέπει να πούμε ότι φαίνεται να υπάρχει και η ακριβώς αντίθετη άποψη. Συγκεκριμένα, ο *A. N. Μαρίνος*¹¹³ υποστηρίζει, αναφερόμενος στις ΑΑ που προστατεύουν συνταγματικά κρίσιμα δικαιώματα, ότι δεν μπορεί να γίνεται λόγος για μορφή κεκτημένου, η οποία απαγορεύει στον αναθεωρητικό νομοθέτη να καταργήσει τις ΑΑ, τις οποίες θέσπισε ο ίδιος, αφού το άρθρο 110 του Συντάγματος δεν του απαγορεύει την αναθεώρηση άλλων διατάξεων του που σχετίζονται με ατομικά δικαιώματα. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει, η αδυναμία αναθεώρησης κάποιας διάταξης του Συντάγματος με την επίκληση του κεκτημένου, μιας έννοιας που μόνον σαφής δεν είναι, όσον αφορά τις ΑΑ τουλάχιστον, οδηγεί σε επικίνδυνες καταστάσεις ακόμα και για το καθεστώς της Ε.Ε.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι οι συνταγματικά κατοχυρωμένες ΑΑ δεν μπορούν να καταργηθούν από το Σύνταγμα, δίχως να υπάρξει ίδρυση άλλων αντίστοιχων ΑΑ που να προστατεύουν στον ίδιο ή και σε μεγαλύτερο, πάντως σε καμία περίπτωση σε μικρότερο, βαθμό το σχετικό δικαίωμα. Και ακόμα και αν ήταν δυνατή η παντελής κατάργησή τους, όπως ισχυρίζεται ο *A. N. Μαρίνος*, ορθότερο θα ήταν να μην καταργούνται λόγω και των αναγκών της εποχής μας που επιτάσσουν την ύπαρξη τέτοιων οργάνων.

9. Επιφυλάξεις και επικινδυνότητα από την αλόγιστη σύσταση Ανεξάρτητων Αρχών

Παρά την σχεδόν καθολική αποδοχή του θεσμού των ΑΑ¹¹⁴, εκφράστηκαν σχεδόν από το σύνολο των βουλευτών, κατά τη διάρκεια των συζητήσεων για την αναθεώρηση του Συντάγματος, έντονες επιφυλάξεις στην αλόγιστη σύσταση ΑΑ¹¹⁵.

¹¹³ Βλ. *A. N. Μαρίνου*, όπ.π. (υποσημ. 7), σ. 14.

¹¹⁴ Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι μόνο το ΚΚΕ ήταν εντελώς αντίθετο στην ίδρυση ΑΑ. Βλ. *A. Σκυλλάκου* (ΚΚΕ), όπ.π. (υποσημ. 10), σ. 736.

¹¹⁵ Βλ. ενδεικτικά, όπ.π. (υποσημ. 10), τις αγορεύσεις των *Δ. Γεωργακόπουλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 749 επ., *Π. Κρητικού* (ΠΑΣΟΚ), σ. 749, *Γ. Αρσένη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 750, *Μ. Παπαϊωάννου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 752, *Κ. Γείτονα* (ΠΑΣΟΚ) και *Σ. Α. Παπαθεμελή* (ανεξάρτητος βουλευτής), όπ.π. (υποσημ. 34), σ. 763 και 781 αντίστοιχα, *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ) και *Β. Κεδίκογλου* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 85), σ. 3782 και 3787 αντίστοιχα. Ακόμα, βλ. αγόρευση *Κ. Γείτονα* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 49), σ. 933. Επίσης, βλ. αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 45), σ. 534 και του *ιδίου*, στην Επιτροπή

Υπήρξε μάλιστα η αντίθεση κάποιων, είτε γενική είτε μερική αναφορικά γενικά με την ίδρυσή τους¹¹⁶, και επισημάνθηκε από τους περισσότερους βουλευτές η ανάγκη φειδούς κατά την σύσταση ΑΑ¹¹⁷. Έτσι, εκφράστηκε η ανάγκη να υπάρξει συνταγματική κατοχύρωση μόνον των πέντε ΑΑ που τελικά κατοχυρώθηκαν από το Σύνταγμα.

Και τούτο, διότι αν γενικευόταν η συνταγματική κατοχύρωση πολλών ΑΑ στο κείμενο του Συντάγματος, αυτό θα ήταν επικίνδυνο για την πολιτειακή μας τάξη, διότι, όπως ανέφεραν αρκετοί βουλευτές, οι εξουσίες των ΑΑ ασκούνται κατά παραχώρηση της εκτελεστικής εξουσίας και είναι η εκτελεστική εξουσία αυτή, η οποία κανονικά θα έπρεπε να είναι υπεύθυνη για να ασκεί τις αρμοδιότητες αυτές που έχει παραχωρήσει. Επίσης, θα υπήρχαν ανεξάρτητα όργανα, όπως οι ΑΑ, τα οποία δεν θα μπορούσαν να προσαρμοστούν με το σύστημα της διάκρισης των λειτουργιών. Κινδύνευε όπως ανέφεραν κάποιοι το σύστημα των τριών εξουσιών να νοθευτεί¹¹⁸. Επίσης, υπήρχε ορατός ο κίνδυνος να δημιουργηθούν προβλήματα στην κρατική μηχανή και στον κοινοβουλευτικό έλεγχο που αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της

Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και της Ολομέλειας της Βουλής επί των προτάσεων αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Θ' -Σύνοδος Β', Αθήνα 1998, Συνεδρίαση 10 Φεβρουαρίου 1998, σ. 324.

¹¹⁶ Βλ. ενδεικτικά αγορεύσεις *Κ. Μητσοτάκη* (ΝΔ) και *Σ. Α. Παπαθεμελή* (ανεξάρτητος βουλευτής), όπ.π. (υποσημ. 34), σ. 763 και 771 αντίστοιχα.

¹¹⁷ Βλ., όπ.π. (υποσημ. 10), τις αγορεύσεις των *Ι. Βαρβιτσιώτη* (ΝΔ), σ. 735, *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), σ. 740, *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ), σ. 742, *Α. Ακριβάκη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 744, *Χ. Καστανίδη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 746, *Γ. Δασκαλάκη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 748, *Δ. Γεωργακόπουλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 749, *Γ. Αρσένη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 750-751, *Μ. Παπαϊωάννου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 752, *Φ. Ιωαννίδη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 754 και *Α. Λοβέρδου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 755. Ακόμα, βλ., όπ.π. (υποσημ. 34), τις αγορεύσεις των *Α. Μαντέλη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 761, *Κ. Γείτονα* (ΠΑΣΟΚ), σ. 764, *Π. Σγουρίδη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 768, *Ν. Γκατζή* (ΚΚΕ), σ. 769, *Κ. Μητσοτάκη* (ΝΔ), σ. 772, *Σ. Μάνου* (ανεξάρτητος βουλευτής), σ. 773, *Β. Τσίπρα* (ΝΔ), σ. 775-776, *Σ. Α. Παπαθεμελή* (ανεξάρτητος βουλευτής), σ. 781, *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 783. Επίσης, βλ., όπ.π. (υποσημ. 45), τις αγορεύσεις των *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 533-534, *Ι. Βαρβιτσιώτη* (ΝΔ), σ. 539, *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), σ. 541, *Χ. Καστανίδη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 543, *Ε. Στυλιανίδη* (ΝΔ), σ. 552 και *Α. Μαντέλη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 554. Επίσης, βλ., όπ.π. (υποσημ. 46), τις αγορεύσεις των *Σ. Α. Παπαθεμελή* (ανεξάρτητος βουλευτής), σ. 559, *Α. Λοβέρδου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 567, *Β. Κοντογιαννόπουλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 567, *Ε. Γιαννόπουλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 569, *Α. Νεράντζη* (ΝΔ), σ. 569. Ακόμα, βλ. αγόρευση *Ι. Κεφαλλογιάννη* (ΝΔ), σ. 593 στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Γ'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 19 Οκτωβρίου 2000. Επιπλέον, βλ., στον ίδιο τόμο, τις εισηγήσεις *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 612, *Ι. Βαρβιτσιώτη* (ΝΔ), σ. 675, *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), σ. 713 σε: Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος. Επίσης, την ανάγκη της συστάσεως ΑΑ με φειδώ είχε τονίσει αρκετά νωρίς ο *Ε. Βενιζέλος*. Βλ. *Ε. Βενιζέλου*, Η συναινετική αναθεώρηση. Αναθεώρηση του Συντάγματος και αναβίωση της Πολιτικής, Α'. Η εισήγηση της πλειοψηφίας κατά το πρώτο στάδιο της διαδικασίας αναθεώρησης του Συντάγματος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σ. 138-139 κα του *ιδίου*, Η αναθεώρηση του Συντάγματος: Συνολικό Σχέδιο για την Ελλάδα του 21ου αιώνα. Συναινετική αναθεώρηση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998, σ. 169.

¹¹⁸ Βλ. ενδεικτικά, ιδίως *Κ. Μητσοτάκη* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 34), σ. 772.

συνταγματικής τάξης μας, ενώ επίσης κάποιои έθεσαν το ζήτημα του σεβασμού της δημοκρατικής αρχής από την ύπαρξη τέτοιων οργάνων.

Για όλους τους παραπάνω λόγους υπήρξε θετικό το γεγονός ότι δεν κατοχυρώθηκαν πολλές ΑΑ στο Σύνταγμα και μάλιστα αυτό συνέβη με ευρεία συναίνεση και σύμπτωση απόψεων.

III. ΜΕΡΟΣ Β΄

Σχέσεις Βουλής και Ανεξάρτητων Αρχών: Η ανάδειξη των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών και το ζήτημα του κοινοβουλευτικού ελέγχου τους

1. Η ανάδειξη των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής

1.1. Συγκριτική επισκόπηση: Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής και ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων

Σκόπιμο θα ήταν να δούμε τι ισχύει και σε επίπεδο Ε.Ε. αναφορικά με τον διορισμό των σημαντικότερων ίσως Ευρωπαϊκών ΑΑ, του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή και του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων.

Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής¹ λοιπόν διορίζεται μετά από κάθε εκλογή Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και για τη διάρκεια της

---

¹ Για τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή δεξ αναλυτικά, μεταξύ άλλων, *Χ. Χρυσανθάκη*, Ο θεσμός του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή, ΕΔΔΔΔ 2/1994, σ. 161-169. Του *ιδίου*, Πτυχές προστασίας του πολίτη στην κοινοτική και την ελληνική έννομη τάξη: από τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή στον Έλληνα Μεσολαβητή, σε: *Μακρυδημήτρης Αντ., Κουλούρης Ν. Δ., Χρυσανθάκη Χ., Αλ. Κλ. Οικονόμου*, Πρόλογος: *Επ. Π. Σπηλιωτόπουλος*, «Ombudsman», Ο έλεγχος της κακοδιοίκησης στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Διοίκηση και Πολιτεία, Μελέτες-15, Διεύθυνση: *Γ. Παπαδημητρίου-Αντ. Μακρυδημήτρης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σ. 83-87. Επίσης, βλ. *Α. Τσαδήρα*, Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής: Ιστορική εξέλιξη του θεσμού, όροι παραδεκτής καταγγελίας και προϋποθέσεις δικαιολογημένων ερευνών, ΕΕΕΔ 2/2003, σ. 331-376, *Α. Δ. Πλιάκου*, Ο Διαμεσολαβητής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΚοινΕπ 17-18/1994, σ. 55-66, *Επ. Μαριά*, Η θεσμική θέση του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή στο πλαίσιο του πολιτικού συστήματος της Ε.Ε. υπό το φως της νομολογίας του Πρωτοδικείου των Ε.Ε. Προβλήματα δικαίου και πολιτικής, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου III/2002, σ. 969-1004, *Ν. Κωστίσης* (επιμ.), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το κοινοβουλευτικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 3η Έκδοση, Αθήνα 1999, σ. 62, *Δ. Γκουλούση, Γ. Κρεμλή, Α. Παπαγιαννίδη, Σπ. Παπά, Ν. Φραγκάκη, Ν. Χριστογιαννόπουλου*, Ερμηνεία κατ' άρθρο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, IV Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Άρθρα 189-314), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 21-25 και *Κέντρο Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*, Ευρωπαϊκοί Θεσμοί. II. Το σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, *Κ. Α. Στεφάνου-Ν. Π. Λυμύρης* (επιμ.), Κείμενα Τεκμηρίωσης 1, Διευθυντής: Καθηγητής *Κ. Στεφάνου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003, σ. 192-197, *Clive H. Church & David Phinnemore*, European Union and European Community, A Handbook and Commentary on the 1992 Maastricht Treaties, Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf, London 1995, σ. 255, 260-261 και *T.C. Hartley*, The Foundations of European Community Law. An Introduction to the Constitutional and Administrative Law of the European Community, Third Edition, Clarendon Press-Oxford, New York 1994, 32-33. Για την ιστορική εξέλιξη του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή βλ. αναλυτικότερα *Β. Κ. Βρεττού*, Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής. Συνήγορος του Πολίτη και ο ρόλος τους στην προστασία του περιβάλλοντος, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008, σ. 33-38. Σχετικά με το διορισμό του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή, βλ. *M. Westlake*, A Modern Guide to the European Parliament, Pinter Publishers, London and New York 1994, σ. 120-121.

κοινοβουλευτικής περιόδου. Η εντολή του είναι ανανεώσιμη². Όσον αφορά τη δυνατότητα παύσης του το ΔΕΚ μπορεί να απαλλάξει τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή από τα καθήκοντά του ύστερα από αίτηση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εάν παύσει να πληροί τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την άσκηση των καθηκόντων του ή εάν διαπράξει βαρύ παράπτωμα³.

Ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ) διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, με κοινή συμφωνία, για (ανανεώσιμη) θητεία πέντε ετών, βάσει καταλόγου που συντάσσει η Επιτροπή, κατόπιν δημόσιας πρόσκλησης για υποβολή υποψηφιοτήτων. Αυτή η πρόσκληση υποβολής υποψηφιοτήτων επιτρέπει σε όλους τους ενδιαφερόμενους στο σύνολο της Κοινότητας να υποβάλλουν την υποψηφιότητά τους, ενώ η αρμόδια επιτροπή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μπορεί να αποφασίσει να διοργανώσει ακρόαση προκειμένου να διαμορφώσει γνώμη⁴. Η απαλλαγή του Επόπτη και του Αναπληρωτή Επόπτη από τα καθήκοντά του μπορεί να γίνει με απόφαση του ΔΕΚ, ύστερα από πρόταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Επιτροπής ή του Συμβουλίου.

---

² Βλ. άρθρο 6 απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Μαρτίου 1994 (94/262/ΕΚΑΧ, ΕΚ, Ευρατόμ), ΕΕ L 113/15, 04.05.1994 με τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις της. Επίσης, το γεγονός ότι ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής ορίζεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προβλέπεται και από το άρθρο 195 ΣΕΚ παρ. 1 καθώς επίσης και από τον ΚτΕΚοιν. στο άρθρο 194.

³ Βλ. άρθρο 8 απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Μαρτίου 1994 (94/262/ΕΚΑΧ, ΕΚ, Ευρατόμ), ΕΕ L 113/15, 04.05.1994. Επίσης, βλ. άρθρο 195 παρ. 2 ΣΕΚ και ΚτΕΚοιν. στο άρθρο 196 βάσει του οποίου η απαλλαγή του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή από τα καθήκοντά του, για τους λόγους που αναφέρθηκαν, μπορεί να ζητηθεί από το 1/10 των βουλευτών που απαρτίζουν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (παρ. 1). Επίσης, βλ. αναφορικά με την δυνατότητα παύσης του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή Παράρτημα Χ του ΚτΕΚοιν.: Άσκηση των καθηκόντων του Διαμεσολαβητή, άρθρο 8.

⁴ Βλ. άρθρο 12 παρ. 1 Κανονισμού (ΕΚ) 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, που αποτελεί και τον συστατικό Κανονισμό του ΕΕΠΔ, ΕΕ L 008, 12/01/2001 και άρθρο 3 απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 1247/2002/ΕΚ, ΕΕ L 183, 20/9/2002, 2002/C224 A/01. Βλ. και Δημόσια Πρόσκληση Υποβολής Υποψηφιοτήτων για το Διορισμό του ΕΕΠΔ και του Αναπληρωτή Επόπτη, σύμφωνα με την οποία, κάθε υποψήφιος θα υποβάλει μία και μόνη υποψηφιότητα, συνοδευόμενη από βιογραφικό σημείωμα και από επεξηγηματική επιστολή που θα είναι λεπτομερή και δακτυλογραφημένα και δεν θα υπερβαίνουν τις τέσσερις σελίδες το καθένα, θα συνοδεύονται δε από φωτοτυπίες των σχετικών δικαιολογητικών. Εάν δεν υπάρχει αντίθετη διευκρίνιση από τον υποψήφιο, η υποψηφιότητα θα θεωρηθεί ότι καλύπτει συγχρόνως τη θέση του ΕΕΠΔ και, ενδεχομένως, τη θέση του Αναπληρωτή Επόπτη. Κάθε υποψηφιότητα θα εξεταστεί στα πλαίσια των διαδικασιών πλήρωσης των δύο θέσεων. Αναφορικά πάντως με τον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων βλ. για μια πιο σφαιρική ανάλυση Β. Σωτηρόπουλου, Ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων, ΔτΑ Νο 36/2007, σ. 1173-1203.

1.2. Συγκριτική επισκόπηση: Τα ισχύοντα σε άλλες χώρες

Κρίνεται σκόπιμο, προτού δούμε το σύστημα ανάδειξης των ελληνικών ΑΑ, και αφού είδαμε τι ισχύει σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, να δούμε τι ισχύει σε άλλες χώρες αναφορικά με το ζήτημα αυτό⁵.

Στην Αλβανία λοιπόν, η Βουλή εγκρίνει, διορίζει και απομακρύνει τις ηγεσίες των ΑΑ.

Στην Κύπρο, ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας μαζί με το Συμβούλιο των Υπουργών διορίζει και παύει τις ηγεσίες των ΑΑ.

Στην Γαλλία, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών, αποφεύγοντας κάθε σημαντική πολιτική επιβολή, τα μέλη τους διορίζονται με διάφορους τρόπους όπως είναι ο διορισμός από την εκτελεστική εξουσία ή από άλλες αρχές ή ακόμα και μέσω της εκλογής. Για ορισμένες ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, το Κοινοβούλιο μπορεί να διορίσει ένα μέλος, το οποίο προέρχεται από αυτό ή και εκτός αυτού. Σε πολλές περιπτώσεις, η αρχή που υπογράφει το διάταγμα ή την απόφαση διορισμού το μόνο που κάνει είναι να επικυρώνει ορισμένους διορισμούς που πραγματοποιούνται από άλλες αρχές ή διορισμούς που πραγματοποιούνται αυτοδικαίως.

Στην Ιταλία, οι αρχές που εγγυώνται σημαντικά συνταγματικά δικαιώματα διορίζονται σε ορισμένες περιπτώσεις κατόπιν υποδείξεως των Προέδρων των δύο κοινοβουλίων (π.χ. αρχή προστασίας του ανταγωνισμού και της αγοράς), ενώ σε άλλες περιπτώσεις εκλέγονται από το Κοινοβούλιο (π.χ. αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων, η αρχή διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών, εκτός από το πρόσωπο του προέδρου, ο οποίος διορίζεται από την κυβέρνηση). Οι αρχές που ρυθμίζουν τομείς της οικονομίας (π.χ. αρχή ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου) διορίζονται από την κυβέρνηση μερικές φορές με δεσμευτική κοινοβουλευτική σύσταση-υπόδειξη. Δεν υπάρχει η αρμοδιότητα της ανάκλησης των μελών των ΑΑ.

Στην Ολλανδία, σύμφωνα με τη νέα νομοθεσία για την ανάδειξη των μελών των ΑΑ, αποφασίζει ο υπουργός, από τον οποίο εποπτεύεται η ΑΑ.

Στην Νορβηγία, η κυβέρνηση διορίζει τα μέλη των ΑΑ.

---

⁵ Βλ. αναλυτικά, για το σύστημα ανάδειξης των μελών των ΑΑ όλων των χωρών, Questionnaire for the seminar on Parliament, Independent Authorities and Public Sector Companies, European Centre for Parliamentary Research and Documentation, 2007-2008, σ. 58-69.

Στην Σερβία, η Εθνική Συνέλευση διορίζει τον Πρόεδρο της Κρατικής Υπηρεσίας Ελέγχου, τον Διοικητή της Τράπεζας της Σερβίας, το Διαμεσολαβητή, το Συμβούλιο της Δημόσιας Ραδιοτηλεόρασης. Η κυβέρνηση διορίζει το διευθυντή της Υπηρεσίας-Αρχής Ιδιωτικοποιήσεων.

Στην Ισπανία, όσον αφορά τις ΑΑ, ο πρόεδρος διορίζεται από το Υπουργικό Συμβούλιο και τα μέλη τους από τον εποπτεύοντα Υπουργό.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι η κυβέρνηση που διορίζει την ηγεσία. Ορισμένοι διορισμοί γίνονται τυπικά από τη Βουλή. Αυτοί είναι του Ελεγκτή και του Γενικού Ελεγκτή και της Εκλογικής Επιτροπής. Άλλοι διορισμοί υπόκεινται σε προ-διορισμού ακρόασεις από το Κοινοβούλιο. Η έντονη αντίθεση του Κοινοβουλίου σε ακρόαση υποψηφίων μελών ΑΑ μπορεί να οδηγήσει σε αναθεώρηση της σκέψης της κυβέρνησης αναφορικά με τα υποψήφια μέλη των ΑΑ, αλλά η διαδικασία αυτή θεσπίστηκε μόλις τον Ιούλιο του 2007.

Ο Ελεγκτής και ο Γενικός Ελεγκτής, ο Κοινοβουλευτικός Διαμεσολαβητής και ο Επίτροπος των Πληροφοριών μπορούν να απολυθούν μόνο με απόφαση της Βουλής, κατ' αναλογία της διαδικασίας που ακολουθείται για την απόλυση δικαστών. Τα μέλη άλλων ΑΑ μπορούν να απολυθούν ακολουθώντας ειδικά θεσπισμένους-προβλεπόμενους λόγους, όπως είναι ασθένεια ή απουσία (π.χ. η ελεγκτική επιτροπή), αλλά το πλέον σύνηθες είναι απλά μέσω πράξης της κυβέρνησης. Τα περισσότερα μέλη του Συμβουλίου των ΑΑ διορίζονται για ένα διάστημα ετών και οι διορισμοί τους δεν ανανεώνονται εάν δεν θεωρηθεί ικανοποιητική η απόδοσή τους.

Στο Βέλγιο, η διαδικασία διορισμού και απόλυσης της ηγεσίας των ΑΑ διαφέρει από ΑΑ σε ΑΑ αν και σε όλες τις περιπτώσεις η κυβέρνηση διορίζει τη βασική ηγεσία της αρχής. Η απομάκρυνση-απόλυση ενός ηγετικού οργάνου ή ενός ανώτερου υπαλλήλου μιας ΑΑ, εάν είναι δυνατή, θα πρέπει να γίνει από την αρχή διορισμού των ΑΑ. Η ακριβής διαδικασία και οι προβλέψεις για την απόλυση των μελών ΑΑ πρέπει να αναζητηθούν στην ισχύουσα νομοθεσία, στα εφαρμοζόμενα μέτρα ή στους εσωτερικούς τους κανονισμούς, αν και οι διαδικασίες απόλυσης δεν είναι πάντα καθορισμένες. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η Βουλή δεν έχει αποφασιστική εξουσία ως προς αυτή την άποψη.

1.3. Το ελληνικό σύστημα ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών

1.3.1. Το ιστορικό της ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής

Ο τρόπος της ανάδειξης των μελών των ΑΑ είναι η βασική προϋπόθεση για την ορθή εκπλήρωση της αποστολής τους και η σημαντικότερη προληπτικού χαρακτήρα εγγύηση για την διασφάλιση της ανεξαρτησίας τους⁶.

Στην Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων υπήρξε έντονη αντιπαράθεση σχετικά με το ζήτημα του τρόπου ανάδειξης των ΑΑ, αν και κατά τα λοιπά κυριάρχησε η συναίνεση μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Ενδεικτικό της έντασης και της σύγχυσης που κυριάρχησε αναφορικά με το παραπάνω ζήτημα είναι ότι κατά τη διάρκεια των συζητήσεων η διατύπωση της διάταξης άλλαξε κατ' επανάληψη και, το κυριότερο όλων, εγκρίθηκε τελικά οριακά, μόλις με την ψήφο 152 βουλευτών⁷.

Αρχικά το ΠΑΣΟΚ, τότε κυβέρνηση, είχε προτείνει τα μέλη των ΑΑ να εκλέγονται από τη Διάσκεψη των Προέδρων, με πλειοψηφία των 3/5 των μελών της, ύστερα από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού. Η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή από την αντιπολίτευση, αφού λόγω της συνθέσεως της Διάσκεψης των Προέδρων⁸ η εκάστοτε κυβέρνηση μπορεί κατ' αρχήν να διαθέτει μόνη της την παραπάνω πλειοψηφία. Ο *Ε. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ), εισηγητής της πλειοψηφίας, επανήλθε

---

⁶ Την άποψη ότι όντως είναι σημαντικό ζήτημα ο τρόπος ανάδειξης των μελών των ΑΑ ασπάστηκαν οι περισσότεροι βουλευτές που πήραν τον λόγο κατά τις συζητήσεις για την αναθεώρηση του Συντάγματος. Βλ. σχετικά Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής επί των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Γ'-Σύνοδος Α', Αθήνα, 2002, Συνεδρίαση ΡΜΔ', 21 Μαρτίου 2001 τις αγορεύσεις των βουλευτών, *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 733, *Ι. Βαρβιτσιώτη* (ΝΔ), ο οποίος χαρακτηρίζει μάλιστα ως κρίσιμο το ζήτημα της στελέχωσης των ανεξαρτήτων αρχών, («Το κρίσιμο σημείο στις ανεξάρτητες αρχές είναι ο τρόπος επιλογής των μελών που θα τις στελεχώσουν»), σ. 735, *Α. Σκυλλάκου* (ΚΚΕ), σ. 736-737, *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), («Πρέπει να υπάρξουν ρυθμίσεις...στα ζητήματα του ορισμού των μελών των ανεξαρτήτων διοικητικών αρχών»), σ. 740, *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ), σ. 743, *Χ. Καστανίδη* (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος υποστηρίζει ότι έχει πολύ μεγάλη σημασία ο τρόπος εκλογής των ανεξαρτήτων αρχών, («Το όργανο που κάθε φορά θα επιλέγει την ανεξάρτητη αρχή, έχει ιδιαίτερη σημασία και το γεγονός αντανακλάται στην αξιοπιστία και το κύρος της αρχής»), σ. 746 επ., *Γ. Δασκαλάκη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 749, *Δ. Γεωργακόπουλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 750, *Γ. Αρσένη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 751, *Μ. Παπαϊωάννου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 752. Επίσης, βλ. Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, στον ίδιο Τόμο Συνεδρίαση ΡΜΕ', 21 Μαρτίου 2001 τις αγορεύσεις των βουλευτών *Κ. Σπυριούνη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 759, *Α. Ξυροτύρη-Αικατερινάρη* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), σ. 761, *Κ. Γείτονα* (ΠΑΣΟΚ), σ. 763-764, *Π. Σγουριδίδη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 768, *Ν. Γκατζή* (ΚΚΕ), σ. 769, *Κ. Μητσοτάκη* (ΝΔ), σ. 772, *Σ. Μάνου* (Ανεξάρτητος Βουλευτής), σ. 773, *Β. Κεδίκογλου* (ΠΑΣΟΚ), σ. 774, *Α. Νεράντζη* (ΝΔ), σ. 778, *Ε. Τζιόλα* (ΠΑΣΟΚ), σ. 780, *Σ. Α. Παπαθεμελή* (Ανεξάρτητος Βουλευτής), σ. 781, *Ε. Βενιζέλο* (ΠΑΣΟΚ), σ. 783, *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ), σ. 789, *Α. Σκυλλάκου* (ΚΚΕ), σ. 791-792 και *Κ. Μητσοτάκη* (ΝΔ), σ. 792.

⁷ Η ψηφοφορία για τις αναθεωρητέες διατάξεις του Συντάγματος διεξήχθη στις 6 Απριλίου 2001.

⁸ Αναφορικά με τη σύνθεση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής βλ. άρθρο 13 ΚτΒ.

κατόπιν με δύο άλλες προτάσεις. Η πρώτη απ' αυτές ήταν μια πρόταση που όριζε ότι διατηρούσε την σχετική αρμοδιότητα η Διάσκεψη των Προέδρων, αλλά μετά από πρόταση του Προέδρου της Βουλής, με επιδίωξη ομοφωνίας και εάν τούτο δεν καταστεί δυνατό, τα μέλη των ΑΑ θα εκλέγονταν με την πλειοψηφία των 3/5. Η άλλη πρόταση ήταν να υπάρχει πρόταση του αρμόδιου Υπουργού προς την αρμόδια Διαρκή Επιτροπή και εκλογή από αυτή με την ενισχυμένη πλειοψηφία των 3/5 των παρόντων μελών της. Αν η παραπάνω πλειοψηφία δεν ήταν δυνατό να επιτευχθεί ύστερα από τη διεξαγωγή δύο ή τριών ψηφοφοριών, τα μέλη των ΑΑ θα εκλέγονταν από την απόλυτη πλειοψηφία των μελών της Επιτροπής⁹.

Κατά την προτελευταία συνεδρίαση της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, τα δύο μεγαλύτερα κόμματα συμφώνησαν επί της δεύτερης πρότασης με δύο διαφορές όμως: α) προτάσεις για τα πρόσωπα των υποψηφίων μπορούσαν να υποβάλουν, εκτός από τον αρμόδιο Υπουργό και τα κόμματα και, β) για τα μέλη των ΑΑ, τα οποία δεν θα συγκέντρωναν την πλειοψηφία των 3/5 κατά την πρώτη ψηφοφορία, θα διεξαγόταν νέα ψηφοφορία μετά την πάροδο έξι μηνών¹⁰. Η συμφωνία όμως αυτή ανατράπηκε στην τελευταία Συνεδρίαση. Ο *Ε. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ) έκανε πρόταση που επανάφερε την αρμοδιότητα της Διάσκεψης των Προέδρων, χωρίς ρητή μνημόνευση του Προέδρου της Βουλής ως προτείνοντα τα υποψήφια μέλη των ΑΑ. Η Διάσκεψη των Προέδρων θα αποφάσιζε με επιδίωξη ομοφωνίας και πάντως με την πλειοψηφία των 4/5 των μελών της. Θα διορίζονταν όσοι είχαν συγκεντρώσει τουλάχιστον τα 3/5 και μετά από έξι μήνες θα επαναλαμβάνονταν η ψηφοφορία για όσα μέλη δεν είχαν συγκεντρώσει την πλειοψηφία των 4/5. Τελικά η πρόταση αυτή εγκρίθηκε με πλειοψηφία 152 βουλευτών από την Ολομέλεια, αλλά μόνο αναφορικά με το πρώτο σκέλος της. Δηλαδή, να αποτελεί η ανάδειξη των μελών των ΑΑ αρμοδιότητα της Διάσκεψης των Προέδρων¹¹ και να γίνεται αυτή με επιδίωξη ομοφωνίας ή πάντως με την πλειοψηφία

⁹ Βλ. *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 17 Οκτωβρίου 2000, σ. 534.

¹⁰ Βλ. *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 18 Οκτωβρίου 2000, σ. 571.

¹¹ Φανατικός υπέρμαχος της ανάδειξης των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων υπήρξε ο *Ε. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ). Βλ. ό.π. (υποσημ. 6), Συνεδρίαση ΡΜΔ', 21 Μαρτίου 2001, σ. 733 όπου γίνεται από τον ομιλούντα, εκτός των άλλων, και αναφορά στην επιτυχημένη πορεία, μέχρι τότε, όσον αφορά την ανάδειξη των μελών των ΑΑ, της Διάσκεψης των Προέδρων. Επίσης, κατά την διάρκεια της αμέσως παραπάνω Συνεδρίασης, άλλοι φανατικοί υποστηρικτές της ανάδειξης των μελών των ΑΑ από την Διάσκεψη των Προέδρων ήταν οι *Φ. Κουβέλης* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), σ. 740 και *Μ. Παπαϊωάννου*

των 4/5 των μελών της¹². Η ρύθμιση ψηφίστηκε έτσι, ενώ τα υπόλοιπα, που αναφέραμε παραπάνω, παραλείφθηκαν.

Πριν κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό, πρέπει να αναφέρουμε ότι η Διάσκεψη των Προέδρων έχει αποφασιστική εξουσία, πράγμα πολύ σημαντικό, αναφορικά και με την ανάκληση μέλους ή μελών ή και του συνόλου μιας ΑΑ, όπου αυτό προβλέπεται από το νόμο, με την ταυτόχρονη αντικατάστασή τους με την ίδια πλειοψηφία με την οποία αυτά επιλέγονται, δηλαδή αυτή των 4/5 και επίσης μπορεί να αποφασίζει την έκπτωση των μελών των ΑΑ ως συνέπεια τελεσίδικης καταδίκης τους για τις αναφερόμενες στο άρθρο 3 παρ. 4 του ν. 3051/2002 πράξεις ή την αποδοχή της παραίτησής τους¹³.

1.3.2. Πλεονεκτήματα της ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων¹⁴

Η επιλογή της Διάσκεψης των Προέδρων για την επιλογή των μελών των ΑΑ έχει ένα μεγάλο πλεονέκτημα σε σχέση με την εκάστοτε αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή. Αυτό είναι το γεγονός ότι λόγω της σύνθεσής της, έχει ως εγγενές στοιχείο της τη διαβούλευση, η οποία διευκολύνεται από το γεγονός ότι τα μέλη της συμμετέχουν σε αυτήν λόγω των αξιωμάτων τους και της θέσης τους, και έτσι διαθέτουν αυξημένο κοινοβουλευτικό κύρος σύμφωνα με τον ΚτΒ, και όχι επειδή αυτό επιβάλλεται από την αντανάκλαση του συσχετισμού των δυνάμεων των κομμάτων. Επιπλέον, η Διάσκεψη των Προέδρων αποτελείται από μικρό αριθμό προσώπων και η σύνθεσή της αν και είναι κυμαινόμενη, όπως είδαμε και παραπάνω, πολύ δύσκολα θα υπερβεί τον αριθμό των είκοσι μελών. Τέλος, η πρόταση για τους

(ΠΑΣΟΚ), σ. 752. Επιπλέον, βλ. Συνεδρίαση ΡΜΕ', 21 Μαρτίου 2001, *Α. Ξυροτόρη-Αικατερινάρη* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), όπ.π. (υποσημ. 6), σ. 761. Ακόμα, κατά τη διάρκεια της ίδιας Συνεδρίασης, υπέρμαχοι της ανάδειξης των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων υπήρξαν οι *Π. Σγουρίδης* (ΠΑΣΟΚ), σ. 768 ενώ την ίδια θέση του επί του θέματος επανέλαβε ο *Ε. Βενιζέλος* (ΠΑΣΟΚ), σ. 783. Υπέρ της ανάδειξης των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων ήταν και ο *Χ. Ανθόπουλος*. Βλ. *Χ. Ανθόπουλος*, *Ραδιοτηλεόραση και συνταγματική αναθεώρηση*, ΔτΑ Νο 10/2001, σ. 395.

¹² Βλ. άρθρο 14 ΚτΒ εδ. δ' και άρθρο 101Α Συντ. παρ. 2 εδ. γ'.

¹³ Βλ. άρθρο 14 ΚτΒ εδ. δ'.

¹⁴ Βλ. για τα πλεονεκτήματα της επιλογής των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων, *Ε. Βενιζέλο*, Το αναθεωρητικό κεκτημένο. Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 224-225 και *Γ. Καμίνη*, Οι Ανεξάρτητες Αρχές πέντε χρόνια μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος σε: *Κοντιάδης Ξ. (επιστ. επιμ.)*, Πρόλογοι: *Μπενάκη-Ψαρούδα Α. & Τσάτσος Δ. Θ.*, Επίμετρο: *Βενιζέλος Ε. & Βαρβιτσιώτης Ι.*, Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση, Τόμος Δεύτερος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, σ. 820-823.

υποψηφίους να στελεχώσουν τις ΑΑ ανήκει κατά κύριο λόγο στον εκάστοτε Πρόεδρο της Βουλής, που είναι εξ ορισμού επιφορτισμένος να εξασφαλίζει τις μεγαλύτερες δυνατές συναινέσεις μεταξύ των κομμάτων. Όλα τα παραπάνω δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για την επιλογή των μελών των ΑΑ.

1.3.3. Μειονεκτήματα της ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τη Διάσκεψη των Προέδρων¹⁵

Υπάρχουν βέβαια και κάποια μειονεκτήματα όσον αφορά την επιλογή των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων καθώς αυτή δεν έχει συγκρότηση κατ' αναλογία της κοινοβουλευτικής δύναμης των κομμάτων, αλλά υπάρχει σε αυτήν υπεραντιπροσώπηση της εκάστοτε κυβέρνησης. Η κυβερνητική πλειοψηφία έτσι αποκτά πρωτεύοντα ρόλο στην ανάδειξη των μελών των ΑΑ. Επίσης, η Διάσκεψη των Προέδρων είναι κοινοβουλευτικό όργανο και όχι όργανο του Συντάγματος. Έτσι, η ιδιότυπη σύνθεση της, άρα και ο συσχετισμός των κοινοβουλευτικών ομάδων στο εσωτερικό της, δεν καθορίζεται στο Σύνταγμα αλλά στον ΚτΒ, με συνέπεια να καθίσταται, μέσω τροποποίησης του ΚτΒ, δυνατή η καταστρατήγηση της συνταγματικής διάταξης που ρυθμίζει τα της επιλογής των μελών των ΑΑ¹⁶. Επιπλέον, η σύνθεση του οργάνου αυτού είναι κυμαινόμενη όπως επισημάνθηκε και από στελέχη της αντιπολίτευσης¹⁷. Αλλά και στελέχη της τότε κυβέρνησης υπήρξαν

¹⁵ Βλ. υποσημ. 14 για τα μειονεκτήματα της ανάδειξης των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων.

¹⁶ Βλ. Γ. Καμίνη, *όπ.π.* (υποσημ. 14), σ. 821-822.

¹⁷ Βλ. Ι. Βαρβιτσιώτη (ΝΔ) *όπ.π.* (υποσημ. 6), Συνεδρίαση ΡΜΔ', 21 Μαρτίου 2001, σ. 735 και Π. Παυλόπουλο (ΝΔ), στην ίδια Συνεδρίαση, σ. 743. Επίσης, πρέπει να αναφερθεί εδώ ότι επισημάνθηκε από στελέχη της αντιπολίτευσης ότι η Διάσκεψη των Προέδρων θεσμοθετήθηκε για την καλύτερη λειτουργία των εργασιών της Βουλής, δηλαδή για θέματα διαδικαστικά και άρα δεν θα έπρεπε να έχει κάποια σχέση με τόσο σοβαρά θέματα, όπως αυτό της επιλογής των μελών των ΑΑ. Βλ. Π. Παυλόπουλο (ΝΔ), στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 19 Οκτωβρίου 2000, σ. 591 και Κ. Μητσοτάκη, στην ίδια Συνεδρίαση, σ. 594. Επίσης, η Α. Μπενάκη-Ψαρούδα (ΝΔ) εκφράζοντας την κάθετη διαφωνία της με το σύστημα επιλογής των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων είπε γι' αυτό το εξής: «το σύστημα που υιοθέτησε ο ελληνικός συνταγματικός νομοθέτης μοιάζει να είναι παγκοσμίως πρωτότυπο, υπαγορευμένο από τις ελληνικές πολιτικές συνθήκες». Βλ. Α. Ψαρούδα, Οι ανεξάρτητες αρχές στο πολιτειακό σύστημα σε: Ν. Φραγκάκης (Επιμ.), Οι Ανεξάρτητες Αρχές στη σύγχρονη δημοκρατία. Νομικό Συμπόσιο στο Μέγαρο Μουσικής MEGARON PLUS, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών (ΕΚΕΜΕ), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 16 καθώς και ο Ν. Αλιβιζάτος. Βλ. Ν. Αλιβιζάτου, Η συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Προτάσεις για μια θεσμική αποτίμηση, ΤοΣ 5/2001, σ. 963. Του *ιδίου*, Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός και η θολή συνταγματική αναθεώρηση, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2001, σ. 222-223. Επίσης, έναντι της ανάδειξης των μελών των ΑΑ από την Διάσκεψη των Προέδρων ήταν η Ιφ. Καμτσίδου, Σκέψεις σχετικά με τις θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις της ανεξαρτησίας των

αντίθετα με την ανάθεση της αρμοδιότητας ανάδειξης των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων¹⁸. Μετά από τη συνταγματική αναθεώρηση πάντως, η ευχέρεια τροποποίησης του ΚτΒ στο επίμαχο αυτό ζήτημα δεν είναι απεριόριστη. Κάθε αλλαγή στη σύνθεση της Διάσκεψης των Προέδρων θα πρέπει να διασφαλίζει ότι καμία κοινοβουλευτική ομάδα δεν θα μπορεί να συγκεντρώνει αυτοδύναμα την πλειοψηφία των 4/5 των μελών της¹⁹. Συνταγματικό όριο που συνάγεται ευχερώς από το βασικό σκοπό του αναθεωρητικού νομοθέτη, που ήταν να εξασφαλίσει την ευρύτερη δυνατή συναίνεση των κοινοβουλευτικών δυνάμεων στα υποψήφια να στελεχώσουν τις ΑΑ πρόσωπα.

Οι κοινοβουλευτικές επιτροπές από την άλλη συγκροτούνται από την αναλογία της δύναμης των κομμάτων, των ομάδων και των ανεξαρτήτων, και μάλιστα βάσει συνταγματικής ρύθμισης²⁰. Η κομματική αντιπαράθεση στους κόλπους τους γίνεται κατά οργανωμένο τρόπο και σε αυτές επικρατεί η κομματική πειθαρχία. Στις επιτροπές επίσης ακούγεται και ο απλός βουλευτής που δεν έχει κοινοβουλευτικό αξίωμα, όπως συμβαίνει με τη Διάσκεψη των Προέδρων.

Απέναντι στο διαβουλευτικό-συναινετικό χαρακτήρα της Διάσκεψης των Προέδρων, οι κοινοβουλευτικές επιτροπές εκφράζουν πληρέστερα τον αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα του δημοκρατικού πολιτεύματος, έτσι όπως λειτουργεί μέσα από την κομματική αντιπαράθεση.

Τελικώς, η Ζ' Αναθεωρητική Βουλή προέκρινε τη λύση της Διάσκεψης των Προέδρων, όπως είδαμε και παραπάνω, φοβούμενη ότι εάν ανέθετε στις κοινοβουλευτικές επιτροπές την αρμοδιότητα να επιλέγουν τα μέλη των ΑΑ, η επιλογή θα κατέληγε σε κομματικούς συμψηφισμούς, με αποτέλεσμα την εκλογή αρχών με σύνθεση διακομματική και όχι υπερκομματική.

ανεξάρτητων διοικητικών αρχών, σε: Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ. (επιμ.), Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 145.

¹⁸ Βλ. αγορεύσεις, όλες στο πλαίσιο της Συνεδρίασης ΡΜΔ', 21 Μαρτίου 2001, Α. Ακριβάκη (ΠΑΣΟΚ), Χ. Καστανίδη (ΠΑΣΟΚ), Δ. Γεωργακόπουλου (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 6), σ. 745, 747 και 750 αντίστοιχα.

¹⁹ Πάντως, πρέπει να αναφερθεί ότι ο Ε. Βενιζέλος (ΠΑΣΟΚ) δεσμεύθηκε ότι δεν θα αλλάζει κατά το δοκούν η σύνθεση της Διάσκεψης των Προέδρων. Βλ. αγόρευση Ε. Βενιζέλου (ΠΑΣΟΚ) στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύννοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 19 Οκτωβρίου 2000, σ. 588, ενώ στην ίδια συνεδρίαση ο Φ. Ιωαννίδης (ΠΑΣΟΚ) τόνισε ότι τα 4/5 που χρειάζονται για να διασφαλιστεί η ανάδειξη των μελών των ΑΑ είναι 4/5 και δεν μπορούν να αλλάξουν. Βλ. σ. 589.

²⁰ Βλ. άρθρο 68 παρ. 3 Συντ.

1.4. Νομολογία αναφορικά με την ανάδειξη των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών από τα κόμματα-Βουλή

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η νομολογία που εκδόθηκε αναφορικά με την ανάδειξη των μελών των ΑΑ από τα κόμματα-Βουλή πριν την αναθεώρηση του Συντάγματος.

Πιο συγκεκριμένα, πρώτα εκδόθηκε η απόφαση 944/1999 ΣτΕ (Ε΄ Τμήμα)²¹. Η απόφαση αυτή του Συμβουλίου της Επικρατείας θεώρησε αντισυνταγματικό τον τρόπο συγκρότησης του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης ο οποίος βασιζόταν στην υπόδειξη των μελών του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης από τα πολιτικά κόμματα. Το ζήτημα που εξετάστηκε από το Δικαστήριο ήταν το συνταγματικά ανεπίτρεπτο της συμμετοχής ιδιωτικών οργανώσεων διακεκριμένων από το Κράτος, όπως είναι εν προκειμένω τα πολιτικά κόμματα, στη διαδικασία υπόδειξης μελών «συλλογικών διοικητικών οργάνων του κράτους», στα οποία κατά την απόφαση εντάσσεται και το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης²². Και μάλιστα προκειμένου να αποφασίσει το Ε΄ Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά έκανε αναγωγή στο ζήτημα της νομικής φύσης του οργάνου, όπως είδαμε και πιο πάνω στο Α΄ Μέρος.

Η έτερη απόφαση που ασχολήθηκε με την ανάδειξη των μελών των ΑΑ από τα κόμματα-Βουλή ήταν η 656/2000 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της

---

²¹ Βλ. αναλυτικά, σχετικά με την συγκεκριμένη απόφαση, απόφαση ΣτΕ 944/1999, Τμήμα Ε΄ δημοσιευμένη, σε: Νομολογία, ΤοΣ, 3-4/1999, σ. 614-621 και απόφαση ΣτΕ 944/1999 (18.3.1999), Τμήμα Ε΄ δημοσιευμένη, σε: Νομολογία, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου 1/1998, σ. 83-89 καθώς και, στο ίδιο, *Ανώνυμο* σχόλιο στη ΣτΕ 944/1999, Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή contra constitutionem? Προβληματισμοί με αφορμή την απόφαση υπ' αρ. 944/99 ΣτΕ, σ. 89-102. Επίσης, βλ. σχολιασμό *Ιφ. Κ. Καμτσίδου*, Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών και οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, ΤοΣ 3-4/1999, σ. 543 και *Α. Οικονόμου*, «Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης. Δέκα χρόνια θεσμικής ακροβασίας. Με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 944/1999», ΤοΣ 3-4/1999, σ. 555-564.

²² Πρέπει να αναφερθεί ότι ο μειοψηφής Σύμβουλος *Ν. Ρόζος* διατύπωσε την εξής ρηξικέλευθη άποψη: Κατά τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις (άρθρα 15 και 26 Συντ.) η λυσιτελής άσκηση του ελέγχου του Κράτους (επί της ραδιοτηλεόρασης) επιβάλλει την ύπαρξη ΕΣΡ είτε εντεταγμένου σε κρατική λειτουργία είτε μη. Στην τελευταία αυτή περίπτωση όμως το ΕΣΡ πρέπει να συγκροτείται είτε από μέλη που είναι όλα ή τα περισσότερα εντεταγμένα σε κρατική λειτουργία και λόγω της ιδιότητάς τους αυτής και μόνο, είτε από μέλη που δεν είναι εντεταγμένα, όλα ή τα περισσότερα, σε κρατική λειτουργία, οπότε όμως οι αποφάσεις του υπόκεινται στον έλεγχο οργάνου εντεταγμένου στην κρατική λειτουργία». Η αποδοχή της τελευταίας αυτής διαζευκτικής εκδοχής της ανωτέρω άποψης του Συμβούλου του ΣτΕ οδηγεί στη συνταγματική νομιμοποίηση των υπό εκκώλυση και στην Ελλάδα ιδιωτικών θεσμών αυτορρύθμισης των υπό κρατική εποπτεία τομέων της κοινωνίας, υπό την προϋπόθεση βεβαίως της ύπαρξης διοικητικού ή δικαστικού κρατικού ελέγχου της δράσης τους.

Επικρατείας²³. Με αυτή του την απόφαση το Συμβούλιο της Επικρατείας ξεπέρασε το δίλημμα σχετικά με το κατά πόσο ιδιωτικοί φορείς, όπως τα πολιτικά κόμματα, μπορούν να προτείνουν δεσμευτικά τα μέλη ενός συλλογικού κρατικού οργάνου όπως το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, και εστίασε την προσοχή του στο κατά πόσον, βάσει του άρθρου 1 του Ν. 2713/1993, «θεσπίζονται πρόσφορα κριτήρια επιλογής των κατάλληλων προσώπων και εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους».

Αφού έδωσε καταφατική απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, ενόψει και του άρθρου 15 του Συντάγματος, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε με την απόφασή του αυτή ότι «δεν αντίκειται στην αρχή της διακρίσεως των λειτουργιών η συμμετοχή στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης προσώπων υποδεικνυόμενων από πολιτικά κόμματα, στα οποία έχει ανατεθεί από το Σύνταγμα (άρθρο 29) η εξυπηρέτηση της λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος». Επομένως, θεώρησε συνταγματικά ανεκτή τη διαδικασία ανάδειξης των μελών του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης από τα πολιτικά κόμματα²⁴.

Όλα αυτά τα προβλήματα και οι αντιφάσεις της νομολογίας που προέκυπταν βέβαια λύθηκαν ύστερα από τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, με την οποία προβλέφθηκε, όπως είδαμε και πιο πάνω, η ανάδειξη των μελών των ΑΑ από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής.

1.5. Σκέψεις και προτάσεις για ένα πιο λειτουργικό σύστημα ανάδειξης των μελών των Ανεξάρτητων Αρχών

Το σύστημα επιλογής των μελών των ΑΑ, το οποίο είδαμε παραπάνω, είναι αρκετά καλό από τη στιγμή που δεν δύναται να διορίζει μόνη της η εκάστοτε κυβέρνηση τα μέλη των ΑΑ, αν και διαθέτει την ευρεία πλειοψηφία στη Διάσκεψη των Προέδρων καθώς η πλειονότητα των μελών της Διάσκεψης των Προέδρων

---

²³ Βλ. αναλυτικά, αναφορικά με την απόφαση αυτή, *Ν. Κουλούρη*, Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, σε: *Μακρυδημήτρης Αντ.-Σπηλιωτόπουλος Επ. Π.* (επιμ.), Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα, Ελληνικό Ινστιτούτο Διοικητικών Επιστημών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 122-124 και επίσης απόφαση ΣτΕ 656/2000, Ολομ., δημοσιευμένη, σε: *Νομολογία*, ΤοΣ 1/2000, σ. 192-197.

²⁴ Πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την απόφαση αυτή του ΣτΕ, υπήρχε ως προϋπόθεση, σε αντιστάθμισμα του συνταγματικά ανεκτού της επιλογής των μελών του ΕΣΡ από πολιτικά κόμματα, ότι τα πολιτικά κόμματα όφειλαν να υποδεικνύουν ως μέλη του ΕΣΡ, προσωπικότητες της δημόσιας ζωής «με βάση πρόσφορα για την άσκηση του κρατικού ελέγχου τυπικά και ουσιαστικά προσόντα, τα οποία ακολουθούν υποχρεωτικά τα κόμματα κατά τη διατύπωση της προτάσεώς τους προς τον Υπουργό Τύπου και ΜΜΕ». Μάλιστα, κατά την απόφαση, ο Υπουργός «οφείλει να μην αποδεχθεί πρόταση προσώπου που δεν πληροί τις προϋποθέσεις του νόμου».

αποτελείται από μέλη του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος. Πάντως, το σύστημα αυτό ενδεχομένως θα μπορούσε να ήταν ακόμα καλύτερο.

Ένα πολύ καλό σύστημα επιλογής θα ήταν τα μέλη των ΑΑ να επιλέγονται από την αρμόδια, για τα θέματα δραστηριότητάς τους, Επιτροπή της Βουλής με λίγα πάντως μέλη που ο αριθμός τους δε θα ξεπερνούσε τα 15-20 με πλειοψηφία των 3/5. Έτσι, η επιλογή των μελών των ΑΑ θα γινόταν κατ' αναλογία της κοινοβουλευτικής δύναμης των κομμάτων και θα ήταν περισσότερο αντιπροσωπευτική. Βέβαια και εδώ τίθεται πάλι το ζήτημα της ψήφου βάσει της κομματικής πειθαρχίας. Πάντως, αυτό το σύστημα θα αποτελούσε μια πολύ καλή λύση.

Μια άλλη λύση θα ήταν να επιλέγονται τα μέλη των ΑΑ από τη Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας²⁵, η οποία, όπως θα δούμε και παρακάτω, είναι και η καθ' ύλην αρμόδια για τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ με τα μέλη που αυτή έχει και συνήθως είναι κάτω από 20.

Καλή λύση θα αποτελούσε ίσως και η ανάδειξη των μελών των ΑΑ από την Ολομέλεια της Βουλής²⁶ μάλιστα με την αυξημένη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών που θα ήταν και πολύ αντιπροσωπευτική και πολύ δημοκρατική. Όμως, πρέπει να πούμε εδώ ότι τίθενται δύο σοβαρά ζητήματα: αυτό της κομματικής πειθαρχίας, καθώς και το ότι το όργανο αυτό (η Ολομέλεια) είναι πολυπληθές και άρα δεν ενδείκνυται από αυτή την άποψη για την επιλογή των μελών των ΑΑ καθώς μπορεί να δημιουργηθούν αδιέξοδα λόγω της πολυπληθούς συνθέσεώς του.

Η καλύτερη λύση όλων πάντως θα ήταν η ψηφοφορία για την ανάδειξη των μελών των ΑΑ να είναι μυστική²⁷ ώστε να αποδεσμευθούν οι βουλευτές από την

---

²⁵ Τη λύση αυτή πρότεινε ο *Π. Παυλόπουλος* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 9), σ. 544.

²⁶ Φανατικός υπέρμαχος της ανάδειξης των μελών από την Ολομέλεια της Βουλής ήταν ο *Γ. Σουφλιάς* (ΝΔ), ο οποίος μάλιστα υποστήριξε ότι οι ΑΑ πρέπει να επιλέγονται με την αυξημένη πλειοψηφία των 180 βουλευτών. Βλ. *Γ. Σουφλιάς (ΝΔ)* στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και της Ολομέλειας της Βουλής επί των προτάσεων αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Θ'-Σύνοδος Β', Αθήνα 1998, Συνεδρίαση 24 Φεβρουαρίου 1998, σ. 353. Επίσης, ο *Ι. Κεφαλλογιάννης* (ΝΔ) ήταν φανατικός υπέρμαχος της ανάδειξης των μελών των ΑΑ από την Ολομέλεια της Βουλής με αυξημένη πλειοψηφία κατόπιν προτάσεως του Προέδρου της Βουλής. Βλ. *Ι. Κεφαλλογιάννη* (ΝΔ), στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδρίαση 19 Οκτωβρίου 2000, σ. 593. Αντίθετος στην ανάδειξη των μελών των ΑΑ από την Ολομέλεια της Βουλής ήταν ο *Π. Παυλόπουλος* (ΝΔ). Βλ. αγόρευση *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ), στην αμέσως παραπάνω Συνεδρίαση, σ. 591.

²⁷ Τη θέση αυτή ανέπτυξε ο *Δ. Γεωργακόπουλος* (ΠΑΣΟΚ) κατά την αγόρευσή του στην Ολομέλεια της Βουλής για την επικείμενη, τότε, αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001. Βλ. *Δ. Γεωργακόπουλου* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 6), Συνεδρίαση ΡΜΔ', 21 Μαρτίου 2001, σ. 750.

κομματική πειθαρχία. Συγκεκριμένα, το σύστημα αυτό θα μπορούσε να λειτουργεί είτε μέσα από την αρμόδια, για τα θέματα δραστηριότητάς τους, Επιτροπή της Βουλής είτε μέσω της συστάσεως μιας Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής, μέσω της τροποποίησης του ΚτΒ και της προβλέψεως της από τον ΚτΒ, η οποία Επιτροπή θα έχει ως αποκλειστική ενασχόληση της την εκλογή των μελών των ΑΑ. Έτσι, θα εξασφαλίζεται και η μεγαλύτερη δυνατή αντιπροσωπευτικότητα κατά την αναλογία της δύναμης των κομμάτων και το αδιάβλητο της διαδικασίας λόγω της μυστικότητας της ψηφοφορίας και άρα η λύση αυτή θα είναι αρκετά δημοκρατική.

Πάντως, πριν κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι βλέποντας το σύστημα ανάδειξης των μελών των ΑΑ των Ευρωπαϊκών χωρών, που αναφέραμε πιο πάνω, διαπιστώσαμε ότι αυτό είναι αρκετά έως τελείως διαφορετικό από το δικό μας, το οποίο, αν και καλό, όπως είδαμε και πιο πάνω, υπαγορεύτηκε από τις ιδιότυπες εγχώριες πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα μας. Και στις δύο ΑΑ της Ε.Ε. που εξετάσαμε το σύστημα διορισμού είναι διαφορετικό από το δικό μας. Βέβαια, μιλάμε για έναν ιδιαίτερο θεσμό, αυτόν της Ε.Ε., με διάφορα όργανα, συνεπώς το σύστημα ανάδειξης των δύο αυτών ΑΑ είναι λογικό να είναι διαφορετικό από ότι στα εθνικά κράτη. Ότι και αν γίνει πάντως, θα πρέπει να αλλάξει η νοοτροπία και η αντίληψη των βουλευτών και των κομμάτων αναφορικά με το ζήτημα αυτό για να γίνει ακόμα καλύτερο το σύστημα της ανάδειξης των μελών των ΑΑ βάσει και των προτάσεων που διατυπώθηκαν αμέσως παραπάνω. Να απαλλαγούν από τυχόν κομματικές αντιλήψεις και σκοπιμότητες που θα ήθελαν να εξυπηρετήσουν. Αν γίνει αυτό τότε ακόμα και από την κυβέρνηση να διορίζονται τα μέλη των ΑΑ, όπως συμβαίνει και σε κάποιες από τις παραπάνω χώρες που είδαμε, θα μπορούν να επιλέγονται πραγματικά άξια πρόσωπα για τη στελέχωσή τους και δεν θα είναι εύκολο να υπάρχει δυσπιστία προς το έργο τους. Και αν μάλιστα είναι ευσυνείδητα τα πρόσωπα που καλούνται να στελεχώσουν τις ΑΑ, τότε δεν θα υπάρχει πρόβλημα αναφορικά με την επιτέλεση, την αποτελεσματικότητα και την αντικειμενικότητα του έργου τους.

2. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των Ανεξάρτητων Αρχών

2.1. Συγκριτική επισκόπηση: Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή και του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων

Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής καταθέτει ετήσια έκθεση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αναφορικά με τα αποτελέσματα των ερευνών του και τη γενικότερη δραστηριότητά του²⁸. Εκτός από αυτή την ετήσια έκθεσή του, ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ειδικές εκθέσεις, οι οποίες αφορούν συγκεκριμένο κρούσμα κακοδιοίκησης²⁹. Η Επιτροπή Αναφορών, η οποία είναι αρμόδια για τις σχέσεις με τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή³⁰, εξετάζει τις ετήσιες και ειδικές εκθέσεις και εν συνεχεία συντάσσει σχετική έκθεση την οποία υποβάλλει προς συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο³¹. Επίσης, ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής μπορεί να ενημερώσει την αρμόδια αυτή επιτροπή κατόπιν αιτήματός της ή, κατόπιν δικής του πρωτοβουλίας, να γίνει δεκτός σε ακρόαση από αυτήν³².

Αναφορικά με τον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, αυτός κάθε χρόνο υποβάλλει έκθεση πεπραγμένων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή, την οποία οφείλει να δημοσιεύσει³³. Επίσης, ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων διαβιβάζει την έκθεση πεπραγμένων στα άλλα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας, τα οποία μπορούν να υποβάλλουν σχόλια ενόψει της ενδεχόμενης εξέτασης της έκθεσης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ιδίως σε σχέση

²⁸ Βλ. σχετικά άρθρο 195, παρ. 1 ΣΕΚ, άρθρο 3 παρ. 8 απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Μαρτίου 1994 (94/262/ΕΚΑΧ, ΕΚ, Ευρατόμ), ΕΕ L 113/15, 04.05.1994, άρθρο 11 παρ. 1 Παραρτήματος Χ του ΚτΕΚοιν. Σύμφωνα με τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή *N. Διαμαντούρο*, ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής είναι υπόλογος στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Βλ. σχετικά Ετήσια Έκθεση Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή 2007. Συνοπτική παρουσίαση και Στατιστικά, σ. 5.

²⁹ Βλ. *A. Τσαδήρα*, ό.π. (υποσημ. 1), σ. 341 και δικτυακό τόπο www.euro-ombudsman.eu.int/special/el/default.htm, *Επ. Μαριά*, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τον Διαμεσολαβητή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΔτΑ Νο 7/2000, σ. 644-667 καθώς και άρθρο 3 παρ. 6-7 απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Μαρτίου 1994 (94/262/ΕΚΑΧ, ΕΚ, Ευρατόμ), ΕΕ L 113/15, 04.05.1994.

³⁰ Βλ. για την αρμοδιότητα αυτή της Επιτροπής Αναφορών Παράρτημα VI ΚτΕΚοιν.

³¹ Βλ. άρθρο 195 παρ. 2 ΚτΕΚοιν.

³² Βλ. άρθρο 195 ΣΕΚ παρ. 3.

³³ Βλ. άρθρο 48 παρ. 1 Κανονισμού (ΕΚ) 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕ L 008, 12/01/2001.

με την περιγραφή των μέτρων που λαμβάνονται σε απάντηση των παρατηρήσεων του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων³⁴.

Επίσης, ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων μπορεί να δημοσιεύει και άλλες εκθέσεις σχετικά με ειδικά θέματα³⁵.

2.2. Συγκριτική επισκόπηση: Τα ισχύοντα σε άλλα κράτη

Πριν εξετάσουμε τι ισχύει στην Ελλάδα αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ, και αφού είδαμε τι ισχύει σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με τις ανεξάρτητες αρχές του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή και του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, σκόπιμο θα ήταν να εξεταστεί τι ισχύει σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες³⁶.

Πρώτα θα ασχοληθούμε με το ερώτημα αν μπορεί η Βουλή ή οι κοινοβουλευτικές επιτροπές να ζητούν έγγραφες πληροφορίες από τις ΑΑ αναφορικά με τις δραστηριότητές τους.

Στη Γαλλία λοιπόν, αν και δεν ισχύει η αρχή της ιεραρχίας ή η αρχή προστασίας της εκτελεστικής εξουσίας όσον αφορά τις ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, οι τελευταίες δεν υπόκεινται σε μικρότερο βαθμό σε δημοκρατικό έλεγχο. Έτσι, θα πρέπει να δημοσιεύουν την ετήσια έκθεσή τους. Εάν κριθεί δικαιολογημένο ότι ορισμένες αρχές πρέπει να υποβάλλουν την έκθεσή τους σε έναν υπουργό, τότε είναι απαραίτητο όλες αυτές να απευθύνονται στο Κοινοβούλιο. Η κοινοβουλευτική υπηρεσία αξιολόγησης-αναθεώρησης της νομοθεσίας εκτίμησε ότι η ετήσια έκθεση κάθε ΑΔΑ θα πρέπει να υποβάλλεται προς ψήφιση στο Κοινοβούλιο. Επιπλέον, θα πρέπει να συνταχθεί μια αξιολόγηση της χρήσης από την ανεξάρτητη αρχή των πιστώσεων και των προνομίων που αυτή απολαύει, να παρουσιαστούν οι κανόνες δεοντολογίας που εφαρμόζονται από τα μέλη και να παρουσιαστούν οι κανόνες και το δόγμα που έχουν υιοθετηθεί από την αρχή κατά την άσκηση της αποστολής της.

Στη Δανία, η κυβέρνηση μπορεί να παραχωρήσει τα καθήκοντα της σε αυτόνομες δημόσιες οργανώσεις, αυτόνομους οργανισμούς ή ημι-δημόσιους φορείς

---

³⁴ Βλ. άρθρο 48 παρ. 2 Κανονισμού (ΕΚ) 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕ L 008, 12/01/2001 με παραπομπή στο άρθρο 31.

³⁵ Βλ. εκτίμηση 25 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου στον Κανονισμό (ΕΚ) 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕ L 008, 12/01/2001.

³⁶ Βλ. όπ.π. (υποσημ. 5), σ. 85-99.

κ.λπ., εφόσον αυτό δικαιολογείται από το νόμο. Ως εκ τούτου, είναι δυνατόν για τη Βουλή να διαμορφώνει την νομοθεσία, έτσι ώστε να εξακολουθεί να λαμβάνει πληροφορίες σχετικές με τη λειτουργία του αυτόνομου οργανισμού κ.λπ.

Στην Ολλανδία, δεν μπορούν να υποβάλλουν ερωτήσεις παρά μόνο στον εποπτεύοντα Υπουργό σχετικά με τους ανεξάρτητους κυβερνητικούς οργανισμούς που είναι μέρος του Κράτους.

Στην Κύπρο, οι κοινοβουλευτικές επιτροπές μπορούν να ζητούν έγγραφες πληροφορίες από ανεξάρτητες υπηρεσίες αναφορικά με την δράση τους.

Στην Τσεχία, οι Επιτροπές της Βουλής των Αντιπροσώπων έχουν το γενικό δικαίωμα να ασχολούνται με οποιοδήποτε θέμα το οποίο κρίνει ως σημαντικό η τελευταία.

Στην Εσθονία, η Βουλή ή η κοινοβουλευτική επιτροπή μπορεί να ζητήσει οποιαδήποτε πληροφορία από αυτά τα σώματα σχετικά με την δράση τους.

Στην Αλβανία, και η Βουλή και οι κοινοβουλευτικές επιτροπές μπορούν να ζητούν έγγραφες πληροφορίες από τέτοια σώματα αναφορικά με τις πράξεις τους.

Στη Φινλανδία, σύμφωνα με το Σύνταγμα της Φινλανδίας (παράγραφος 47, υποπαράγραφος 2): "Μια Επιτροπή έχει το δικαίωμα να λαμβάνει πληροφορίες από την Κυβέρνηση ή το αρμόδιο Υπουργείο για θέμα της αρμοδιότητάς του. Η επιτροπή μπορεί να υποβάλλει αναφορά στην Κυβέρνηση ή το Υπουργείο με βάση τις πληροφορίες που διαθέτει". Η παράγραφος αυτή εφαρμόζεται επίσης για τις ανεξάρτητες αρχές.

Στη Γεωργία, το Κοινοβούλιο και οι κοινοβουλευτικές επιτροπές έχουν το δικαίωμα να απευθύνουν ερωτήσεις σε ένα ανεξάρτητο όργανο, προκειμένου να λαμβάνουν και να αξιολογούν τις απαντήσεις του σχετικά με τις δραστηριότητές του.

Στην Ιταλία, οι ανεξάρτητες αρχές παρουσιάζουν στο Κοινοβούλιο εκθέσεις σχετικά με τις δραστηριότητές τους σε τακτά χρονικά διαστήματα. Επίσης, ενίοτε (π.χ. η Επιτροπή προστασίας ασκήσεως του δικαιώματος της απεργίας σε κοινωφελείς δημόσιες υπηρεσίες, η αρχή προστασίας του ανταγωνισμού και της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς), η αρχή επικουρεί την λειτουργία των κοινοβουλίων. Συγκεκριμένα, υποβάλλει αναφορές στα Κοινοβούλια τη αιτήσει τους ή με δική της πρωτοβουλία, σχετικά με εθνικές και τοπικές συγκρούσεις, ή σχετικά με καταστάσεις που στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό, και διαβιβάζει στα Κοινοβούλια τις πράξεις και τις αποφάσεις που εμπíπτουν στην αρμοδιότητά της.

Στη Σουηδία, όσον αφορά το θέμα αυτό, η Πράξη-Νόμος της Σουηδικής Βουλής (Riksdag) (Κεφ. 4, άρθρο 10) ορίζει τα εξής: Μια κρατική αρχή πρέπει να παρέχει πληροφορίες και γνώμες, όταν της ζητηθεί από μια επιτροπή, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από το άρθρο 12 παράγραφος 2. Η Κυβέρνηση, ωστόσο, είναι υποχρεωμένη να το πράξει αυτό μόνο σε σχέση με δραστηριότητες σχετικές με την Ευρωπαϊκή Ένωση (κοινοτικές δραστηριότητες), οι οποίες εντάσσονται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα της επιτροπής. Μια Υπηρεσία, η οποία κατά τη νομοθεσία της Σουηδικής Βουλής δεν είναι αρχή, μπορεί να υποβάλει τέτοιο αίτημα από μια επιτροπή προς την Κυβέρνηση για την λήψη σχετικής απόφασης.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι πάγιες εντολές της Βουλής των Κοινοτήτων παρέχουν σε ειδικές επιτροπές, κατά γενικό κανόνα, την εξουσία να αιτούνται έγγραφα. Οι εξουσίες αυτές σπάνια ασκούνται αλλά οι βασικοί ανεξάρτητοι φορείς υπόκεινται σε αυτές. Οι τοπικοί φορείς δεν υποχρεούνται σε συμμόρφωση σχετικά.

Στις Ρωσία, Ρουμανία, Π.Γ.Δ.Μ., Τουρκία και Σερβία η Βουλή και οι κοινοβουλευτικές επιτροπές μπορούν να ζητούν έγγραφα αναφορικά με τις δραστηριότητες μιας ΑΑ.

Στην Ισπανία, η Βουλή μπορεί να ζητά έγγραφα σχετικά με τις δραστηριότητες μιας ΑΑ.

Στην Πολωνία, κάθε τέτοιο σώμα παρέχει στη Βουλή πληροφορίες, αναλύει και εκθέτει τις δραστηριότητές του αν και όποτε το απαιτήσουν οι κοινοβουλευτικές επιτροπές.

Όσον αφορά την Πολωνική Γερουσία, σύμφωνα με τις πάγιες εντολές της Βουλής και τους κανόνες και τους κανονισμούς της Γερουσίας, η Βουλή και οι κοινοβουλευτικές επιτροπές έχουν το δικαίωμα να απαιτούν έγγραφες πληροφορίες από τα σώματα αυτά αναφορικά με τις δραστηριότητές τους. Κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, ένας βουλευτής ή ένας γερουσιαστής πρέπει να έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν πληροφορίες και ύλη, και να επιθεωρούν τις δραστηριότητες των οργάνων του Κράτους και της τοπικής αυτοδιοίκησης και εταιριών στις οποίες το Κράτος είναι μέτοχος καθώς επίσης και επιχειρήσεων των οποίων κάτοχος είναι το Κράτος ή η τοπική αυτοδιοίκηση.

Στη Σλοβακία, το Εθνικό Συμβούλιο μπορεί να ζητά από την κυβέρνηση, τους επικεφαλής των κεντρικών οργανισμών της κρατικής διοίκησης, τον Πρόεδρο του Εθνικού Ταμείου Ιδιοκτησίας της Σλοβακικής Βουλής και τους ανώτατους κυβερνητικούς αξιωματούχους την υποβολή εκθέσεων σε θέματα που εμπίπτουν στην

αρμοδιότητά τους. Αυτές οι εκθέσεις πρέπει να υποβληθούν εντός τριάντα ημερών ή εντός της προθεσμίας που καθορίζει το Εθνικό Συμβούλιο, η οποία (προθεσμία) πρέπει να είναι τουλάχιστον δεκαπέντε ημερών.

Οι Επιτροπές μπορούν να ζητούν την υποβολή εκθέσεων από μέλη της κυβέρνησης, τους επικεφαλής των κεντρικών οργανισμών της κρατικής διοίκησης και τους ανώτατους κυβερνητικούς αξιωματούχους, οι οποίοι υποχρεούνται εντός τριάντα ημερών να τις καταθέτουν.

Το άλλο ερώτημα που θα μας απασχολήσει, αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ, είναι εάν μπορεί η Βουλή ή μια κοινοβουλευτική επιτροπή να καλέσει την ηγεσία μιας ΑΑ να εμφανιστεί ενώπιόν της προκειμένου να αναφερθεί στις δραστηριότητες της ΑΑ.

Στην Γαλλία, η εξέταση της υποβολής της ετήσιας έκθεσης καθώς και οι ακροάσεις και η συζήτηση των εισηγητικών εκθέσεων του προϋπολογισμού και του κανονισμού των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών αναφορικά με τη δραστηριότητα τους αποτελούν τα μέσα δημοκρατικού ελέγχου του Κοινοβουλίου επί των αρχών αυτών.

Στην Αλβανία, το Κοινοβούλιο ή μία κοινοβουλευτική επιτροπή μπορούν να συγκαλέσουν την ηγεσία μιας ΑΑ να εμφανιστεί ενώπιόν τους προκειμένου να αναφερθεί στις δραστηριότητες της ΑΑ. Κάθε μία από αυτές τις αρχές είναι υποχρεωμένη από το νόμο να υποβάλει έκθεση, τουλάχιστον μία φορά το χρόνο, στις κοινοβουλευτικές επιτροπές και το Κοινοβούλιο σχετικά με τις δραστηριότητές της.

Στην Κύπρο, οι κοινοβουλευτικές επιτροπές μπορούν να καλούν την ηγεσία μιας ανεξάρτητης υπηρεσίας να εμφανισθεί ενώπιόν τους για ενημέρωση σχετικά με τις δραστηριότητές της.

Στην Τσεχία, μέλη της κυβέρνησης και μέλη των άλλων κεντρικών διοικητικών υπηρεσιών έχουν την υποχρέωση να παραστούν αυτοπροσώπως σε συνεδρίαση της επιτροπής, στην περίπτωση που αυτή το ζητήσει, και να παράσχουν τις πληροφορίες και εξηγήσεις που ζήτησε (απαίτησε) η τελευταία εάν δεν κωλύονται να κάνουν αυτό από τη νομοθεσία για το απόρρητο πληροφοριών ή από τη νομοθεσία που απαγορεύει τη δημοσιοποίηση πληροφοριών (άρθρο 39 του εσωτερικού κανονισμού της Βουλής των Αντιπροσώπων).

Στη Δανία, δεν υπάρχει γενική νομοθεσία που να προβλέπει ότι μια κοινοβουλευτική επιτροπή μπορεί να καλεί την ηγεσία των ειδικών ανεξάρτητων διοικητικών μονάδων.

Στην Εσθονία, η Βουλή ή κοινοβουλευτικές επιτροπές στην πράξη μπορούν να καλούν την ηγεσία μιας ΑΑ για ενημέρωση αναφορικά με τις δραστηριότητές της.

Στην Ολλανδία, δεν μπορεί να κληθεί η ηγεσία μιας ΑΑ, αν δεν ξεκινά μια επίσημη κοινοβουλευτική έρευνα με μια ειδική κοινοβουλευτική επιτροπή έρευνας. Άλλες επαφές (π.χ. δημόσιες ακροάσεις) μπορούν να πραγματοποιούνται μόνο σε εθελοντική βάση, εκτός αν η σχετική νομοθεσία ορίζει διαφορετικά για κάποιους ανεξάρτητους κυβερνητικούς οργανισμούς.

Στην Ιταλία, στους κανόνες και τις διαδικασίες των δύο κοινοβουλίων, υπάρχει πρόβλεψη για τη σύγκληση αντιπροσώπων της κυβέρνησης και άλλων προσώπων στο πλαίσιο των διαδικασιών εξέτασης (έρευνας-ανάκρισης), πληροφοριών και ελέγχου, τις οποίες προκαλούν οι επιτροπές σε θέματα τα οποία εμπίπτουν στην αρμοδιότητά τους.

Στη Γεωργία, οι ανεξάρτητες αρχές υποβάλλουν κάθε χρόνο ή δύο φορές το χρόνο εκθέσεις για τις δραστηριότητές τους στο Κοινοβούλιο. Με βάση τη συζήτηση των εκθέσεων που υποβλήθηκαν το Κοινοβούλιο υιοθετεί τις αποφάσεις ή τα ψηφίσματα του.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι πάγιες εντολές της Βουλής των Κοινοτήτων παρέχουν σε ειδικές επιτροπές το δικαίωμα να αιτούνται έγγραφα για την ηγεσία μιας ΑΑ αν και πάλι αυτή η εξουσία σπάνια χρησιμοποιείται.

Στη Σουηδία, η υποχρέωση ενημέρωσης ισχύει για-αφορά την αρχή (ολόκληρη) ως τέτοια, όχι τον κάθε υπάλληλο ξεχωριστά.

Στη Φινλανδία, η Τράπεζα της Φινλανδίας, ο κοινοβουλευτικός διαμεσολαβητής, η Εθνική Υπηρεσία Ελέγχου, το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων της Φινλανδίας και το Εθνικό Φινλανδικό Ταμείο για την Έρευνα (έρευνας) και την Ανάπτυξη (ανάπτυξης) (sitra), το Φινλανδικό Ταμείο Καινοτομίας υποχρεούνται να υποβάλλουν ετήσια έκθεση στο Κοινοβούλιο. Η έκθεση συζητιέται σε μια προκαταρκτική συζήτηση στην Ολομέλεια. Μετά την προκαταρκτική συζήτηση η έκθεση παραπέμπεται σε μια επιτροπή. Κατά την επεξεργασία της έκθεσης στην επιτροπή η ηγεσία της ανεξάρτητης αρχής είναι σε τακτική ακρόαση στην επιτροπή. Μετά την επεξεργασία της έκθεσης από την επιτροπή που τη χειρίζεται, η τελευταία (η έκθεση) διανέμεται στη σύνοδο της Ολομέλειας της Βουλής βάσει της έκθεσης της επιτροπής για το θέμα.

Στις Ρουμανία, Σερβία, Μολδαβία, Π.Γ.Δ.Μ. και Τουρκία η Βουλή ή μια κοινοβουλευτική επιτροπή μπορεί να καλέσει την ηγεσία μιας ΑΑ να εμφανιστεί ενώπιόν της προκειμένου να αναφερθεί στις δραστηριότητες της ΑΑ.

Στις Ισπανία και Ελβετία, η Βουλή ή μια κοινοβουλευτική επιτροπή μπορεί να καλέσει την ηγεσία μιας ΑΑ να εμφανιστεί ενώπιόν της προκειμένου να αναφερθεί στις δραστηριότητες της ΑΑ αλλά αποκλειστικά και μόνο για παροχή πληροφοριών εκ μέρους της ΑΑ.

Στην Ουγγαρία, η Βουλή ή μία κοινοβουλευτική επιτροπή μπορεί να ζητά, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, εκθέσεις αναφορικά με τις δραστηριότητες των ΑΑ.

Στη Ρωσία, η κλήση σε ακρόαση των μελών των ΑΑ αποτελεί συνήθη πρακτική για τμήματα της Ομοσπονδιακής Βουλής.

Στη Σλοβενία, οι αντιπρόσωποι αυτών των σωμάτων συμμετέχουν σε συνεδριάσεις της Εθνικής Αντιπροσωπείας-Συνέλευσης και στις συναντήσεις των επιτροπών της όταν εκεί συζητώνται έγγραφα.

Στη Σλοβακία, οι επιτροπές έχουν το δικαίωμα να προσκαλούν στις συνεδριάσεις τους μέλη της κυβέρνησης, ηγετικά στελέχη άλλων σωμάτων της κρατικής διοίκησης και τον Υπουργό Δικαιοσύνης και να ζητούν τις εξηγήσεις, τις εκθέσεις τους και άλλα απαραίτητα έγγραφα τους. Όταν οι παραπάνω προσκαλούνται πρέπει να παρουσιάζονται στις συνεδριάσεις της επιτροπής και να υποβάλλουν τις διευκρινίσεις, τις εκθέσεις και τα έγγραφα που ζητούνται. Με τη σύμφωνη γνώμη της επιτροπής αυτοί μπορούν να αντικαθίστανται από καταλλήλως ανατεθειμένους προς τούτο αντιπροσώπους.

Στην Πολωνία, σύμφωνα με τις πάγιες εντολές της Βουλής, η ηγεσία μιας κρατικής υπηρεσίας ή οργανισμού υποχρεούται να παρουσιάζει εκθέσεις και να παρέχει πληροφορίες αν και όποτε της ζητηθεί από το Προεδρείο της κοινοβουλευτικής επιτροπής και επίσης υποχρεούται να συμμετέχει στις συνεδριάσεις της επιτροπής που ασχολούνται με θέματα σχετικά με τις δραστηριότητες κάθε τέτοιου οργανισμού, όπως οι παραπάνω.

Όμως, δεν υπάρχουν νομικές κυρώσεις αν μια κρατική υπηρεσία ή οργανισμός δεν καταφέρει να παρουσιαστεί ενώπιον της κοινοβουλευτικής επιτροπής.

Όσον αφορά την Πολωνική Γερουσία, μέλη της κυβέρνησης και άλλων κεντρικών διοικητικών υπηρεσιών πρέπει να έχουν το καθήκον να παρουσιάζονται

ενώπιον μίας επιτροπής στην περίπτωση που αυτή το ζητήσει και να παρέχουν τις απαιτούμενες πληροφορίες και εξηγήσεις στην επιτροπή.

Στο Βέλγιο, η κλήση των ηγετικών στελεχών των ΑΑ δεν είναι δυνατή, εκτός από την περίπτωση της κοινοβουλευτικής επιτροπής έρευνας. Εάν ο αρμόδιος Υπουργός και η κοινοβουλευτική επιτροπή συμφωνούν, τότε ο πρώτος μπορεί να συνοδευθεί από ένα ηγετικό στέλεχος μιας συγκεκριμένης αρχής. Είναι δυνατόν για μια κοινοβουλευτική επιτροπή να προσκαλεί τα ηγετικά στελέχη μιας ΑΑ έστω και κατ' αυτόν τον τρόπο. Τα μέλη της Βουλής μπορούν να συμβουλευθούν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, φακέλους οι οποίοι εξετάζονται και αρχειοθετούνται από το Βελγικό Ελεγκτικό Συνέδριο. Εάν μάλιστα το τελευταίο είναι αρμόδιο να ελέγχει τον απολογισμό μίας ΑΑ, τότε αυτές οι πληροφορίες μπορεί να γνωστοποιούνται σε μεμονωμένους βουλευτές. Επιπλέον, βουλευτές μπορούν να χρησιμοποιούν, όπως και κάθε πολίτης, την νομοθεσία που επιτρέπει τη δημόσια πρόσβαση στις κυβερνητικές πληροφορίες προκειμένου να συμβουλευθούν τα απαιτούμενα κυβερνητικά έγγραφα, φυσικά υπό ορισμένες νομικά θεσπισμένες προϋποθέσεις. Σε περίπτωση που μία ΑΑ υπόκειται στην παραπάνω νομοθεσία, τα έγγραφά της και οι πληροφορίες της μπορούν να γνωστοποιηθούν. Επίσης, μία κοινοβουλευτική επιτροπή μπορεί να οργανώνει δημόσιες ακροάσεις για να πληροφορηθεί σχετικά με ένα ειδικό θέμα που εμπίπτει στην αρμοδιότητά της. Αυτό συνεπάγεται ότι τα ηγετικά στελέχη των ανεξάρτητων κυβερνητικών αρχών μπορεί να προσκαλούνται να εμφανιστούν και να συζητήσουν με τα μέλη της επιτροπής. Ο αρμόδιος Υπουργός ευθύνεται για την πολιτική και τη λειτουργία της διοίκησης και των αρχών που υπάγονται σε αυτόν, και εάν το Κοινοβούλιο έχει ερωτήσεις για μια δεδομένη διαχείριση της διοίκησης ή μιας αρχής, είναι υπεύθυνος να απαντήσει στις ερωτήσεις αυτές. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η εξουσιοδότηση του αρμόδιου Υπουργού πρέπει να ζητείται σε περίπτωση που αυτός έχει ιεραρχική εξουσία πάνω στα ηγετικά στελέχη των ΑΑ.

Πριν κλείσουμε το κεφάλαιο τούτο, σκόπιμο θα ήταν να αναφέρουμε ότι βλέποντας το σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ μπορούμε να πούμε ότι αυτό είναι αρκετά δραστικό στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Όσον αφορά τις ΑΑ του Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή και του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, διαπιστώσαμε ήδη ότι και επ' αυτών ο κοινοβουλευτικός έλεγχος είναι αρκετά δραστικός. Θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια ότι και στη χώρα μας το σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ είναι αρκετά καλό και σχετικά πλήρες και ως

εκ τούτου μπορεί να είναι και δραστικό. Το ζήτημα είναι αν, και κατά πόσον, αυτό το σύστημα εφαρμόζεται στην πράξη.

3. Η κοινοβουλευτική ευθύνη της Κυβέρνησης και ο κοινοβουλευτικός έλεγχος της Βουλής επί της Κυβέρνησης

3.1. Η κοινοβουλευτική-πολιτική ευθύνη της Κυβέρνησης

Η κυβέρνηση συλλογικά και τα μέλη της ατομικά φέρουν πολιτική ευθύνη τόσο για την άσκηση της κατά το άρθρο 82 παρ. 1 Συντ. κυβερνητικής πολιτικής γενικά όσο και για τον τρόπο άσκησης των επιμέρους κυβερνητικών και υπουργικών αρμοδιοτήτων. Αυτό ισχύει μάλιστα είτε πρόκειται για αρμοδιότητες που ανήκουν αποκλειστικά στον υπουργό (ατομική ευθύνη του Υπουργού) ή συλλογικά στην κυβέρνηση, είτε για αρμοδιότητες-πράξεις του Προέδρου της Δημοκρατίας, οι οποίες τελούν υπό τον κανόνα της προσυπογραφής, σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος. Η ευθύνη που προκύπτει από τις πράξεις και παραλείψεις του Προέδρου της Δημοκρατίας που απαιτούν προσυπογραφή μπορεί να είναι είτε ατομική είτε συλλογική.

Η αρχή της πολιτικής-κοινοβουλευτικής ευθύνης της κυβέρνησης εξαγγέλλεται στο άρθρο 85 Συντ.³⁷ (αν και συμπλέκεται εκεί, κακώς, με την ποινική ευθύνη των Υπουργών³⁸, μέσω της αναφοράς στους «νόμους για την ευθύνη των Υπουργών») και εξειδικεύεται με δύο κυρίως τρόπους: (i) η κυβέρνηση και τα μέλη της οφείλουν να λογοδοτούν ενώπιον της Βουλής για τον τρόπο άσκησης (ή μη άσκησης) των αρμοδιοτήτων τους, υπόκεινται δηλαδή σε κοινοβουλευτικό έλεγχο³⁹, (ii) η Βουλή (δηλαδή η κοινοβουλευτική πλειοψηφία) μπορεί να εκφράσει τη δυσπιστία-μομφή της προς την κυβέρνηση ή προς συγκεκριμένο μέλος της⁴⁰. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν ο καταλογισμός της πολιτικής-κοινοβουλευτικής ευθύνης διέρχεται μέσα από τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες, οι οποίες προβλέπονται στο

---

³⁷ Το άρθρο αυτό ορίζει τα εξής: «Τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, καθώς και οι Υφυπουργοί είναι συλλογικώς υπεύθυνοι για τη γενική πολιτική της Κυβέρνησης και καθένας από αυτούς για τις πράξεις ή παραλείψεις της αρμοδιότητάς του, σύμφωνα με τις διατάξεις των νόμων για την ευθύνη των Υπουργών. Σε καμία περίπτωση η έγγραφη ή προφορική εντολή του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν απαλλάσσει τους Υπουργούς και τους Υφυπουργούς από την ευθύνη τους».

³⁸ Βλ. Π. Παράρα, *Σύνταγμα 1975-Corpus, III*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σ. 212 επ.

³⁹ Βλ. αναλυτικά κατωτέρω, Κεφ. 3.2.

⁴⁰ Βλ. άρθρο 84 παρ. 2 Συντ.

Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής, όπως είναι αναμενόμενο άλλωστε στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος. Αυτό βέβαια έχει ως αποτέλεσμα ότι, από τη στιγμή που υπάρχει συμπαγής μονοκομματική κοινοβουλευτική πλειοψηφία, η δυνατότητα καταλογισμού πολιτικής ευθύνης στην κυβέρνηση με την οξύτερη μορφή της, δηλαδή εκείνη της έκφρασης δυσπιστίας, διατηρεί θεωρητική μόνο αξία, όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό.

Οι προϋποθέσεις για την υποβολή της πρότασης δυσπιστίας είναι τρεις: (i) η πρόταση πρέπει να φέρει τις υπογραφές του ενός έκτου (1/6) των βουλευτών τουλάχιστον, (ii) πρέπει να έχει παρέλθει τουλάχιστον εξάμηνο από την απόρριψη της προηγούμενης πρότασης δυσπιστίας⁴¹ και (iii) η πρόταση πρέπει να περιλαμβάνει σαφώς τα προς συζήτηση θέματα⁴².

Τα ζητήματα της έναρξης, της διάρκειας και της ολοκλήρωσης της σχετικής συζήτησης ρυθμίζονται στις παρ. 4 και 5 του άρθρου 84 Συντ.⁴³.

Για την αποδοχή της πρότασης δυσπιστίας είναι απαραίτητη η απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών⁴⁴.

Αν η πρόταση δυσπιστίας κατά της κυβέρνησης υπερψηφιστεί, τότε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας προβαίνει υποχρεωτικά στην έκδοση διατάγματος για την απαλλαγή της από τα καθήκοντά της, κατά το άρθρο 38 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος, χωρίς καν να χρειάζεται η παραίτησή της. Αντιθέτως, δεν υπάρχει ρητή συνταγματική ρύθμιση των συνεπειών της υπερψήφισης πρότασης δυσπιστίας κατά συγκεκριμένου μέλους της κυβέρνησης. Κατ' αναλογία προς το άρθρο 38 παρ. 1 εδ. α' πάντως πρέπει να γίνει δεκτό ότι σε αυτή την περίπτωση ο πρωθυπουργός έχει υποχρέωση, η οποία απορρέει από το άρθρο 84 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος, να προτείνει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 1 του Συντάγματος, την παύση του συγκεκριμένου υπουργού και το διορισμό άλλου στη θέση του.

Στην περίπτωση της υπερψήφισης πρότασης δυσπιστίας εφαρμόζονται οι παρ. 2, 3 και 4 του άρθρου 37 του Συντάγματος. Σύμφωνα με αυτές, αν άλλη κοινοβουλευτική ομάδα μετά από ενδεχόμενη αναδιάταξη των δυνάμεων στη Βουλή διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών σε αυτήν, ο αρχηγός της πρέπει να

⁴¹ Βλ. άρθρο 84 παρ. 2 εδ. β' Συντ.

⁴² Βλ. άρθρο 84 παρ. 2 εδ. γ' Συντ.

⁴³ Βλ. αναλυτικότερα Γ. Παπαδημητρίου και Γ. Σωτηρέλη (επιμ.), *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*, Τέταρτη Έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σ. 83.

⁴⁴ Άρθρο 84 παρ. 6 εδ. α' Συντ.

διορισθεί Πρωθυπουργός. Αν δεν υπάρχει κόμμα που να διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία, ακολουθεί η διαδικασία των διερευνητικών εντολών.

Όσον αφορά τους υφυπουργούς δεν προβλέπεται στο Σύνταγμα η δυνατότητα υποβολής ατομικής πρότασης δυσπιστίας κατά αυτών, όταν αυτοί δεν αποτελούν μέλη της κυβέρνησης⁴⁵. Ο νόμος περί υπουργικού συμβουλίου⁴⁶ επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό με την πρόβλεψη ότι οι υπουργοί υπέχουν κοινοβουλευτική ευθύνη για πράξεις ή παραλείψεις των υφυπουργών του υπουργείου στο οποίο προϊστανται. Συνεπώς η συμπεριφορά του υφυπουργού θα μπορούσε να προκαλέσει, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, πρόταση δυσπιστίας κατά του οικείου υπουργού. Βέβαια, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η υποβολή ατομικής πρότασης δυσπιστίας είναι σπανιότατη στην κοινοβουλευτική πρακτική για ευνόητους λόγους. Παρόλα αυτά οι θέσεις των υφυπουργών δεν παύουν να είναι *latu sensu* κυβερνητικές καθώς αυτοί υπέχουν πολιτική ευθύνη σύμφωνα με το άρθρο 85 Συντ.⁴⁷.

3.2. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος της Βουλής επί της Κυβέρνησης

Στις αρμοδιότητες της Βουλής συγκαταλέγεται και η αρμοδιότητα να ελέγχει, σύμφωνα με το Σύνταγμα αλλά και τον Κανονισμό της, την κυβέρνηση. Ο έλεγχος αυτός ονομάζεται έλεγχος της κυβερνητικής δραστηριότητας ή αλλιώς «κοινοβουλευτικός έλεγχος». Πρέπει να επισημανθεί ότι, εφόσον είναι δεδομένη στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος, η πολιτική ομοιογένεια κυβέρνησης και κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος είναι αποτελεσματικός μόνο σε όσο βαθμό η άσκησή του δεν εξαρτάται από αποφάσεις της πλειοψηφίας⁴⁸.

Σκόπιμο θα ήταν, πριν παραθέσουμε αναλυτικά παρακάτω τα μέσα-μορφές κοινοβουλευτικού ελέγχου της Βουλής επί της κυβέρνησης, να λεχθεί ότι το γενικό πλαίσιο του κοινοβουλευτικού ελέγχου ρυθμίζεται από το άρθρο 70 παρ. 6 Συντ. και τα άρθρα 124-138 του ΚτΒ.

Στα μέσα λοιπόν του κοινοβουλευτικού ελέγχου περιλαμβάνεται το δικαίωμα των βουλευτών να παρουσιάζουν και ενδεχομένως να προσυπογράφουν αναφορές

---

⁴⁵ Βλ. άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 1558/1985 (Φ.Ε.Κ. Α' 137), το οποίο ορίζει ότι: «οι υφυπουργοί δεν αποτελούν μέλη του υπουργικού συμβουλίου». Επίσης, άρθρο 81 παρ. 1 εδ. γ' Συντ. όπου ορίζεται ότι οι υφυπουργοί μπορεί να αποτελούν μέλη της Κυβέρνησης.

⁴⁶ Άρθρο 17 παρ. 1 Ν. 1558/1985.

⁴⁷ Βλ. υποσημ. 37.

⁴⁸ Βλ. σχετικά Κ. Χρυσόγονου, *Συνταγματικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006, σ. 499-500.

που απευθύνονται προς τη Βουλή⁴⁹ καθώς και το δικαίωμα υποβολής στον αρμόδιο υπουργό ερωτήσεων με σκοπό την πληροφόρηση του ερωτώντος βουλευτή⁵⁰ ή αιτήσεων κατάθεσης εγγράφων⁵¹. Όλα τα παραπάνω μπορούν να γίνουν από έναν βουλευτή μόνο, αδιακρίτως συμπολιτευόμενο ή αντιπολιτευόμενο. Πιο εντατική μορφή ελέγχου είναι η κατάθεση επερώτησης⁵², η οποία ενέχει το στοιχείο της επίκρισης κατά της κυβέρνησης και ως εκ τούτου έχει επικρατήσει στην κοινοβουλευτική πρακτική να γίνεται μόνο από βουλευτές της αντιπολίτευσης (αν και θεωρητικά ο ΚτΒ δεν αποκλείει την κατάθεση επερώτησης και από βουλευτή του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος) σε ομαδική ή ατομική βάση. Υπάρχουν και τα μέσα του *επίκαιρου* κοινοβουλευτικού ελέγχου⁵³, δηλαδή οι επίκαιρες ερωτήσεις⁵⁴ και επερωτήσεις⁵⁵. Σε αυτές τις περιπτώσεις όμως η επιλογή ανήκει όχι στους βουλευτές ατομικά, αλλά στις κομματικές ηγεσίες, δηλαδή τους προέδρους των κοινοβουλευτικών ομάδων προκειμένου για επίκαιρες ερωτήσεις⁵⁶ και σε όργανο που ελέγχεται από την κυβερνητική πλειοψηφία, δηλαδή τη Διάσκεψη των Προέδρων⁵⁷, προκειμένου για επίκαιρες επερωτήσεις.

Επίσης μέσο κοινοβουλευτικού ελέγχου θεωρείται η πρόταση εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας προς την κυβέρνηση ή μέλος της⁵⁸. Την άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου επιτρέπει επίσης η ψήφιση από τη Βουλή του προϋπολογισμού⁵⁹, η έγκριση προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης⁶⁰ καθώς και η κύρωση του απολογισμού και του γενικού ισολογισμού του Κράτους⁶¹.

Ως μορφή *latu sensu* κοινοβουλευτικού ελέγχου θα μπορούσε να θεωρηθεί και η πρόκληση συζήτησης προ ημερησίας διατάξεως. Σύμφωνα με το άρθρο 143 ΚτΒ σε κάθε βουλευτική σύνοδο διεξάγονται υποχρεωτικά έξι τέτοιες συζητήσεις, από τις οποίες οι πέντε αποτελούν δικαίωμα των κομμάτων της αντιπολίτευσης, που καθορίζουν και τα θέματά τους (δύο η αξιωματική αντιπολίτευση και από ένα τα

⁴⁹ Βλ. άρθρα 69 Συντ. και 125 ΚτΒ.

⁵⁰ Βλ. άρθρα 126-128 ΚτΒ.

⁵¹ Βλ. άρθρο 133 ΚτΒ.

⁵² Βλ. άρθρο 134 επ. ΚτΒ.

⁵³ Βλ. Σ. Μηναΐδη, *Ο επίκαιρος κοινοβουλευτικός έλεγχος*, 1990, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, σ. 72 επ.

⁵⁴ Βλ. άρθρα 129-132 ΚτΒ.

⁵⁵ Άρθρο 138 ΚτΒ.

⁵⁶ Άρθρο 130 παρ. 2-3 ΚτΒ.

⁵⁷ Άρθρο 138 παρ. 6 ΚτΒ.

⁵⁸ Άρθρα 84 Συντάγματος και 141-143 ΚτΒ καθώς και παραπάνω, Κεφ. 3.1.

⁵⁹ Άρθρο 79 παρ. 1 Συντ.

⁶⁰ Άρθρο 79 παρ. 8 Συντ.

⁶¹ Άρθρο 79 παρ. 6 Συντ.

μικρότερα κόμματα). Σε αυτές μετέχουν (μόνο) ο πρωθυπουργός, οι πρόεδροι των κοινοβουλευτικών ομάδων της αντιπολίτευσης και ένας ή δύο υπουργοί.

Αποτελεσματική μορφή κοινοβουλευτικού ελέγχου για κρίσιμα ζητήματα που απασχολούν την κοινή γνώμη αποτελεί και η σύσταση εξεταστικής επιτροπής⁶². Πάντως, και αυτό συμβαίνει συνειδητά, οι εξεταστικές επιτροπές είναι αποδυναμωμένες. Αυτό συνάγεται ευχερώς από τους ορισμούς της παρ. 2 εδ. α' του άρθρου 68 του Συντάγματος για την πλειοψηφία που πρέπει να υπάρξει προκειμένου για τη σύσταση των περισσοτέρων από αυτές⁶³.

Κλείνοντας τα του κοινοβουλευτικού ελέγχου της Βουλής επί της κυβέρνησης, θα λέγαμε ότι αυτός στηρίζεται σε ένα είδος πολιτικής δέσμευσης του ελεγχόμενου, διεξάγεται δε με λεπτομερείς και τυποποιημένες διαδικασίες και είναι εξοπλισμένος με την σοβαρότατη κύρωση της απαλλαγής της κυβέρνησης από τα καθήκοντά της, όπως είδαμε και πιο πάνω.

Βάσει όλων των παραπάνω μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η κυβέρνηση υπόκειται σε δραστικότατο κοινοβουλευτικό έλεγχο που μπορεί να φτάσει μέχρι και την πτώση της από την εξουσία σε περίπτωση έγκρισης πρότασης δυσπιστίας εις βάρος της, πράγμα το οποίο δεν ισχύει στην περίπτωση των ΑΑ, και ορθώς συμβαίνει αυτό, όπως ήδη είπαμε αλλά και όπως θα διαφανεί και αμέσως παρακάτω.

4. Το ισχύον σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών

4.1. Πρόκειται όντως για κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των Ανεξάρτητων Αρχών ή μήπως για κάτι διαφορετικό; Οι απόψεις που εκφράστηκαν

Έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις στην θεωρία αναφορικά με την έννοια του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ και τη δραστικότητά του. Συγκεκριμένα, όπως θα δούμε και λίγο παρακάτω, εκφράζονται από ορισμένους θεωρητικούς αμφιβολίες και ενστάσεις για το εάν πρόκειται όντως για κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ ή για κάτι διαφορετικό, δηλαδή για μια ειδική σχέση των ΑΑ με την Βουλή.

Ο Γ. Καμίνης υποστηρίζει ότι οι ΑΑ υπόκεινται σε ένα είδος δραστικού κοινοβουλευτικού ελέγχου, καθώς διατρέχουν ανά πάσα στιγμή τον κίνδυνο να

---

⁶² Βλ. αναλυτικά, σχετικά με τις εξεταστικές επιτροπές της Βουλής, άρθρα 68 παρ. 2 Συντ. και 144-148 ΚτΒ.

⁶³ Βλ. Κ. Χρυσόγονου, όπ.π. (υποσημ. 48), σ. 501-502.

υποστούν τη μομφή μιας ευκαιριακής πλειοψηφίας, αφού δεν στηρίζονται κοινοβουλευτικά σε συμπαγείς κομματικούς σχηματισμούς, όπως η κυβέρνηση⁶⁴. Και υπόκεινται ακριβώς σε ένα είδος δραστικού κοινοβουλευτικού ελέγχου κατά τον *Γ. Καμίνη* οι ΑΑ, λόγω του γεγονότος ότι προβλέπεται η εκπόνηση πορίσματος των αρμόδιων επιτροπών της Βουλής αναφορικά με την ετήσια έκθεση μίας ΑΑ και μάλιστα λόγω του ότι στο πόρισμα αυτό περιλαμβάνεται και η γνώμη της μειοψηφίας⁶⁵ που σημαίνει ότι υπάρχει το ενδεχόμενο να αποδοκιμαστεί το έργο μίας ΑΑ είτε από την πλειοψηφία είτε από την μειοψηφία των επιτροπών, πράγμα το οποίο, αν συμβεί, αποτελεί σοβαρή πολιτική κύρωση εις βάρος μιας ΑΑ, αφού αυτή υποχρεούται να επιβεβαιώνει διαρκώς ότι συνεχίζει να απολαμβάνει της ομόφωνης εμπιστοσύνης της Βουλής ή έστω της αυξημένης πλειοψηφίας που την ανέδειξε⁶⁶. Και μάλιστα συνεχίζει λέγοντας ότι η συζήτηση μπορεί να εισαχθεί στη συνέχεια και στην Ολομέλεια της Βουλής, όπου εκεί θα γενικευθεί, με μάλλον σοβαρότερες συνέπειες για το κύρος των μελών μίας ΑΑ⁶⁷. Η *Γλ. Σιούτη*⁶⁸ μάλιστα ισχυρίζεται ότι οι ΑΔΑ τελούν υπό τον «άμεσο» κοινοβουλευτικό έλεγχο, επειδή διορίζονται από την Βουλή. Μάλιστα φθάνει μέχρι του σημείου να υποστηρίζει ότι ο αρμόδιος Υπουργός ασκεί έλεγχο νομιμότητας επί των πράξεων των ΑΔΑ. Στο ίδιο μήκος κύματος και ο *Αντ. Μακροδημήτρης*⁶⁹ υποστηρίζει ότι οι καθ' ύλην αρμόδιοι Υπουργοί υπέχουν πλήρη κοινοβουλευτική ευθύνη για τους τομείς που ρυθμίζουν ή ελέγχουν οι ΑΑ.

Ο *Α. Π. Παραράς* αντίθετα υποστηρίζει ότι οι ΑΑ υπόκεινται σε μια ήπια μορφή κοινοβουλευτικού ελέγχου απόλυτα προσαρμοσμένης στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους⁷⁰. Ο *Γ. Τασόπουλος*⁷¹ υποστηρίζει ότι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος των ΑΑ δεν μπορεί να αναφέρεται σε αναζήτηση πολιτικής ευθύνης υπουργού για τον τρόπο που ασκεί τα καθήκοντά της μία ΑΑ καθώς κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό να συμβαίνει αφού τα μέλη μίας ΑΑ απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας. Ακόμα και αν ήταν δυνατόν να συμβαίνει το παραπάνω,

⁶⁴ Βλ. *Γ. Καμίνη*, Οι ανεξάρτητες αρχές μεταξύ ανεξαρτησίας και κοινοβουλευτικού ελέγχου, ΝοΒ 1/2002, σ. 99-100.

⁶⁵ Βλ. παρακάτω, υπό 4.2.

⁶⁶ Βλ. *Γ. Καμίνη*, όπ.π. (υποσημ. 14), σ. 836.

⁶⁷ Βλ. *Γ. Καμίνη*, όπ.π. (υποσημ. 14), σ. 836 και υποσημ. 65.

⁶⁸ Βλ. *Γλ. Σιούτη*, Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών, Ελευθεροτυπία 7/3/2006, σ. 55.

⁶⁹ Βλ. *Αντ. Μακροδημήτρη-Μ.-Η. Πραβίτα* (επιμ.), Δημόσια Διοίκηση. Στοιχεία Διοικητικής Οργάνωσης, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008, σ. 391.

⁷⁰ Βλ. *Α. Π. Παραράς*, Οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, ΕφημΔΔ-1/2006, σ. 131.

⁷¹ Για την άποψη αυτή του *Γ. Τασόπουλου* βλ., *Γ. Τασόπουλος*, Τα θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας και η αναθεώρηση του Συντάγματος, Δίκαιο και Κοινωνία στον 21ο αιώνα, τ. 14, Διεύθυνση: *Γ. Παπαδημητρίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007, σ. 72-73.

αυτό θα ήταν ασύμβατο με την ίδια την ανεξαρτησία της ΑΑ. Δηλαδή, δεν είναι δυνατόν να κατηγορηθεί ο «εποπτεών» μία ΑΑ υπουργός για πράξεις ή παραλείψεις της από τη στιγμή που τα μέλη αυτής απολαύουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας και ως εκ τούτου δεν μπορεί να ελέγχονται από αυτόν. Συνεχίζει λέγοντας ότι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος των ΑΑ πρέπει να σέβεται την ανεξαρτησία των ΑΑ και συνεπώς πρόκειται για ιδιαίτερη μορφή κοινοβουλευτικού ελέγχου που δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να συνδέεται με τη προβλεπόμενη μορφή ελέγχου των πράξεων και παραλείψεων της κυβέρνησης. Αυτό γίνεται φανερό και από το περιεχόμενο του ελέγχου, ο οποίος έχει ως βάση του την υποβολή ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων από τις ΑΑ στη Βουλή και την κοινοβουλευτική ακρόαση.

Επίσης, ο *Α. Ν. Μαρίνος*⁷² υποστηρίζει ότι αυτός ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ δεν έχει άμεσες νομικές συνέπειες. Μάλιστα, ο *Α. Ν. Μαρίνος* δεν διστάζει να κατακρίνει την *Γλ. Σιούτη* για την άποψη της ότι ο αρμόδιος Υπουργός ασκεί έλεγχο νομιμότητας επί των πράξεων των ΑΔΑ, και ορθώς, λέγοντας ότι αυτή η άποψη δεν βρίσκει έρεισμα στο νόμο αφού οι ΑΑ είναι «Ανεξάρτητες»⁷³.

Την ίδια άποψη με τον *Α. Π. Παραρά* έχει και η *Αικ. Ηλιάδου*⁷⁴.

Ο *Γ. Παπαδημητρίου*⁷⁵ αντιθέτως υποστηρίζει ότι δεν πρόκειται καν για κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ, μάλιστα υπήρξε και ιδιαίτερα επικριτικός προς τον όρο κοινοβουλευτικός έλεγχος, αλλά για μια ειδική σχέση της Βουλής με τις ΑΑ. Οι ανεξάρτητες αρχές ή είναι ή δεν είναι ανεξάρτητες όπως σημειώνει. Στο άρθρο 101Α παρ. 3 Συντ. γίνεται λόγος εσφαλμένα για κοινοβουλευτικό έλεγχο. Ο ορισμός αυτός πρέπει να ερμηνευθεί, σύμφωνα με τον *Γ. Παπαδημητρίου*, με τρόπο που να συμβάλλει, βάσει πάντα της θεσμικής ιδιαιτερότητάς τους, στην εποικοδομητική διαμόρφωση των σχέσεων της Βουλής με τις ανεξάρτητες αρχές και την αρμονική συνεργασία τους.

---

⁷² Βλ. *Α. Ν. Μαρίνου*, Οι Ανεξάρτητες Αρχές στην ελληνική έννομη τάξη, ΕΔΔΔ 1/2008, σ. 11.

⁷³ Βλ. *Α. Ν. Μαρίνου*, ό.π. (υποσημ. 72), σ. 12.

⁷⁴ Βλ. *Αικ. Ηλιάδου*, Η «ανεξαρτησία» των ανεξαρτήτων αρχών και η άσκηση ελέγχου των πράξεών τους, σε: *Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ.* (επιμ.), Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 151.

⁷⁵ Βλ. *Γ. Παπαδημητρίου*, Σχόλιο σε ομιλία *Ηλιάδου Αικ.*, Η επικράτηση του μοντέλου των ανεξάρτητων αρχών στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος, σε: *Γώγος Κ.* (επιμ.), Πρόλογος: *Σκουρής Β.*, Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η πρόσφατη αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος. Σκέψεις, τάσεις και προοπτικές. Πρακτικά Συνεδρίου 28-29 Οκτωβρίου 2001, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 250-251.

Πρέπει να τονιστεί, σύμφωνα με τον ίδιο, ότι η πρόσληψη των σχέσεων της Βουλής με τις ΑΑ με τη λογική του κοινοβουλευτικού ελέγχου είναι εξ ορισμού παραπλανητική. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος έχει, όπως είναι γνωστό, συγκεκριμένο ιστορικό, πολιτικό και θεσμικό περιεχόμενο, που αποβλέπει στην οργάνωση των σχέσεων μεταξύ της εκάστοτε κυβέρνησης και της Βουλής. Αυτό μάλιστα τονίζει ότι συμβαίνει σε όλα τα κοινοβουλευτικά συστήματα που σταδιακά υιοθέτησαν τις ΑΑ.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η Βουλή δεν πρέπει να έχει γνώμη και να ασκεί κριτική για τον τρόπο λειτουργίας και για το έργο μιας ΑΑ. Διότι οι ΑΑ δεν είναι δυνατόν να είναι «κράτος εν κράτει». Το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει. Αυτό προβλέπει και το Σύνταγμα κατά τρόπο πάντως ανεπιτυχή.

Την ίδια άποψη με αυτή του *Γ. Παπαδημητρίου* φαίνεται να έχει και η *Αικ. Παπανικολάου*⁷⁶, η οποία υποστηρίζει, αναφερόμενη στον κοινοβουλευτικό έλεγχο που ασκείται επί των ΑΑ, ότι πρόκειται για κοινοβουλευτικό έλεγχο με ίδια χαρακτηριστικά, τα οποία συνάδουν με τα καινοφανή και υβριδικά χαρακτηριστικά του θεσμού. Μάλιστα, τονίζει ότι είναι επιστημονικά αδόκιμο να αναζητά κανείς ομόρροπους ή ανάλογους μηχανισμούς κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ανεξάρτητων αρχών με ό,τι σχετικό μπορούν να ανακαλέσουν οι προσλαμβάνουσες παραστάσεις που διαθέτουμε για τον κλασικό κοινοβουλευτικό έλεγχο.

Επίσης, και ο *Χ. Χρυσανθάκης*⁷⁷ υποστηρίζει ότι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος μπορεί να ασκηθεί μόνον επί των μελών της κυβέρνησης ή της κυβέρνησης στο σύνολό της και άρα δεν μπορεί να γίνεται λόγος για κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ. Αν οι ΑΑ υφίστανται κοινοβουλευτικό έλεγχο, τότε υποστηρίζει ότι μιλάμε για νόθες και όχι γνήσιες ανεξάρτητες αρχές.

Στο ίδιο μήκος κύματος και η *Ιφ. Καμτσίδου*⁷⁸ υποστηρίζει, αναφερόμενη στον κοινοβουλευτικό έλεγχο που ασκείται επί των ΑΑ, ότι αυτός είναι χωλός και μετέωρος καθώς ο κοινοβουλευτικός έλεγχος δεν βρίσκει πεδίο εφαρμογής και ανάπτυξης στην περίπτωση των ΑΑ αφού η δυνατότητα του Κοινοβουλίου να καταλογίζει πολιτική ευθύνη στην κυβέρνηση και τα μέλη της συνδέεται με την

---

⁷⁶ Βλ. *Αικ. Α. Παπανικολάου*, Οι Ανεξάρτητες Αρχές ως θεσμός επαύξησης και εγγύησης των δικαιωμάτων, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Ειδικό Τεύχος: Αφιέρωμα στις Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές 2004, σ. 53.

⁷⁷ Βλ. *Χ. Χρυσανθάκη*, Οι ανεξάρτητες δημόσιες αρχές στο αναθεωρημένο Σύνταγμα 1975/1986/2001, σε: *Μακροδημήτρης Αντ.-Ζύγουρα Όλ.* (επιμ.), Πρόλογος: *Κ. Μ. Χαλαζωνίτης*, Η Διοίκηση και το Σύνταγμα. Η αναθεώρηση του Συντάγματος και η εκτελεστική εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 124.

⁷⁸ Βλ. *Ιφ. Καμτσίδου*, όπ.π. (υποσημ. 17), σ. 145.

εξουσία της λαϊκής αντιπροσωπείας να εξετάζει τις κυβερνητικές πολιτικές από άποψη νομιμότητας και σκοπιμότητας. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε όμως, όπως λέει, νομική και λογική *contradictio* λόγω της ανεξαρτησίας των ΑΑ. Ενώ συνεχίζει λέγοντας ότι ο ΚτΒ, υπό τον τίτλο «έλεγχος των Ανεξάρτητων Αρχών», διαρρυθμίζει τελικά μια επικοινωνία μεταξύ της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής και των ανεξάρτητων αρχών.

Επίσης, την ίδια άποψη έχει και ο *Στ. Κουτσομπίνας*⁷⁹, ο οποίος υποστηρίζει ότι η προσπάθεια του αναθεωρητικού νομοθέτη να μην αφήσει την άσκηση κάποιας κρατικής εξουσίας εκτός του ελέγχου της Βουλής μπορεί να καταλήξει είτε σε κανονιστική ρύθμιση κενή περιεχομένου είτε σε αναίρεση της νομικής σημασίας όρων του Συντάγματος, όπως είναι αυτός του κοινοβουλευτικού ελέγχου, στους οποίους η μακρόχρονη χρήση και η θεωρητική επεξεργασία έχουν προσδώσει συγκεκριμένο και σαφές περιεχόμενο. Από τα αμέσως παραπάνω λεγόμενα του γίνεται σαφές ότι επικρίνει τον όρο «κοινοβουλευτικός έλεγχος» των ΑΑ.

Την ίδια άποψη με τον *Γ. Παπαδημητρίου* εκφράζει και ο *Αθ. Ξηρός* αναφορικά με το εάν πρόκειται για κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ ή για κάτι διαφορετικό⁸⁰.

Γεγονός είναι ότι οι ΑΑ υπόκεινται σε ελλειμματικές-ατελείς μορφές κοινοβουλευτικού ελέγχου, όπως έχουμε ήδη δει πολλάκις, και όχι σε δραστικό κοινοβουλευτικό έλεγχο όπως υποστηρίζουν οι *Γ. Καμίνης* και *Γλ. Σιούτη*. Η άποψη λοιπόν, των *Α. Π. Παραρά* και *Γ. Τασόπουλου* εν προκειμένω θα μπορούσε να κριθεί ως η ορθότερη. Πάντως, και η άποψη του *Γ. Παπαδημητρίου* και αυτών που συνάδουν με αυτόν έχει υπέρ της πολλά σοβαρά επιχειρήματα.

---

⁷⁹ Βλ. *Στ. Κουτσομπίνας*, Η λειτουργία της Βουλής μετά την αναθεώρηση, σε: *Δ. Θ. Τσάτσος/Εν. Β. Βενιζέλος/ Ε. Ι. Κοντιάδης* (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001 (Αθήνα, 14 και 15 Ιουνίου 2001), Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 259. Επίσης, ο *ίδιος* φαίνεται να επικρίνει και πάλι τον όρο κοινοβουλευτικός έλεγχος των ΑΑ. Βλ. *Στ. Ι. Κουτσομπίνας*, Ανεξάρτητες αρχές και ατομικά δικαιώματα, ΔτΑ Νο 10/2001, σ. 384.

⁸⁰ Βλ. *Αθ. Ξηρού*, Μορφές Μετεξέλιξης του Σύγχρονου Κράτους, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική», 5/11/2007.

4.2. Οι ρυθμίσεις του ΚτΒ αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των Ανεξάρτητων Αρχών

Η άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ προβλέπεται απευθείας από το Σύνταγμα στο άρθρο 101Α παρ. 3⁸¹. Βέβαια, το άρθρο αυτό του Συντάγματος εξουσιοδοτεί τον ΚτΒ για την λεπτομερέστερη ρύθμιση του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ. Ο τελευταίος τον αναθέτει καταρχήν στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής⁸². Σύμφωνα με τον ΚτΒ, ο έλεγχος επικεντρώνεται κυρίως στο έργο κάθε ανεξάρτητης αρχής, έτσι όπως αυτό καταγράφεται στην ετήσια έκθεση τους, την οποία αυτές υποβάλλουν τον Μάρτιο κάθε έτους στον Πρόεδρο της Βουλής για τα πεπραγμένα του προηγούμενου έτους⁸³. Παρόλα αυτά, για την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας δεν είναι βέβαιο ότι ασκεί οπωσδήποτε τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ, καθώς ο Πρόεδρος της Βουλής μπορεί να διαβιβάσει την έκθεση στην εν λόγω επιτροπή ή στην αρμόδια διαρκή επιτροπή ή ακόμη και σε ad hoc συνιστώμενη επιτροπή από τη Διάσκεψη των Προέδρων⁸⁴. Επιπλέον, κάθε ΑΑ μπορεί να υποβάλλει για θέματα της αρμοδιότητάς της ειδικές εκθέσεις, οι οποίες διαβιβάζονται στις οικείες επιτροπές κατά τα αμέσως προηγούμενα⁸⁵. Για την ενημέρωση της Βουλής η αρμόδια επιτροπή μπορεί να παραγγέλλει στις ανεξάρτητες αρχές τη σύνταξη ειδικών εκθέσεων σε υποθέσεις γενικότερου ενδιαφέροντος. Την παραγγελία αυτή διαβιβάζει στις ΑΑ ο Πρόεδρος της Βουλής⁸⁶. Η επιλεγείσα, από τις παραπάνω, επιτροπή υποβάλλει στον Πρόεδρο τα πορίσματα των συζητήσεών της για το έργο της αρχής, τα οποία αποστέλλονται στον

---

⁸¹ Στη συγκεκριμένη παρ. του άρθρου αυτού προβλέπονται τα εξής: «Με τον Κανονισμό της Βουλής ρυθμίζονται όσα αφορούν τη σχέση των ανεξάρτητων αρχών με τη Βουλή και ο τρόπος άσκησης του κοινοβουλευτικού ελέγχου». Φυσικά, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος των ΑΑ προβλέπεται και στο άρθρο 2 παρ. 1 εδ. β' Ν. 3051/2002, (Φ.Ε.Κ. Α' 220/20/9/2002), «Συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και συναφείς ρυθμίσεις».

⁸² Η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας έχει προτεραιότητα όσον αφορά την άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ όπως άλλωστε διαφαίνεται και από την διάταξη του άρθρου 43Α παρ. 2 εδ. β' ΚτΒ όπου ορίζεται ότι: «Αντικείμενο της επιτροπής θεσμών και διαφάνειας είναι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών σύμφωνα με το άρθρο 138Α». Άρα, όταν η Διάσκεψη των Προέδρων πρέπει να επιλέξει ανάμεσα σε όλες τις πιθανές επιτροπές για να διαβιβάσει την ετήσια έκθεση μιας ΑΑ, θα πρέπει καταρχήν να επιλέξει την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας. Αν τελικά δεν επιλέξει αυτή, τότε οφείλει να αιτιολογήσει την επιλογή της.

⁸³ Βλ. άρθρο 138Α ΚτΒ παρ. 1 εδ. α'.

⁸⁴ Βλ. άρθρο 138Α ΚτΒ παρ. 1 εδ. β'.

⁸⁵ Βλ. άρθρο 138Α ΚτΒ παρ. 2 όπου ορίζεται ότι: «Κάθε ανεξάρτητη αρχή μπορεί να υποβάλλει ειδικές εκθέσεις για θέματα της αρμοδιότητάς της, οι οποίες διαβιβάζονται στις οικείες επιτροπές κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1».

⁸⁶ Βλ. άρθρο 138Α ΚτΒ παρ. 3.

αρμόδιο Υπουργό και την ελεγχόμενη αρχή και περιλαμβάνουν και τη γνώμη της μειοψηφίας. Το πρώτο εδάφιο της παρ. 6 του άρθρου 43Α εφαρμόζεται ανάλογα⁸⁷. Για την ακρόαση των Προέδρων ή μελών των ανεξάρτητων αρχών εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις του α' εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 38 και των εδαφίων α' και β' της παρ. 6 του άρθρου 41Α ΚτΒ⁸⁸. Η επιλεγείσα επιτροπή επεξεργάζεται τις διαπιστώσεις και προτάσεις των υποβαλλόμενων ετήσιων ή ειδικών εκθέσεων και μπορεί να εφαρμόζει τη διαδικασία ακροάσεων των παρ. 1-6 του άρθρου 41Α, πλην του τελευταίου εδαφίου της παρ. 6. Μετά την ολοκλήρωση των ακροάσεων, η επιτροπή μπορεί να συντάσσει έκθεση, εφαρμόζοντας αναλόγως τις διατάξεις των παρ. 7-8 του άρθρου 41Α⁸⁹.

Από τις παραπάνω ρυθμίσεις γίνεται φανερό ότι η διαδικασία του τακτικού κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ εστιάζει στο γενικό έργο κάθε ΑΑ, έχοντας ως βάση την ετήσια έκθεση που αυτή υποβάλλει.

Εκτός από την παραπάνω διαδικασία τακτικού κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ που έχει σαν αντικείμενο το ετήσιο έργο κάθε ΑΑ, ο ΚτΒ καθιερώνει και τη δυνατότητα ενός έκτακτου ελέγχου, περισσότερο αποσπασματικού, συγκυριακού, και θα μπορούσαμε να πούμε και πιο αφηνιδιαστικού χαρακτήρα. Ο έκτακτος αυτός έλεγχος ασκείται από τη Διάσκεψη των Προέδρων⁹⁰.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο ασκούμενος επί των ΑΑ έλεγχος έχει ένα σταθερό πυρήνα. Είναι τακτικός και έχει ως αντικείμενο του το ετήσιο έργο κάθε ΑΑ. Με αυτή την έννοια ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ έχει και έναν τακτικό απολογιστικό χαρακτήρα. Όμως, κατά τα υπόλοιπα υπάρχουν ποικίλες παραλλαγές. Πρώτον, η επιτροπή που ασκεί τον έλεγχο δεν είναι εξ αρχής δεδομένη. Δεύτερον, δεν είναι σίγουρο ότι αυτός ο κοινοβουλευτικός έλεγχος θα έχει ως αποτέλεσμα τη διεξαγωγή συζήτησης στην Ολομέλεια της Βουλής αναφορικά με το έργο μιας ΑΑ⁹¹. Τέλος, υπάρχει πάντα η περίπτωση η Διάσκεψη των Προέδρων να καλέσει σε ακρόαση τα μέλη μιας ΑΑ για θέματα σχετικά με την εκπλήρωση της αποστολής της. Η περίπτωση αυτή φαίνεται να αποτελεί και την πιο οριακή στιγμή ελέγχου των ΑΑ, αφού αυτές εμφανίζονται για να ελεγχθούν ενώπιον του ίδιου του οργάνου που τις ανέδειξε.

---

⁸⁷ Βλ. άρθρο 138Α ΚτΒ παρ. 4.

⁸⁸ Βλ. άρθρο 138Α ΚτΒ παρ. 5.

⁸⁹ Βλ. άρθρο 138Α ΚτΒ παρ. 6.

⁹⁰ Βλ. άρθρο 14 εδ. ε' ΚτΒ. Όσον αφορά τη σύνθεση της Διάσκεψης των Προέδρων βλ. άρθρο 13 ΚτΒ.

⁹¹ Βλ. σχετικά σε επόμενο κεφάλαιο.

Ενώ όμως το άρθρο 138Α ΚτΒ, που αφορά στον τακτικό κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ, προβλέπει ότι μπορεί να ανατεθεί και σε άλλη επιτροπή, πλην της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, όπως είδαμε και πιο πάνω, η άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου, το άρθρο 14 ΚτΒ προβλέπει το τεκμήριο αρμοδιότητας υπέρ της Διάσκευσης των Προέδρων για την άσκηση έκτακτου ελέγχου επί των ΑΑ.

Πρέπει, στο σημείο αυτό, να αναφερθεί ότι ο ΚτΒ, όπως και το Σύνταγμα, δεν προβλέπει την παύση μέλους ΑΑ ή και του συνόλου των μελών της ή τον εξαναγκασμό τους σε υποβολή παραίτησης συνεπεία του κοινοβουλευτικού ελέγχου που ασκείται επ' αυτών καθώς κάτι τέτοιο θα αποτελούσε σοβαρότατη κύρωση γι' αυτές αφού κατ' αυτόν τον τρόπο θα θιγόταν η ανεξαρτησία τους που αποτελεί και το κύριο στοιχείο τους.

Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι διατάξεις του ΚτΒ αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ μπορούν να κριθούν εκ πρώτης όψεως ως αρκετά επαρκείς και ικανοποιητικές. Μένει να δούμε παρακάτω κατά πόσον αυτές οι διατάξεις εφαρμόζονται στην πράξη και εάν επιδέχονται ενδεχομένως κάποιων βελτιώσεων.

4.3. Η έως σήμερα πρακτική αναφορικά με την άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών

4.3.1. Οι διεξαχθείσες συζητήσεις στην Ολομέλεια της Βουλής επί των Ετήσιων Εκθέσεων των Ανεξάρτητων Αρχών⁹²

Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ από την Ολομέλεια της Βουλής έως σήμερα δεν έχει λειτουργήσει όπως θα έπρεπε. Ο απολογισμός των συζητήσεων επί του έργου των ΑΑ στην Ολομέλεια της Βουλής είναι τουλάχιστον πενιχρός. Και μάλιστα αυτό συμβαίνει, διότι προφανώς μέχρι σήμερα κανείς δεν ζητούσε εύκολα την εισαγωγή έκθεσης ΑΑ προς συζήτηση στην Ολομέλεια (ούτε η εκάστοτε κυβέρνηση ούτε και η αντιπολίτευση). Μόλις τέσσερις συνεδριάσεις⁹³ με θέμα τη

---

⁹² Οι συζητήσεις αυτές διεξάγονται βάσει του άρθρου 137 ΚτΒ, ενώ για την οργάνωση της συζήτησης εφαρμόζεται το άρθρο 65 παρ. 5 ΚτΒ. Μπορεί επίσης να εφαρμόζονται και τα άρθρα 97 παρ. 1-3 και 167 παρ. 2 ΚτΒ.

⁹³ Πρόκειται για τις Συνεδριάσεις ΡΚΖ', 23 Απριλίου 2002, Περίοδος Ι'-Σύννοδος Β', ΡΕ', 6 Μαΐου 2003, Περίοδος Ι'-Σύννοδος Γ', και ΡΔ', 13 Μαρτίου 2008, Περίοδος ΙΒ'-Σύννοδος Α', οι οποίες αφορούσαν όλες τον ΣΥΠ, καθώς επίσης και για τη Συνεδρίαση ΡΙΑ', 15 Μαΐου 2003, Περίοδος Ι'-Σύννοδος Γ', η οποία αφορούσε το ΑΣΕΠ.

συζήτηση ετήσιων εκθέσεων ΑΑ έχουν, μέχρι σήμερα, εισαχθεί στην Ολομέλεια της Βουλής και μάλιστα, οι τρεις από αυτές αφορούσαν τον Συνήγορο του Πολίτη, και η άλλη το Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού. Δηλαδή, έχουν εισαχθεί στην Ολομέλεια της Βουλής για συζήτηση εκθέσεις μόνο για δύο από τις πέντε συνταγματικά κατοχυρωμένες ΑΑ, γεγονός εξ υπαρχής απογοητευτικό.

Επιπλέον, μελετώντας τα πρακτικά των τεσσάρων αυτών συνεδριάσεων που αφιερώθηκαν στη συζήτηση για το έργο των ΑΑ διαπιστώνουμε ότι δεν πρόκειται κυρίως για κρίση, έλεγχο επί του έργου της εκάστοτε ελεγχόμενης ΑΑ με βάση την έκθεση της αλλά για κοινοβουλευτικό έλεγχο και κριτική επί της εκάστοτε κυβέρνησης⁹⁴. Μάλιστα κάποιες φορές ο παραπάνω έλεγχος επί της κυβέρνησης είναι και ιδιαίτερα έντονος⁹⁵ ενώ ορισμένες φορές αφορά και συγκεκριμένα πρόσωπα της κυβέρνησης⁹⁶ (υπουργούς ή ακόμα και τον ίδιο τον πρωθυπουργό). Επιπλέον, προκειμένου για τη στήριξη της άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου και της κριτικής επί της κυβέρνησης, η αντιπολίτευση επικαλείται κείμενα διεθνών οργανισμών⁹⁷ ορισμένες φορές. Επίσης, διαπιστώνεται ότι υπάρχει έντονη κομματική αντιπαράθεση με συνέπεια να σημειώνονται συχνές διακοπές των ομιλητών, ενώ βουλευτές, είτε της συμπολίτευσης είτε της αντιπολίτευσης, δεν υπεισέρχονται σχεδόν καθόλου στα των ΑΑ και των συζητούμενων εκθέσεων τους⁹⁸. Αυτό έχει βέβαια μια εξήγηση, διότι πολλοί βουλευτές είναι εθισμένοι στην λογική του έντονου κοινοβουλευτικού ελέγχου επί της κυβέρνησης και στην κομματική αντιπαράθεση και το ίδιο πράττουν,

⁹⁴ Βλ. αγόρευση Π. Παυλόπουλου (ΝΔ), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Συνεδρίαση ΡΚΖ', 23 Απριλίου 2002, σ. 5341-5342, όπου ασκεί κριτική στην τότε Κυβέρνηση (ΠΑΣΟΚ) βάσει της συζητούμενης εκθέσεως του ΣΥΠ.

⁹⁵ Ενδεικτική, όσον αφορά τον δριμύ κοινοβουλευτικό έλεγχο και την σκληρή κριτική έναντι της Κυβέρνησης με αφορμή έκθεση ΑΑ, είναι η αγόρευση του Β. Πολύδωρα (ΝΔ) κατά τη συζήτηση επί της «Ετήσιας Εκθέσεως 2001» του ΑΣΕΠ όπου ο ομιλητής ήταν λάβρος έναντι της τότε κυβερνητικής πλειοψηφίας (ΠΑΣΟΚ), χρησιμοποιώντας μάλιστα σε κάποια σημεία της ομιλίας του αρκετά σκληρές εκφράσεις. Βλ. Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Συνεδρίαση ΡΙΑ', 15 Μαΐου 2003, σ. 4479-4480. Επίσης, βλ. και την ομιλία της Ζ. Μακρή-Θεοφίλου (ΝΔ) κατά τη διάρκεια της ίδιας συνεδρίασης, σ. 4472. Στην ίδια συνεδρίαση πάλι βλ. αγόρευση Ι. Τζαμτζή (ΝΔ), σ. 4476-4477.

⁹⁶ Βλ. αγόρευση Β. Κεδίκογλου (Ανεξάρτητος βουλευτής), ο οποίος ασκεί δριμύτατη κριτική στην Κυβέρνηση και στον ίδιο τον τότε Πρωθυπουργό Κ. Σημίτη. Βλ. Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Συνεδρίαση ΡΕ', 6 Μαΐου 2003, σ. 4152-4153. Επίσης, βλ. Α. Κανέλλη (ΚΚΕ) η οποία κατά τη διάρκεια της ίδιας συνεδρίασης ασκεί κριτική στον Κ. Λαλιώτη (ΠΑΣΟΚ) και στην Κυβέρνηση, σ. 4144. Ακόμα, βλ. Α. Ανδρεουλάκου (ΝΔ), ο οποίος, πάλι στην ίδια συνεδρίαση, ασκεί δριμυία κριτική στην Κυβέρνηση και στον ίδιο τον Πρωθυπουργό, σ. 4149, Κ. Μητσοτάκη (ΝΔ), και Π. Παυλόπουλου (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5350 και 5341 αντίστοιχα. Ακόμα, βλ. αγόρευση Β. Πολύδωρα (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5352, ο οποίος αναφέρθηκε στον αιμνηστο Α. Παπανδρέου (ΠΑΣΟΚ) προκειμένου να ενισχύσει την κριτική του προς την Κυβέρνηση.

⁹⁷ Βλ. αγόρευση Π. Παυλόπουλου (ΝΔ), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Συνεδρίαση ΡΕ', 6 Μαΐου 2003, σ. 4157.

⁹⁸ Ενδεικτική στο σημείο αυτό είναι η αγόρευση του Χ. Καστανίδη (ΠΑΣΟΚ) κατά την συζήτηση επί της «Ετήσιας Εκθέσεως 2001» του Ανωτάτου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ). Βλ. Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4480-4482.

δυστυχώς, όταν η συζήτηση αφορά μια ΑΑ και το έργο αυτής. Επίσης, κάποιιοι βουλευτές, από όλα τα κόμματα βέβαια, δεν τηρούν τον χρόνο που τους αναλογεί, για την αγόρευσή τους⁹⁹.

Μάλιστα, αξίζει να αναφερθεί ότι τα μικρότερα κόμματα της αντιπολίτευσης πολλές φορές καταλογίζουν ευθύνες όχι μόνον στην εκάστοτε κυβέρνηση, αλλά και στην εκάστοτε αξιωματική αντιπολίτευση¹⁰⁰. Διαπιστώνεται επίσης ότι επικρατεί η «υποσχεσιολογία», η οποία μάλιστα κάποιες φορές είναι και άκρατη, ώστε φτάνει μέχρι και του σημείου να έχει εξαγγελτικό χαρακτήρα, από την εκάστοτε αξιωματική αντιπολίτευση, δηλαδή ότι, όταν αυτή θα γίνει κυβέρνηση θα αλλάξει, θα βελτιώσει τα πάντα, όσον αφορά τις ΑΑ¹⁰¹. Θα λειτουργούν καλύτερα δηλαδή οι τελευταίες όταν έλθει αυτή στην εξουσία. Ασκείται έμμεση κριτική κάποιες φορές στην εκάστοτε κυβέρνηση από την εκάστοτε αντιπολίτευση¹⁰². Επιπλέον, παρατηρήθηκε το γεγονός κάποιες φορές η αντιπολίτευση να «λαϊκίζει», έχοντας ως βάση την έκθεση ΑΑ¹⁰³. Επίσης, κάποιες φορές παρατηρείται να εγείρονται διαδικαστικά θέματα, τα οποία εκτρέπουν την συζήτηση για τις ΑΑ από την βαθύτερη ουσία της¹⁰⁴.

Από την άλλη πλευρά, διαπιστώνουμε την αμυντική στάση της εκάστοτε κυβέρνησης¹⁰⁵ έναντι της κριτικής που δέχεται από την αντιπολίτευση αναφορικά με την λειτουργία των ΑΑ με την ταυτόχρονη προβολή¹⁰⁶, σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα και υπερπροβολή¹⁰⁷, του κυβερνητικού έργου αναφορικά με τις ΑΑ. Επίσης, η εκάστοτε κυβέρνηση κάποιες φορές επιδεικνύει αυτάρεσκα το έργο της όσον αφορά

---

⁹⁹ Χαρακτηριστικότερη ίσως περίπτωση υπερβάσεως του χρόνου ομιλίας από έναν βουλευτή αποτελεί η αγόρευση του *Κ. Τσιπλάκη* (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4473-4474.

¹⁰⁰ Ενδεικτικές στο σημείο αυτό είναι η αγόρευση του *Α. Σκυλλάκου* (ΚΚΕ), ο οποίος εκτός από την τότε Κυβέρνηση (ΠΑΣΟΚ) απευθύνεται αιχμηρά πολλές φορές και στην τότε αξιωματική αντιπολίτευση (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4464 καθώς και αυτή του *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙ.Ζ.Α.), στην ίδια συνεδρίαση, σ. 4465 και 4467.

¹⁰¹ Βλ. τις αγορεύσεις των *Χ. Ζώνη* (ΝΔ), *Ζ. Μακρή-Θεοφίλου* (ΝΔ) και *Κ. Τσιπλάκη* (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4469, 4472 και 4474 αντίστοιχα.

¹⁰² Βλ. αγόρευση *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙ.Ζ.Α.), Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Συνεδρίαση ΡΔ', 13 Μαρτίου 2008, σ. 6237 και στην ίδια συνεδρίαση *Θ. Τζάκρη* (ΠΑΣΟΚ), σ. 6240.

¹⁰³ Βλ. αγόρευση *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5341.

¹⁰⁴ Χαρακτηριστική είναι η αντιπαράθεση του *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ), στην οποία παρεμβάλλεται για λίγο και ο *Α. Ανδρεουλάκος* (ΝΔ), με τον, τότε Πρόεδρο της Βουλής, *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ) επί καθαρά διαδικαστικών θεμάτων. Βλ. ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5340 καθώς επίσης στην ίδια συνεδρίαση και την αντιπαράθεση μεταξύ των *Ν. Κατσαρού* (ΝΔ), *Φ. Ιωαννίδη* (ΠΑΣΟΚ) με παρεμβολή του *Ε. Χαϊτίδη* (ΝΔ) και της *Α. Μπενάκη-Ψαρούδα* (ΝΔ), Προεδρεύουσας την συνεδρίαση εκείνη τη στιγμή, Βλ. σ. 5363-5364.

¹⁰⁵ Βλ. αγόρευση *Κ. Σκανδαλίδη* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5349.

¹⁰⁶ Βλ. αγόρευση *Π. Σγουρίδη* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4474-4475.

¹⁰⁷ Βλ. αγόρευση *Σ. Μπένου* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4477-4478.

για ΑΑ¹⁰⁸. Θα πρέπει να προστεθεί ότι η κυβέρνηση κάποιες φορές φτάνει και αυτή, όπως είδαμε πιο πάνω το ίδιο κάνει και η αντιπολίτευση, να επικαλείται διεθνείς οργανισμούς¹⁰⁹ αναφορικά με το έργο της στον τομέα λειτουργίας μιας ΑΑ. Ακόμα, βουλευτές της εκάστοτε κυβέρνησης κάποιες φορές κατηγορούν την εκάστοτε αξιωματική αντιπολίτευση αναφορικά με τις ΑΑ¹¹⁰ και ασκούν ακόμα και έμμεση κριτική στην αντιπολίτευση¹¹¹ ενώ, όπως κάνει και η αντιπολίτευση, η κυβέρνηση «λαϊκίζει» και αυτή κάποιες φορές μέσω των ομιλητών της κοινοβουλευτικής της ομάδας¹¹². Επίσης, πρέπει να πούμε ότι και βουλευτές της εκάστοτε κυβέρνησης βλέπουν ορισμένες φορές στην άκρατη «υποσχεσιολογία» αναφορικά με τις ΑΑ¹¹³. Επιπρόσθετα, κάποιες φορές η κυβέρνηση προσπαθεί να αποποιηθεί των ευθυνών της επιρρίπτοντας όλη την ευθύνη αλλού¹¹⁴. Ακόμα, θα πρέπει να λεχθεί ότι δεν είναι παρόντες όλοι οι Υπουργοί των οποίων τα Υπουργεία έχουν σχέση, μικρότερη ή μεγαλύτερη, με το έργο μιας ΑΑ στις συζητήσεις της Ολομέλειας της Βουλής για τις ετήσιες εκθέσεις των ΑΑ¹¹⁵, αν και κανονικά θα έπρεπε να ήταν, αλλά παρατηρείται ότι είναι παρών μόνον ο «εποπτεύων» μια ΑΑ Υπουργός. Θα πρέπει ακόμη να ειπωθεί ότι κάποιες φορές, αν και αυτές είναι ελάχιστες, η κυβέρνηση ασκεί κριτική στις ΑΑ, η οποία βέβαια είναι ήπια¹¹⁶.

Βεβαίως, θα πρέπει να αναφερθεί ότι κάποιες φορές κάποιοι βουλευτές της εκάστοτε κυβερνητικής πλειοψηφίας αναγνωρίζουν τα προβλήματα που

---

¹⁰⁸ Βλ. αγορεύσεις *Α. Τζανή* (ΠΑΣΟΚ), *Θ. Τσιόκα* (ΠΑΣΟΚ) και *Κ. Γείτονα* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 95), σ. 4460 και 4462, 4467-4468 και 4472-4473 αντίστοιχα.

¹⁰⁹ Βλ. αγόρευση *Α. Τζανή* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 94), σ. 5354-5355.

¹¹⁰ Βλ. αγόρευση *Κ. Γείτονα* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 95), σ. 4473.

¹¹¹ Βλ. αγόρευση *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 94), σ. 5340 και *Όλ. Κεφαλογιάννη* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 102), σ. 6241.

¹¹² Βλ. αγόρευση *Α. Μαντέλη* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 97), σ. 4140.

¹¹³ Βλ. αγόρευση *Σ. Μπένου* (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος μάλιστα ήταν και τότε και Υφυπουργός Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, κατά τη συζήτηση επί της «Ετήσιας Εκθέσεως 2002» του Συνηγούρου του Πολίτη. Βλ. όπ.π. (υποσημ. 97), σ. 4154. Επίσης, του *ιδίου* όπ.π. (υποσημ. 95), σ. 4477-4479.

¹¹⁴ Βλ. αγόρευση *Κ. Σκανδαλίδη*, τότε Υπουργού Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης, στην συζήτηση επί της «Ετήσιας Εκθέσεως 2002» του Συνηγούρου του Πολίτη, όπ.π. (υποσημ. 94), σ. 5348.

¹¹⁵ Βλ. σχετικά αγόρευση *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ.), όπ.π. (υποσημ. 102), σ. 6236.

¹¹⁶ Βλ. αγόρευση *Κ. Σκανδαλίδη* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 94), σ. 5349.

αντιμετωπίζει μια ΑΑ¹¹⁷, ενώ άλλες φορές ασκούν αυτοκριτική¹¹⁸, η οποία μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι και έντονη¹¹⁹.

Μοιραία λοιπόν διαπιστώνουμε ότι επ' ευκαιρία της συζήτησεως ετήσιων εκθέσεων των ΑΑ στην Ολομέλεια, που κανονικά θα έπρεπε να αφορά αυτές καθαυτές τις ΑΑ βάσει των εκθέσεών τους, προκαλείται κοινοβουλευτικός έλεγχος της εκάστοτε κυβέρνησης και μάλιστα, όπως ήδη προαναφέραμε, σε ορισμένες περιπτώσεις σφοδρότατος. Επιπλέον, σχεδόν όλοι οι βουλευτές εγκωμιάζουν το έργο των ΑΑ στον τομέα τους και αυτό σε κάποιες περιπτώσεις κρίνεται ύποπτο για διαφορετικούς λόγους για κυβέρνηση και αντιπολίτευση. Η μεν κυβέρνηση για να δείξει ότι μια ΑΑ είναι άρτια εξοπλισμένη, δεν έχει προβλήματα και έχει από αυτήν το καλύτερο δυνατό θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας, με λίγα λόγια ότι ενδιαφέρεται γι' αυτήν, και για αυτό αυτή (η ΑΑ) αποδίδει. Η δε αντιπολίτευση χρησιμοποιεί τις εκθέσεις των ΑΑ για να καταδείξει τις ελλείψεις, τις περισσότερες αρμοδιότητες που θα μπορούσαν να αποκτήσουν και την περιφρόνηση που έχουν οι ΑΑ από την εκάστοτε πλειοψηφία, ασκώντας έτσι κοινοβουλευτικό έλεγχο επί της κυβέρνησης. Συνεπώς, το εγκώμιο και των δύο στις ΑΑ μάλλον δεν είναι αθώο και μάλλον είναι πιο πολύ εκ του πονηρού.

Πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι οι μισές από αυτές τις τέσσερις εκθέσεις που εισήχθησαν στην Ολομέλεια της Βουλής για συζήτηση, εισήχθησαν με καθυστέρηση¹²⁰. Η εικόνα αυτή, μαζί με όλα τα υπόλοιπα παραπάνω, οπωσδήποτε

---

¹¹⁷ Βλ. αγόρευση *Γ. Παπαγεωργίου* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4470-4471.

¹¹⁸ Βλ. αγόρευση *Κ. Σκανδαλίδη* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5349 και *Ολ. Κεφαλογιάννη* (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 102), σ. 6242, αν και ήταν ήπια η αυτοκριτική της προς την Κυβέρνηση του κόμματός της.

¹¹⁹ Χαρακτηριστικότερη άσκηση σκληρής αυτοκριτικής, και ταυτόχρονα πολύ ουσιώδης ομιλία γενικότερα, ήταν αυτή του *Χ. Καστανίδη* (ΠΑΣΟΚ) κατά τη συζήτηση επί της «Ετήσιας Εκθέσεως 2001» του Συνηγόρου του Πολίτη. Βλ. ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5353-5354.

¹²⁰ Πρόκειται για τις Εκθέσεις του ΑΣΕΠ 2001 και του ΣΥΠ 2006 οι οποίες συζητήθηκαν το 2003 και το 2008 αντίστοιχα με καθυστέρηση δηλαδή τουλάχιστον ενός έτους. Μάλιστα κάποιοι βουλευτές επισήμαναν την καθυστέρηση αυτή. Βλ. αναλυτικότερα *Α. Νεράντζη* (ΝΔ), ο οποίος επισημαίνει σε αρκετά σημεία της ομιλίας του ότι η έκθεση του ΑΣΕΠ δεν κατατέθηκε έγκαιρα προς συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής, *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.), ο οποίος επισήμανε την ανάγκη να συζητούνται εγκαίρως οι εκθέσεις των ΑΑ και όχι μετά από καιρό και επίσης, *Θ. Τσιόκα* (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος επισήμανε ότι η έκθεση του ΑΣΕΠ ήρθε πολύ καθυστερημένα προς συζήτηση στη Βουλή, και ακόμα *Γ. Παπαγεωργίου* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4462-4463, 4465, 4468 και 4470 αντίστοιχα. Στο ίδιο μήκος κύματος με την παρατήρηση του *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.), όσον αφορά το εκπρόθεσμο της έκθεσης, κινήθηκε και η *Ζ. Μακρή-Θεοφίλου*. Βλ. ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4471. Τέλος, αναφορά σχετικά με την καθυστέρηση στη συζήτηση για την έκθεση του ΑΣΕΠ έκανε και ο *Χ. Ζώης* (ΝΔ) χωρίς όμως να δίνει ιδιαίτερη σημασία στο θέμα. Βλ. ό.π. (υποσημ. 95), σ. 4469. Επίσης, απλή επισήμανση ότι η έκθεση αυτή εισήχθη καθυστερημένα προς συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής έκαναν και οι *Π. Σγουρίδης* (ΠΑΣΟΚ) και *Π. Παυλόπουλος* (ΝΔ). Βλ. ό.π. (υποσημ. 95) σ. 4474 και 4475 αντίστοιχα.

είναι άκρως απογοητευτική και δείχνει ότι η Ολομέλεια της Βουλής δεν έχει λάβει σοβαρά υπόψη της τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ.

Άξιο αναφοράς, και μάλλον δηλωτικό της μικρής σημασίας που δίδουν στις συνεδριάσεις της Ολομέλειας που αφορούν τις ΑΑ και τη συζήτηση των εκθέσεων τους, είναι και το γεγονός ότι οι Πρόεδροι των Κοινοβουλευτικών Ομάδων των κομμάτων δεν έχουν παραβρεθεί σε όλες αυτές τις συνεδριάσεις, ως όφειλαν, με την εξαίρεση μόνον ενός¹²¹, αλλά αντιπροσωπεύονται στις συνεδριάσεις αυτές από αναπληρωτές τους. Τούτο δεν είναι καθόλου καλό, καθώς δεν έχουν άμεση συμμετοχή σε τέτοιες κρίσιμες συνεδριάσεις και έτσι δεν δύνανται να αφουγκραστούν κατά τρόπο πλήρη τις ανάγκες και τα προβλήματα των ΑΑ, όπως αυτά καταγράφονται στις ετήσιες εκθέσεις τους και συζητούνται στις παραπάνω συνεδριάσεις. Βέβαια, εδώ θα μπορούσε να υπάρξει ο αντίλογος ότι ως Πρόεδροι των Κοινοβουλευτικών Ομάδων έχουν πολλές ανειλημμένες υποχρεώσεις και φόρτο εργασίας και γιαυτό τον λόγο ορίζουν τους αναπληρωτές τους σε αυτές τις συνεδριάσεις που αφορούν τις ΑΑ και τις εκθέσεις τους. Πάντως, αυτό δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικό καθώς οι Πρόεδροι των Κοινοβουλευτικών Ομάδων είναι σχεδόν πάντα παρόντες, όταν πρόκειται για άλλες συνεδριάσεις της Ολομέλειας όπου συζητούνται και διακυβεύονται θέματα μεγάλης (πολιτικής) σημασίας, από τα οποία ξέρουν ότι θα μπορούσαν να αποκομίσουν πιο πολλά οφέλη, και όχι θέματα σχετικά με τις ΑΑ που, όπως είπαμε παραπάνω, μάλλον δεν φαίνεται να τους ενδιαφέρουν και τόσο πολύ και δεν είναι και τόσο πιθανό να αποκομίσουν πολιτικά οφέλη από αυτά, προκειμένου να ενισχύσουν την εκλογική τους δύναμη.

Βέβαια, υπάρχει σαφώς και η θετική πλευρά αυτής της διαδικασίας-συζητήσεων. Κάποιοι, δυστυχώς λίγοι, βουλευτές συμμετέχουν σε αυτές τις συζητήσεις περισσότερο εποικοδομητικά¹²² και πολύ λιγότερο μετέρχονται των παραπάνω διαδικασιών έντονου κοινοβουλευτικού ελέγχου και έντονης κομματικής

---

¹²¹ Πρόκειται για τον τότε Πρόεδρο της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥ.ΡΙΖ.Α. κ. Ν. Κωνσταντόπουλο, ο οποίος ήταν παρών και ομιλητής για το κόμμα του την Συνεδρίαση ΡΚΖ' της 23ης Απριλίου 2002 που αφορούσε την συζήτηση επί της «Ετήσιας Εκθέσεως 2001» του ΣΥΠ. Βλ. ό.π. (υποσημ. 94), σ. 5344-5346 και 5349-5350.

¹²² Βλ. ενδεικτικά αγόρευση Α. Νεράντζη (ΝΔ), ο οποίος επισήμανε ότι στη συζήτηση της ετήσιας έκθεσης του ΑΣΕΠ έπρεπε να γίνει συζήτηση και κρίση της ΑΑ και της Κυβέρνησης μόνον βάσει αυτής και όχι βάσει άλλων γεγονότων, ό.π. (υποσημ. 95), 4462-4463. Επιπλέον, βλ. αγόρευση Ν. Λεβογιάννη (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 97), σ. 4147-4148. Ακόμα, βλ. Γ. Παπαδημητρίου (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος είχε μια πολύ ώριμη και επί της ουσίας ομιλία, με πολύ ήπιους αντιπολιτευτικούς τόνους, κάνοντας ουσιώδεις προτάσεις για καλύτερες ΑΑ. Βλ. ό.π. (υποσημ. 102), σ. 6233-6234.

αντιπαράθεσης¹²³, αναφερόμενοι πιο πολύ επί των εκθέσεων των ΑΑ και των προβλημάτων που αυτές εντοπίζουν, πραγματοποιώντας εποικοδομητικές προτάσεις και λειτουργώντας σε ένα πιο συναινετικό κλίμα¹²⁴.

Αλλά πριν κλείσουμε τα της πρακτικής του κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ από την Ολομέλεια της Βουλής θα πρέπει να αναφέρουμε ότι και οι ίδιες οι ΑΑ θα πρέπει να είναι πιο συνεπείς όσον αφορά την κατάθεση της ετήσιας έκθεσής τους στον Πρόεδρο της Βουλής, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο σημειώνονται καθυστερήσεις στη μελέτη των εκθέσεων τους και έτσι δεν μπορεί η Βουλή να πάρει άμεσα τις πρωτοβουλίες που χρειάζονται για την βελτίωση του θεσμικού τους πλαισίου και των προβλημάτων που τυχόν αντιμετωπίζουν, ενώ έτσι υπάρχει και το ενδεχόμενο η Βουλή να μετακυλίζει την ευθύνη σε αυτές για ενδεχόμενες δυσλειτουργίες ή προβλήματα που αυτές αντιμετωπίζουν ή έστω να επιμερίζει την ευθύνη αυτή.

4.3.2. Ο ασκούμενος έλεγχος από την Μόνιμη Ειδική Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας και τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής

Όσον αφορά τον τακτικό έλεγχο των ΑΑ από την καθ' ύλην αρμόδια Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, αυτός χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη πυκνότητα αν και όχι στον προσήκοντα βαθμό¹²⁵. Αλλά και ο έκτακτος κοινοβουλευτικός έλεγχος¹²⁶ που προβλέπεται υπέρ της Διάσκεψης των Προέδρων δεν έχει ασκηθεί ποτέ έως σήμερα. Δηλαδή, από όλα τα παραπάνω, εύλογα μπορούμε να συμπεράνουμε εξ αρχής ότι ο μέχρι στιγμής ασκούμενος έλεγχος των ΑΑ από την εθνική αντιπροσωπεία δεν είναι επαρκής τουλάχιστον ποσοτικά.

Σε ό,τι αφορά την ποιότητα του ασκούμενου ελέγχου από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας δεν μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό, αν πρόκειται για ακροάσεις ή ενημερώσεις από τις ΑΑ σχετικές με το έργο τους ή για την παροχή

---

¹²³ Βλ. υποσημ. 117 και 118.

¹²⁴ Βλ. υποσημ. 123 και *Π. Παυλόπουλου* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 94), σ. 5343 καθώς και *Ι. Μαγκριώτη* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 102), σ. 6255-6256.

¹²⁵ Αναλυτικότερα, για τη μη δέουσα πυκνότητα του κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, βλ. τους τόμους των Εκθέσεων της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας των ετών 1997-2008.

¹²⁶ Βλ. σχετικά με τον έκτακτο κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ άρθρο 14 ΚτΒ εδ. ε', όπου εκεί ορίζονται τα εξής: «Η Διάσκεψη των Προέδρων καλεί, όταν το κρίνει αναγκαίο, οποιαδήποτε ανεξάρτητη αρχή για θέματα σχετικά με την κατά το Σύνταγμα εκπλήρωση της αποστολής της και υποβάλλει, όταν επίσης το κρίνει αναγκαίο, σχετικές εκθέσεις και προτάσεις για την Ολομέλεια της Βουλής».

πληροφοριών που σχετίζονται με υποθέσεις που έχουν ως στόχο τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί της κυβέρνησης.

Στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας παρατηρείται το φαινόμενο να καλούνται κάποιες ΑΑ πάρα πολύ συχνά ενώ κάποιες άλλες να καλούνται πολύ λίγο έως ελάχιστα¹²⁷. Από μια πλευρά αυτό μπορεί να μην φαίνεται προβληματικό εκ πρώτης όψεως αλλά από την άλλη οι υπόλοιπες ΑΑ δεν καλούνται στον βαθμό που θα έπρεπε. Μάλιστα, κάποιες θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι σχεδόν πλήρως παραγκωνισμένες¹²⁸. Το αν επιτελούν σωστά ή όχι το έργο τους και για αυτό δεν καλούνται τακτικά να ακροασθούν, δεν αποτελεί επαρκή δικαιολογία για τη μη τακτική κλήση τους σε ακρόαση. Πρέπει να ειπωθεί ότι ακόμη και αν κάποιες ΑΑ καλούνται τακτικά λόγω του γεγονότος ότι απλώς προβλέπονται απευθείας από το Σύνταγμα ή τους απονέμονται και κάποιες συγκεκριμένες αρμοδιότητες απευθείας από αυτό ή λόγω του ότι θεωρούνται πιο κρίσιμες για την αντιμετώπιση και τη λύση προβλημάτων διαφθοράς και διασφάλισης της διαφάνειας¹²⁹, αυτό πάλι δεν αποτελεί επαρκή δικαιολογία για την τακτική κλήση των παραπάνω ΑΑ σε ακρόαση με την παράλληλη μη τακτική κλήση των άλλων ΑΑ. Διότι κατά την ίδια λογική, πράγμα φυσικά αδιανόητο και το οποίο θα αντέβαινε στο δημοκρατικό πολίτευμα και τη συνταγματική μας τάξη, και μια κυβέρνηση θα μπορούσε να μην ελέγχεται κοινοβουλευτικά αν ασκούσε όντως ιδανικά τα καθήκοντά της. Κάποιες ΑΑ μάλιστα καλούνται να λογοδοτήσουν στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας μόνον εξ αφορμής σπουδαίου εθνικού θέματος για το οποίο έχουν αρμοδιότητα και μόνο

---

¹²⁷ Αναφέρεται ότι, μέχρι σήμερα, έχουν διεξαχθεί από το 1996 έως το 2009 περίπου στις 45 συνεδριάσεις, αφιερωμένες είτε εξ ολοκλήρου είτε εν μέρει στον κοινοβουλευτικό έλεγχο των συνταγματικά κατοχυρωμένων ΑΑ, εκ των οποίων οι περισσότερες, περίπου οι μισές, αφορούσαν το ΕΣΡ. Ακολουθούν, σε αριθμό συνεδριάσεων, αν και μακράν πίσω από το ΕΣΡ, ο ΣΥΠ, η ΑΠΔΠΧ, η ΑΔΑΕ, ενώ τελευταίο είναι το ΑΣΕΠ. Αξίζει να αναφερθεί, πάντως, ότι υπήρξαν και κάποιες συζητήσεις, περί τις 15, που αφορούσαν το γενικό πλαίσιο των ΑΑ ή και το γενικό πλαίσιο μιας μόνον ΑΑ. Μάλιστα πρέπει να αναφερθεί ότι μετά την συνταγματική τυποποίηση των ΑΑ, το ΑΣΕΠ, μια από τις παλαιότερες και κρίσιμότερες ανεξάρτητες αρχές λόγω της διαφάνειας που εξασφαλίζει στις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα, έχει ελεγχθεί δύο μόνο φορές κοινοβουλευτικά από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας. Βλ. Συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 17/11/2004, Περίοδος ΙΑ'-Σύνοδος Α', και πρόσφατη 9/4/2009, Περίοδος ΙΒ'-Σύνοδος Β'.

¹²⁸ Τέτοια περίπτωση ΑΑ συγκρινόμενη με τις άλλες συνταγματικά κατοχυρωμένες ΑΑ αποτελεί το ΑΣΕΠ. Βλ. σχετικά υποσημ. 127.

¹²⁹ Τέτοιο παράδειγμα κρίσιμης για τη διασφάλιση της διαφάνειας ΑΑ αποτελεί το ΕΣΡ. Βλ. *Ε. Βενιζέλου*, Οι ανεξάρτητες αρχές μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, ΔτΑ Νο 22/2004, σ. 366 και επίσης *Ι. Βαρβιτσιώτη* (ΝΔ), σε Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και της Ολομέλειας της Βουλής επί των προτάσεων αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Θ'-Σύνοδος Β', Αθήνα 1998, σ. 431.

σχετικά με αυτό και όχι σχετικά με το συνολικό έργο τους¹³⁰. Και μάλιστα σε αυτές τις περιπτώσεις, αυτές οι ανεξάρτητες αρχές μονοπωλούν το ενδιαφέρον της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας η οποία δεν καλεί έτσι τόσο τακτικά όσο θα έπρεπε και τις άλλες ΑΑ¹³¹. Έτσι, η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας εκπίπτει σε μεγάλο βαθμό σε Επιτροπή έντονου κοινοβουλευτικού ελέγχου επί της κυβέρνησης, αφού η εκάστοτε αντιπολίτευση τείνει να εκμεταλλεύεται τέτοια ζητήματα προς όφελός της και εις βάρος της εκάστοτε κυβέρνησης¹³², έστω απλά και μόνο για την δημιουργία εντυπώσεων.

Ένα ακόμα αρκετά αποθαρρυντικό στοιχείο, όσον αφορά τον κοινοβουλευτικό έλεγχο που ασκεί η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας επί των ΑΑ, είναι το γεγονός ότι δεν συζητούνται πολύ τακτικά οι ετήσιες εκθέσεις όλων των ΑΑ¹³³, γεγονός που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στον κοινοβουλευτικό έλεγχό τους και σε αυτές αφού η ετήσια έκθεση μιας ΑΑ δίνει την συνολική εικόνα της απόδοσης μιας ΑΑ. Και μάλιστα, ορισμένες φορές οι εκθέσεις κάποιων ΑΑ συζητούνται με πολύ μεγάλη καθυστέρηση στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας¹³⁴, πράγμα που, όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, δεν βοηθά καθόλου τον

---

¹³⁰ Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί αυτή της ΑΔΑΕ η οποία, με αφορμή το μεγάλο εθνικό ζήτημα των τηλεφωνικών υποκλοπών που ανέκυψε το 2006, εκλήθη σε 3 ακροάσεις-ενημερώσεις από την Επιτροπή Θεσμών Διαφάνειας της Βουλής αποκλειστικά σχετικές με το ζήτημα αυτό και μάλιστα μόλις σε διάστημα ούτε ενός έτους, ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή ο Πρόεδρος της είχε κληθεί μόλις μια φορά για ακρόαση αναφορικά με το γενικό έργο της. Βλ. σχετικά *Τόμο της Διεύθυνσης Κοινοβουλευτικών Επιτροπών*, Στοιχεία της Βουλής για το έργο των Επιτροπών της Βουλής που λειτούργησαν κατά την ΙΑ΄ Περίοδο, Αύγουστος 2007, σ. 164.

¹³¹ Βλ. υποσημ. 130. Πρέπει να επισημανθεί επίσης ότι κατά το ίδιο διάστημα, του έτους 2006, κατά το οποίο καλείτο πολύ τακτικά η ΑΔΑΕ από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής για το έργο της όσον αφορά το ζήτημα των υποκλοπών, οι υπόλοιπες συνταγματικά κατοχυρωμένες ΑΑ δεν κλήθηκαν ούτε καν σε μια ακρόαση-ενημέρωση από την Επιτροπή. Βλ. σχετικά *Τόμο της Διεύθυνσης Κοινοβουλευτικών Επιτροπών*, όπ.π. (υποσημ. 130), σ. 164.

¹³² Πάλι χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί αυτή των τηλεφωνικών υποκλοπών. Βλ. υποσημ. 130 και 131.

¹³³ Χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση αποτελεί το ΑΣΕΠ του οποίου έχουν συζητηθεί μόλις δύο εκθέσεις στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, ενώ και οι υπόλοιπες ΑΑ, που καλούνται στην ίδια Επιτροπή, δεν καλούνται πάντα σχετικά με την ετήσια έκθεσή τους αλλά σχετικά και με άλλα θέματα. Βέβαια, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ δεν διεξάγεται μόνο με βάση την ετήσια έκθεσή τους αλλά με βάση οτιδήποτε προκύπτει και το οποίο εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους. Πάντως, δεδομένου ότι οι ετήσιες εκθέσεις περιλαμβάνουν το έργο μιας ΑΑ σε βάθος χρόνου, σκόπιμο θα ήταν να συζητούνται πιο τακτικά στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας από το να συζητούνται τακτικότερα τα υπόλοιπα πρόσκαιρα και επίκαιρα θέματα που ανακύπτουν και που αφορούν τις αρμοδιότητές τους και τα οποία τις περισσότερες φορές χρησιμεύουν για άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου επί της κυβέρνησης.

¹³⁴ Πάλι χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το ΑΣΕΠ οι μόλις 2 εκθέσεις του οποίου συζητήθηκαν στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας με μεγάλη καθυστέρηση. Συγκεκριμένα, η ετήσια έκθεση του 2003 συζητήθηκε στο τέλος του 2004 και η ετήσια έκθεση του 2007 συζητήθηκε το 2009. Μάλιστα, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι αναφορικά με την έκθεση του 2003 υπήρξαν οι διαπιστώσεις του τότε Προέδρου της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας *Α. Καραμάριου* (ΝΔ) και του Προέδρου του ΑΣΕΠ *Γ. Βέη* για καθυστέρηση της επίδοσης της ετήσιας έκθεσης του ΑΣΕΠ. Βλ. *Α Καραμάριου* (ΝΔ) και *Γ.*

κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ και την έγκαιρη επίλυση τυχόν προβλημάτων τους. Ακόμα, ζήτημα σημαντικό είναι το γεγονός ότι, όταν διεξάγονται εκλογές οι ενδεχόμενες συζητήσεις επί ετήσιων εκθέσεων ΑΑ, αλλά και οι ενδεχόμενες ακροάσεις και ενημερώσεις της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας εκ μέρους των ΑΑ, μετατίθενται για μεγάλο χρονικό διάστημα, πράγμα το οποίο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με κάποιο τρόπο, αν και είναι αντικειμενικά δύσκολο.

Όσον αφορά τις συζητήσεις των συνεδριάσεων φαίνεται να υπάρχουν διαφωνίες αναφορικά με τις αρμοδιότητες της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας μεταξύ των κομμάτων, με το καθένα να δίνει διαφορετικές ερμηνείες, όπως το εξυπηρετεί¹³⁵, πράγμα το οποίο, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, είναι απογοητευτικό και δυσχεραίνει τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ στην πράξη.

Πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι σε κάποιες περιπτώσεις η κυβέρνηση φαίνεται να δίνει έναν απαξιωτικό χαρακτήρα στις συνεδριάσεις της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας¹³⁶, ακυρώνοντας ουσιαστικά το ελεγκτικό έργο της Επιτροπής αυτής. Επίσης, φαίνεται να υπάρχει η αντίληψη από βουλευτές αλλά και από μέλη των ΑΑ ότι ο Πρόεδρος της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας μπορεί να καθορίζει μόνος του τα θέματα που θα συζητηθούν στις συνεδριάσεις αυτής, πράγμα που, για ευνόητους λόγους, δεν βοηθά καθόλου τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ¹³⁷. Επιπλέον, κάποιες φορές οι βουλευτές παίρνουν μόνοι τους το λόγο και έτσι επικρατεί αταξία στις συνεδριάσεις της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας¹³⁸. Επίσης, πάρα πολύ σημαντικό είναι και το γεγονός ότι αρκετές φορές υπάρχουν παρεμβάσεις και διακοπές ομιλιών των μελών των ΑΑ από βουλευτές, οι οποίες

Βέη, Προέδρου ΑΣΕΠ, σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 17/11/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄.

¹³⁵ Βλ. Συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 28/2/2008, Περίοδος ΙΒ΄-Σύνοδος Α΄, όπου τα μέλη ιδίως των δύο μεγαλύτερων κομμάτων αντιπαρατέθηκαν σφοδρά αναφορικά με το αν ενέπιπτε στις αρμοδιότητες της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας και τι έπρεπε να συζητηθεί σε εκείνη την συνεδρίαση. Μάλιστα, η *Α. Μπενάκη-Ψαρούδα* (ΝΔ) πρότεινε να διεξαχθεί ειδική Συνεδρίαση της Επιτροπής για το θέμα του ακριβούς προσδιορισμού των αρμοδιοτήτων της.

¹³⁶ Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί αυτή του *Α. Σταύρου* (ΝΔ και Προέδρου της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας) κατά τη διάρκεια της Συνεδρίασης της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας 28/2/2008, ό.π. (υποσημ. 135), στην οποία, ούτε λίγο ούτε πολύ, είτε απευθυνόμενος στα κόμματα της αντιπολίτευσης ότι υπάρχουν άλλοι σχηματισμοί της Βουλής (Ολομέλεια κ.ά.) όπου μπορούν να ασκήσουν το ελεγκτικό τους έργο ακυρώνοντας έτσι ουσιαστικά την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας.

¹³⁷ Βλ. ενδεικτικά αγόρευση *Γ. Τραγάκη* (ΝΔ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 28/2/2008, ό.π. (υποσημ. 135) και *Γ. Καμίνη* (ΣΥΡΙΖΑ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας 14/12/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄.

¹³⁸ Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί αυτή του *Γ. Τραγάκη* (ΝΔ) ο οποίος κατά τη διάρκεια της Συνεδρίασης της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας 28/2/2008, ό.π. (υποσημ. 135), πήρε μόνος του το λόγο χωρίς την έγκριση του Προέδρου της Επιτροπής.

δυσχεραίνουν την ομαλή διεξαγωγή των συνεδριάσεων της Επιτροπής και την απρόσκοπτη ενημέρωσή της από τα μέλη των ΑΑ¹³⁹.

Επιπλέον, παρατηρείται αρκετές φορές έντονη κομματική αντιπαράθεση κυρίως μεταξύ των μελών των δύο μεγαλύτερων κομμάτων της Βουλής¹⁴⁰. Κάτι άλλο πολύ άσχημο για τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ είναι το γεγονός ότι, κάποιες φορές τα μέλη των ΑΑ μένουν αμέτοχοι θεατές μιας σκληρής κομματικής αντιπαράθεσης και παίρνουν τον λόγο πολύ αργά ακριβώς λόγω των κομματικών αντιπαραθέσεων¹⁴¹. Επιπλέον, κάποιες φορές μέλη της αντιπολίτευσης δεν διστάζουν να ασκήσουν ευθεία κριτική στην εκάστοτε κυβέρνηση αναφορικά με τις δράσεις της όσον αφορά τις ΑΑ¹⁴². Επίσης, ορισμένες φορές βουλευτές δεν διστάζουν να ασκήσουν ευθεία κριτική σε συγκεκριμένα μέλη της κυβέρνησης¹⁴³. Πρέπει να λεχθεί εδώ ότι πολλές φορές τα μικρότερα ιδίως κόμματα της αντιπολίτευσης ασκούν κριτική στις κυβερνήσεις για δυσλειτουργίες και προβλήματα που παρατηρούνται σε σχέση με τις ΑΑ που κατά καιρούς καλούνται στην Επιτροπή Θεσμών και

---

¹³⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι παρεμβάσεις του *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ) με παράλληλες συνεχείς διακοπές του Προέδρου της ΑΔΑΕ *Ανδρ. Λαμπρινόπουλου* κατά τη διάρκεια της Συνεδρίασης 28/1/2009 της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Περίοδος ΙΒ'-Σύννοδος Β'.

¹⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά διαμάχη *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ) και *Α. Καραμάριου* (ΝΔ και Προέδρου της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, Περίοδος ΙΒ'-Σύννοδος Α'. Επίσης, πράγμα πολύ σημαντικό και ενδεικτικό της έντασης και της κομματικής αντιπαράθεσης που υπάρχει σε ορισμένες συνεδριάσεις της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας είναι το γεγονός ότι έχει υπάρξει περίπτωση βουλευτές της τότε αντιπολίτευσης να αποχωρήσουν από συνεδρίαση της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας με το αιτιολογικό ότι δεν τηρήθηκαν κάποια θέματα περισσότερο διαδικαστικά παρά ουσίας. Πρόκειται για την συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της 28/2/2008, ό.π. (υποσημ. 135), η οποία υπήρξε ίσως η πιο επεισοδιακή συνεδρίαση της Επιτροπής αυτής από συστάσεώς της (συστήθηκε το 1996 η συγκεκριμένη Επιτροπή. Φ.Ε.Κ. Α' 151/8/7/1996) με ευθείες, και σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα πολύ βαριές, αλληλοκατηγορίες μεταξύ των μελών των κομμάτων και ιδίως των δύο μεγαλύτερων. Οπωσδήποτε αυτό είναι αποθαρρυντικό για τον κοινοβουλευτικό έλεγχο που καλείται να ασκήσει η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας επί των ΑΑ. Μάλιστα, το πόσο επεισοδιακή ήταν η συγκεκριμένη συνεδρίαση μπορεί να διαφανεί και από γεγονός ότι υπήρξαν αντιπαραθέσεις ακόμα και μεταξύ βουλευτών του ίδιου κόμματος, και μάλιστα του κυβερνητικού. Βλ. χαρακτηριστική αντιπαράθεση *Γ. Τραγάκη* (ΝΔ) με *Α. Σταύρου* (ΝΔ και Πρόεδρο της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας). Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι κάποιες φορές μέλη προηγούμενων κυβερνήσεων καυχούνται αναφορικά με τη δράση τους για κάποιες ΑΑ, όσο το κόμμα τους βρισκόταν στην κυβέρνηση. Βλ. αγόρευση *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ) στη παραπάνω Συνεδρίαση της 19/6/2008.

¹⁴¹ Πάλι χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 28/2/2008, ό.π. (υποσημ. 135), όπου η συζήτηση κατά την διάρκεια της Συνεδρίασης είχε προχωρήσει πάρα πολύ μέχρι που τελικά έλαβε τον λόγο ο *Γ. Καμίνης* (ΣΥΡΙΖΑ).

¹⁴² Βλ. αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 139).

¹⁴³ Βλ. κατηγορώ *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ) έναντι του τότε Υπουργού Επικρατείας *Θ. Ρουσόπουλου* (ΝΔ) για την απουσία του τελευταίου από την συγκεκριμένη συνεδρίαση, που ως θέμα της είχε το ΕΣΡ, παρά το γεγονός ότι ήταν ο πλέον άμεσα εμπλεκόμενος Υπουργός, σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 18/5/2005, Περίοδος ΙΑ'-Σύννοδος Α', .

Διαφάνειας¹⁴⁴. Επιπλέον, πρέπει να τονιστεί ότι κάποιες φορές βουλευτές της αντιπολίτευσης προσπαθούν να ασκηθεί έμμεσα κριτική επί της κυβέρνησης¹⁴⁵ μέσω των ερωτημάτων, και όχι μόνο αυτών, που θέτουν στις ΑΑ, ενώ άλλες ξεφεύγουν από το κύριο θέμα, για το οποίο συνεδριάζει η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, προκειμένου να ασκήσουν αντιπολίτευση¹⁴⁶. Μάλιστα, ορισμένοι βουλευτές δεν αποφεύγουν να ασκούν αντιπολίτευση και να εξαπολύουν τα βέλη τους έναντι της κυβέρνησης ακόμα και επί εντελώς διαδικαστικών θεμάτων¹⁴⁷. Στο ίδιο κλίμα βουλευτές εξαπολύουν πυρά κατά υπουργών της κυβέρνησης και κατά του Προέδρου της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας για θέματα αναφορικά με τον διακανονισμό των συνεδριάσεων των ΑΑ¹⁴⁸. Επίσης, οι βουλευτές ασχολούνται με πολύ επουσιώδη ζητήματα με συνέπεια να μην υπεισέρχονται στη βαθύτερη ουσία των προβλημάτων που αντιμετωπίζει μια ΑΑ¹⁴⁹. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι σπάνια παρατηρείται συναίνεση μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων¹⁵⁰.

Χρήζει αναφοράς και το γεγονός ότι ορισμένες φορές η ίδια η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας ασκεί κριτική στις ΑΑ¹⁵¹.

Δεν είναι λίγες βέβαια οι περιπτώσεις που τα μικρότερα ιδίως κόμματα της αντιπολίτευσης ασκούν κριτική στις ΑΑ, με απώτερο, τις περισσότερες φορές τουλάχιστον, στόχο την κυβέρνηση¹⁵². Σε αυτές τις περιπτώσεις η κυβέρνηση

---

¹⁴⁴ Βλ. αγορεύσεις *Α. Κανέλλη* (ΚΚΕ) και *Αθ. Πλεύρη* (ΛΑ.Ο.Σ.). Βλ. Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140).

¹⁴⁵ Βλ. αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 17/11/2004, όπ.π. (υποσημ. 134) και αυτή του *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ) στην ίδια συνεδρίαση.

¹⁴⁶ Βλ. αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁴⁷ Βλ. αγόρευση *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁴⁸ Βλ. αγόρευση *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ), όπ.π. (υποσημ. 143). Επίσης, του *ιδίου*, όπ.π. (υποσημ. 135) και *Α. Κανέλλη* (ΚΚΕ), σε: Συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 24/2/2005, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄.

¹⁴⁹ Βλ. αγόρευση *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140).

¹⁵⁰ Μία από τις ελάχιστες φορές που αυτό συνέβη ήταν στη Συνεδρίαση της 24/2/2005, όπ.π. (υποσημ. 148), μεταξύ του *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ) και του *Β. Πολύδωρα* (ΝΔ).

¹⁵¹ Βλ. Έκθεση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Περίοδος Γ΄-Σύνοδος Γ΄, 2003, σ. 7 επ.

¹⁵² Βλ. αγορεύσεις *Α. Κανέλλη* (ΚΚΕ) και *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.), όπ.π. (υποσημ. 143). Επίσης, βλ. αγόρευση *Α. Κανέλλη* (ΚΚΕ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140), η οποία εκφράζει την δυσπιστία του κόμματός της απέναντι στις ΑΑ και επίσης τονίζει ότι είναι πολύ επικίνδυνη η αύξηση των αρμοδιοτήτων τους. Ακόμα, βλ. αγόρευση *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος ασκεί εντονότατη κριτική στο ΑΣΕΠ, σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 9/4/2009, Περίοδος ΙΒ΄-Σύνοδος Β΄. Πάντως, παρόλο που συνήθως τα κόμματα της αντιπολίτευσης ασκούν κριτική στις ΑΑ, με στόχο την κυβέρνηση τις πιο πολλές φορές, πρέπει να αναφερθεί ότι και βουλευτές της εκάστοτε κυβέρνησης ασκούν κριτική σε αυτές, η οποία μάλιστα μπορεί να είναι και ιδιαίτερα έντονη. Βλ. αγόρευση *Ι. Κεφαλογιάννη* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 143). Μάλιστα, χρήζει ιδιαίτερης επισημάνσεως το γεγονός ότι, υπήρξε αποχώρηση βουλευτή του κυβερνώντος κόμματος (*Μ. Έβερτ* (ΝΔ)) με παράλληλη άσκηση δριμείας κριτικής σε

προσπαθεί να αμυνθεί για να διαφύγει της κριτικής¹⁵³. Η κριτική βέβαια που ασκείται στις ΑΑ κάποιες φορές μπορεί να είναι και έμμεση¹⁵⁴. Πρέπει να επισημάνουμε ότι σε κάποιες συνεδριάσεις της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας που αφορούσαν τις ΑΑ υπήρξε ευθεία αμφισβήτηση του ρόλου τους με ταυτόχρονη σύγκριση τους, όσον αφορά το έργο που επιτελούν, με παλιές οιονεί ΑΑ¹⁵⁵. Αυτό αποτελεί εντονότατη κριτική για τις ΑΑ, πράγμα μάλλον ξένο προς το θεσμό λόγω της ιδιοτυπίας τους.

Κάποιες φορές, μάλιστα, ορισμένοι βουλευτές κάνουν συστάσεις και παρέχουν συμβουλές στις ΑΑ αναφορικά με το τι πρέπει να πράξουν ώστε να επιτελούν πιο αποτελεσματικά το έργο τους¹⁵⁶.

Από την άλλη πλευρά, πολλές φορές επικρατεί εκ μέρους της κυβέρνησης η «υποσχεσιολογία» αναφορικά με τις ΑΑ¹⁵⁷. Επίσης, η κυβέρνηση κάποιες φορές κατηγορεί ευθέως κάποιους βουλευτές της προηγούμενης κυβέρνησης¹⁵⁸, όταν κάτι δεν βαίνει ομαλώς αναφορικά με τις ΑΑ και την επιτέλεση του έργου τους. Δηλαδή, η κυβέρνηση κατηγορεί την αντιπολίτευση, ασκώντας έμμεση κριτική σε προηγούμενες κυβερνήσεις για νόμους που αυτές θέσπισαν αναφορικά με το πλαίσιο λειτουργίας μίας ΑΑ¹⁵⁹.

Πράγμα εξαιρετικά κρίσιμο για την ποιότητα του κοινοβουλευτικού ελέγχου που ασκείται επί των ΑΑ από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας είναι, για ευνόητους λόγους, το γεγονός ότι ορισμένες φορές παρατηρείται το πολύ δυσάρεστο γεγονός κάποιοι βουλευτές να παραδέχονται και να δηλώνουν ευθέως ότι δεν

ΑΑ κατά την Συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της 19/5/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄. Επιπλέον, βλ. αγόρευση *Ι. Κεφαλλογιάννη* (ΝΔ), σε: Τόμο 3ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Β΄, Τμήμα Διακοπής των Εργασιών της Βουλής, Θέρος 2001, σε Συνεδρίαση 16/10/2001, σ. 679-684. Ο ίδιος ασκεί κριτική στην ΑΠΔΠΧ, σε: Συνεδρίαση 11/1/2007, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Γ΄, ενώ πάλι είναι ιδιαίτερα επικριτικός προς το ΕΣΡ, στη Συνεδρίαση 30/5/2007, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Γ΄.

¹⁵³ Βλ. αγόρευση *Α. Καραμάριου* (ΝΔ και Προέδρου της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας Θεσμών και Διαφάνειας), ό.π. (υποσημ. 143).

¹⁵⁴ Βλ. αγόρευση *Β. Παπανικόλα* (ΝΔ), σε: Τόμο 3ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, ό.π. (υποσημ. 152), Συνεδρίαση 28/2/2002, σ. 826.

¹⁵⁵ Χαρακτηριστική ενδεικτική περίπτωση τέτοιας συνεδρίασης αποτελεί η Συνεδρίαση της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 17/11/2004, ό.π. (υποσημ. 134), όπου ο *Ι. Κεφαλλογιάννης* (ΝΔ) εγκωμιάζει το παλιό ΑΣΔΥ συγκρίνοντας το με το ΑΣΕΠ, υποστηρίζοντας ότι ήταν καλύτερο εκείνο.

¹⁵⁶ Βλ. χαρακτηριστική τέτοια αγόρευση, αυτή του *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 148) και *Α. Κανέλλη* (ΚΚΕ), ό.π. (υποσημ. 143).

¹⁵⁷ Βλ. αγόρευση *Α. Καραμάριου* (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 143).

¹⁵⁸ Βλ. αγόρευση *Ι. Κεφαλλογιάννη* (ΝΔ) όπου κατηγορεί ευθέως τον *Ε. Βενιζέλο* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 143).

¹⁵⁹ Βλ. αγόρευση *Α. Καραμάριου* (ΝΔ) σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 30/6/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄ και *Θ. Σκρέκα* (ΝΔ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/5/2004, ό.π. (υποσημ. 152).

γνωρίζουν τις αρμοδιότητες των ΑΑ, κάτι που οπωσδήποτε δεν βοηθά καθόλου, αλλά δυσχεραίνει την ομαλή και αποτελεσματική άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου¹⁶⁰. Επίσης, πρέπει να αναφερθεί ότι πολλές φορές κάποιοι βουλευτές υποβαθμίζουν τις συνεδριάσεις για μία ΑΑ και επιθυμούν να γίνονται συνεδριάσεις για άλλες ΑΑ και αντιπαρά τίθενται σε κομματικό επίπεδο μάλιστα, πράγμα το οποίο δεν είναι καθόλου καλό να συμβαίνει αφού έτσι κάποιες ΑΑ κινδυνεύουν να παραγκωνιστούν από την Επιτροπή¹⁶¹.

Βεβαίως υπάρχουν και περιπτώσεις όπου κάποιοι βουλευτές έχουν πολύ ουσιώδεις ομιλίες¹⁶².

Όσον αφορά τις ΑΑ, μελετώντας τα πρακτικά της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, διαπιστώνουμε ότι αυτές ασκούν κριτική στην κυβέρνηση αλλά και στην Βουλή προκειμένου να ικανοποιούνται γρηγορότερα και καλύτερα τα αιτήματά τους¹⁶³ αλλά και για να θωρακίζονται έναντι αλλαγών¹⁶⁴. Η κριτική αυτή μπορεί να είναι και έμμεση¹⁶⁵. Αλλά και οι ΑΑ δεν είναι κάποιες φορές συνεπείς στις υποχρεώσεις τους και δεν καταθέτουν έγκαιρα την ετήσια έκθεσή τους στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας με αποτέλεσμα να δημιουργείται πρόβλημα και καθυστερήσεις στον κοινοβουλευτικό έλεγχο τους¹⁶⁶. Επίσης, πολλές φορές οι ΑΑ

---

¹⁶⁰ Βλ. αγόρευση *Ι. Κεφαλλογιάννη* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 143) και επίσης *Τζ. Τζαννετάκη* (ΝΔ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/5/2004, όπ.π. (υποσημ. 152).

¹⁶¹ Βλ. ενδεικτικά αγόρευση *Ι. Κεφαλλογιάννη* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁶² Βλ. αγορεύσεις *Α. Κακλαμάνη* (ΠΑΣΟΚ) όπου ο *Α. Κακλαμάνης* ασκεί έντονη αυτοκριτική και *Τζ. Τζαννετάκη* (ΝΔ), όπ.π. (υποσημ. 143) καθώς και αυτές των *Φ. Πετσάλνικου* (ΠΑΣΟΚ) και *Αθ. Φλωρίνη* (ΝΔ), σε: Συνεδριάσεις Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 24/2/2005, όπ.π. (υποσημ. 148), και 28/2/2008, όπ.π. (υποσημ. 135) της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας αντίστοιχα. Επίσης, βλ. ομιλία *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 11/2/2009, Περίοδος ΙΒ'-Σύνοδος Β', όπου ο ομιλών ασκεί έντονη αυτοκριτική για την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι ΑΑ.

¹⁶³ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη*, (ΣΥΠ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140) και *Ρ. Μορώνη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁶⁴ Βλ. αγόρευση *Ι. Λασκαρίδη* (Πρόεδρος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143), και *Γ. Καμίνη*, (ΣΥΠ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140).

¹⁶⁵ Βλ. αγόρευση *Ν. Καϊμάκη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 154), σ. 809 και *Ρ. Μορώνη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143). Επίσης, βλ. *Ι. Λασκαρίδη*, Πρόεδρος ΕΣΡ, σε: Τόμο 4ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Γ', σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 16/12/2002, σ. 1148 και *Β. Λαμπρίδη* (τότε Πρόεδρος ΕΣΡ), σε: Τόμο 3ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 152), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 16/10/2001, σ. 655. Επίσης, βλ. αγόρευση *Ι. Λασκαρίδη* (Πρόεδρος ΕΣΡ), σε: Τόμο 5ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Γ', σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 17/4/2003, σ. 1757.

¹⁶⁶ Βλ. σχετικά και διαπιστώσεις των *Α. Καραμάριου* (ΝΔ και τότε Προέδρου της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας) και Προέδρου ΑΣΕΠ, *Γ. Βέη*, για καθυστέρηση της επίδοσης της ετήσιας έκθεσης του ΑΣΕΠ του έτους 2003. Βλ. όπ.π. (υποσημ. 134).

υπερασπίζονται το έργο τους κρατώντας αμυντική στάση¹⁶⁷. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις επιρρίπτουν τις ευθύνες για τυχόν δυσλειτουργίες που παρατηρούνται στο έργο τους σε άλλους¹⁶⁸ ή ακόμα προσπαθούν να δικαιολογηθούν για τυχόν δυσλειτουργίες τους¹⁶⁹.

Υποστηρίζουν επίσης σθεναρά ότι δεν δέχονται πιέσεις από φορείς, όπως η κυβέρνηση¹⁷⁰ κ.ά. Μάλιστα ορισμένες φορές, όταν τυγχάνει στη συζήτηση, υποστηρίζουν ότι αντιτάσσονται σθεναρά σε θέσεις των υπουργείων¹⁷¹.

Κάποιες φορές βέβαια ασκούν και αυτοκριτική οι ΑΑ¹⁷². Άλλες δεσμεύονται για καλύτερη λειτουργία¹⁷³.

Επίσης, πολλές φορές προβάλλουν τις διάφορες συνεργασίες, δράσεις, προσπάθειες, το ενδιαφέρον και τις πρωτοβουλίες τους¹⁷⁴ ενώ άλλες (προβάλλουν) το έργο τους¹⁷⁵, μάλιστα κάποιες το υπερπροβάλλουν¹⁷⁶. Κάποιες φορές δε καυχούνται

---

¹⁶⁷ Βλ. αγόρευση *Ι. Λασκαρίδη*, Πρόεδρο ΕΣΡ, όπ.π. (υποσημ. 143) και *Δ. Χαραλάμπη* (Αντιπρόεδρο ΕΣΡ), σε: Τόμο 4ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 165), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/2/2003, σ. 1288.

¹⁶⁸ Χαρακτηριστικότερη ίσως περίπτωση όπου μια ΑΑ επιρρίπτει τις ευθύνες για δυσλειτουργίες, καθυστερήσεις αλλού είναι αυτή της ΑΑ του ΑΣΕΠ. Βλ. αγόρευση *Γ. Βέη*, Προέδρου ΑΣΕΠ, όπ.π. (υποσημ. 134) και επίσης *Μ. Παπαδάκη* (τότε Πρόεδρο ΑΣΕΠ), σε: Τόμο 2ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 22/3/2001, σ. 454.

¹⁶⁹ Βλ. αγόρευση *Ροδόλφου Μορόνη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁷⁰ Βλ. αγόρευση *Β. Λαμπρίδη* (τότε Πρόεδρο ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 154), σ. 835.

¹⁷¹ Βλ. αγόρευση *Β. Λαμπρίδη* (τότε Πρόεδρο ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 154), σ. 835 και του *ιδίου*, σε: Τόμο 1ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Τμήμα Διακοπής των Εργασιών της Βουλής, Θέρος 2002, σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 14/12/2000, σ. 254.

¹⁷² Βλ. αγόρευση *Ν. Κουράκη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143), και *Γ. Βέη*, Πρόεδρο ΑΣΕΠ, όπ.π. (υποσημ. 134) και *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140), *Ι. Λασκαρίδη* (Πρόεδρο ΕΣΡ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/5/2004, όπ.π. (υποσημ. 152).

¹⁷³ Βλ. αγόρευση *Ν. Κουράκη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁷⁴ Βλ. αγόρευση *Β. Λαμπρίδη* (τότε Πρόεδρο ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 154), σ. 807. Επίσης, βλ. αγόρευση *Ν. Διαμαντούρου*, τότε ΣΥΠ, σε: Τόμο 3ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 152), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 10/4/2002, σ. 941 και *Γ. Καμίνη*, (ΣΥΠ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, Περίοδος ΙΒ'-Σύνοδος Α' και *Ι. Λασκαρίδη*, Πρόεδρο ΕΣΡ, σε: Τόμο 4ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 165), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 20/11/2002, σ. 1113. Ακόμα, βλ. αγόρευση *Ι. Παπακώστα* (Μέλος ΕΣΡ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 30/8/2006, Περίοδος ΙΑ'-Σύνοδος Β' και *Κ. Δαφέρμου*, (τότε Προέδρου ΑΠΔΠΧ), σε: Τόμο 1ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 171), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 6/12/2000, σ. 219. Επιπλέον, βλ. αγόρευση *Ν. Διαμαντούρου* (τότε ΣΥΠ), σε: Τόμο 2ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 168), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 24/5/2001, σ. 515 και *Σπ. Φλογαίτη* (τότε Μέλος ΕΣΡ), στον ίδιο τόμο, σε: Συνεδρίαση 7/6/2001, σ. 551.

¹⁷⁵ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140).

για το έργο που επιτελούν¹⁷⁷ και το επιδεικνύουν αυτάρεσκα¹⁷⁸. Επίσης, κάποιες ΑΑ φαίνεται να ενδιαφέρονται ουσιαστικά μόνο για την δική τους ορθή και καλή λειτουργία δίχως να φαίνεται να τους ενδιαφέρει για την λειτουργία των άλλων ΑΑ¹⁷⁹. Ακόμα, κάποιες φορές οι ΑΑ καταφεύγουν σε διεθνείς οργανισμούς για να στηρίξουν την επιχειρηματολογία τους υπέρ κάποιων αρμοδιοτήτων τους που αμφισβητούνται από άλλους πολιτειακούς θεσμούς, όπως είναι η δικαιοσύνη, ασκώντας τους παράλληλα και κριτική¹⁸⁰. Επίσης, οι ΑΑ υποστηρίζουν ότι οι ίδιες σέβονται τους υπόλοιπους θεσμούς¹⁸¹. Βέβαια, θα πρέπει να αναφερθεί ότι ορισμένες φορές οι ΑΑ διαμαρτύρονται για υπερφόρτωση έργου¹⁸².

Ορισμένες φορές οι ΑΑ διατυπώνουν προτάσεις στη Βουλή για να βελτιωθεί η λειτουργία τους¹⁸³ ή εφιστούν την προσοχή της για προσεκτικές νομοθετικές ρυθμίσεις αναφορικά με το έργο τους¹⁸⁴ ή την προτρέπουν να ασχοληθεί με κάποια κρίσιμα ζητήματα¹⁸⁵. Άλλες φορές προτρέπουν την Πολιτεία για γρήγορη λήψη μέτρων σχετικά με το έργο τους¹⁸⁶. Μάλιστα κάποιες φορές τονίζουν ότι είναι επιτακτική ανάγκη η βοήθεια της Βουλής για την ορθή και αποτελεσματική εκπλήρωση του έργου τους¹⁸⁷.

---

¹⁷⁶ Βλ. αγόρευση *Ι. Λασκαρίδη* (Πρόεδρος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143) και αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 13/3/2007, Περίοδος ΙΑ΄ - Σύνοδος Γ΄. Επίσης, βλ. *Β. Λαμπρίδη* (τότε Πρόεδρο ΕΣΡ), σε: Τόμο 1ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 171), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 18/1/2001, σ. 272.

¹⁷⁷ Βλ. αγόρευση *Ι. Λασκαρίδη* (Πρόεδρος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁷⁸ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175) και επίσης *Μ. Παπαδάκη* (τότε Πρόεδρο του ΑΣΕΠ), σε: Τόμο 2ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 168), σ. 470.

¹⁷⁹ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175).

¹⁸⁰ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175).

¹⁸¹ Βλ. αγόρευση *Ανδρ. Τάκη* (Βοηθός Συνήγορος στον κύκλο δικαιωμάτων του ανθρώπου), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140).

¹⁸² Βλ. αγόρευση *Κ. Σπανού* (Βοηθός Συνήγορος στον Κύκλο Σχέσεων Κράτους-Πολίτη), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140).

¹⁸³ Βλ. αγόρευση *Ρ. Μορώνη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143), και *Χρ. Χατζή* (Βοηθός στο κύκλο ποιότητας ζωής), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/6/2008, όπ.π. (υποσημ. 140).

¹⁸⁴ Βλ. *Ρ. Μορώνη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143). Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένες φορές, τα μέλη των ΑΑ είναι ιδιαίτερα απαισιόδοξα, όσον αφορά την διατύπωση προτάσεών τους για βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου που διέπουν αυτές. Βλ. χαρακτηριστικά αγόρευση *Β. Λαμπρίδη* (τότε Πρόεδρο ΕΣΡ), σε: Τόμο 1ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 171), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 14/12/2000, σ. 269.

¹⁸⁵ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175).

¹⁸⁶ Βλ. αγόρευση *Ε. Δεμίρη* (Μέλος ΕΣΡ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/5/2004, όπ.π. (υποσημ. 152).

¹⁸⁷ Βλ. αγόρευση *Ρ. Μορώνη* (Μέλος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143) και *Δ. Χαράλαμψη*, (Αντιπρόεδρο ΕΣΡ), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 19/5/2004, όπ.π. (υποσημ. 152).

Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι όταν, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ΑΑ ζητούν οι ίδιες την κλήση τους από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας σε συγκεκριμένο, εύλογο χρονικό διάστημα, σε κάποιες περιπτώσεις δεν γίνονται δεκτές εντός αυτού του διαστήματος πράγμα το οποίο υποδεικνύει ότι η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας είτε λόγω φόρτου εργασίας είτε λόγω αδιαφορίας δεν καλεί τις ΑΑ¹⁸⁸.

Πολύ κρίσιμο είναι και το γεγονός ότι οι ΑΑ κάποιες φορές εμπλέκονται στη δίνη του κομματικού ανταγωνισμού εξ αφορμής σπουδαίου εθνικού θέματος που δεν αφορά αποκλειστικά και μόνο το δικό τους έργο¹⁸⁹.

Πράγμα πολύ σημαντικό αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ΑΑ, είναι το γεγονός ότι κάποια μέλη τους τον αντιλαμβάνονται ως διάλογο και όχι ως έλεγχο¹⁹⁰. Επιπλέον, πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι ΑΑ αποφεύγουν πολλές φορές με επιδέξιο τρόπο να απαντήσουν σε ερωτήματα των μελών της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας δυσκολεύοντας έτσι το έργο της¹⁹¹. Επίσης, ορισμένες φορές οι ΑΑ δεν δίνουν ολοκληρωμένες απαντήσεις σε ερωτήματα των μελών της Επιτροπής¹⁹². Επίσης, πολύ σημαντικό είναι και το γεγονός ότι πολλές φορές οι ΑΑ πέφτουν σε αντιφάσεις αναφορικά με το τι επιθυμούν σχετικά με το έργο τους¹⁹³. Επιπλέον, υπάρχει η παραδοχή μελών των ΑΑ ότι είναι προσκολλημένα σε διάφορες νοοτροπίες που είχαν προτού γίνουν μέλη μιας ΑΑ, οι οποίες (νοοτροπίες) όμως δύναται να δημιουργούν δυσχέρειες στην επιτέλεση των καθηκόντων τους¹⁹⁴. Όμως, τούτο πρέπει να αλλάξει για να λειτουργούν καλύτερα και αποτελεσματικότερα οι ΑΑ. Επίσης, παρατηρείται άγνοια για κάποια κρίσιμα θέματα που υπάρχουν στους τομείς αρμοδιότητάς τους¹⁹⁵. Επιπλέον, οι ΑΑ σκόπιμο θα ήταν να είναι πιο αξιόπιστες πριν ελεγχθούν κοινοβουλευτικά και να είναι

---

¹⁸⁸ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ) σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας 14/12/2004, όπ.π. (υποσημ. 137).

¹⁸⁹ Χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση αποτελεί αυτή της ΑΔΑΕ Βλ. Συνεδρίαση 21/2/2006, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Β΄.

¹⁹⁰ Βλ. για την αντίληψη αυτή *Δ. Χαραλάμπη* (Αντιπρόεδρος ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143), ο οποίος όμως για την αντίληψή του αυτή, δέχτηκε αμέσως την παρατήρηση του *Φ. Κουβέλη* (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.), ο οποίος μίλησε για κοινοβουλευτικό έλεγχο της Επιτροπής Θεσμών και διαφάνειας στις ΑΑ και όχι για διάλογο που είπε ο *Δ. Χαραλάμπης* (Αντιπρόεδρος ΕΣΡ).

¹⁹¹ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175).

¹⁹² Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175).

¹⁹³ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175).

¹⁹⁴ Βλ. αγόρευση *Ι. Λασκαρίδη* (Πρόεδρο ΕΣΡ), όπ.π. (υποσημ. 143).

¹⁹⁵ Βλ. αγόρευση *Γ. Καμίνη* (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175) και αγόρευση *Ι. Λασκαρίδη* (Πρόεδρος ΕΣΡ), σε: Τόμο 4ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, όπ.π. (υποσημ. 165), σε: Συνεδρίαση Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, 12/2/2003, σ. 1237.

εξοπλισμένες με όλα τα απαραίτητα έγγραφα για τον σωστό έλεγχο τους από τη Βουλή¹⁹⁶.

Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας επί των ΑΑ δεν είναι ικανοποιητικός, ούτε ποσοτικά αλλά ούτε και ποιοτικά. Η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας έχει μετατραπεί σε ένα ιδιότυπο ανακριτικό γραφείο που το μόνο πράγμα που προσπαθεί να κάνει είναι να παίρνει απαντήσεις από τα μέλη των ΑΑ σε θέματα της αρμοδιότητάς τους τα οποία, δυστυχώς, αρκετές φορές αφορούν την τρέχουσα επικαιρότητα προκειμένου πολλές φορές να ασκείται έντονη κριτική στην εκάστοτε κυβέρνηση. Επικρατεί, τις περισσότερες φορές, η στείρα κομματική αντιπαράθεση κατά τον έλεγχο των ΑΑ με αποτέλεσμα να μην διεξάγεται όπως πρέπει ο έλεγχος αυτός. Φαίνεται εν τέλει ότι η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας δεν έχει πάρει και πολύ στα σοβαρά υπ' όψη της την κρισιμότητα της ορθής άσκησης του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ.

4.4. Σκοπιμότητα-Αναγκαιότητα (ύπαρξης) κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών. Μήπως κατ' αυτό τον τρόπο επηρεάζεται η ανεξαρτησία τους;

Διατυπώθηκε η άποψη από μερίδα των θεωρητικών ότι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ, δεν συμβαδίζει με την ανεξαρτησία τους. Συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε ότι πρόκειται για έννοιες αντιφατικές αφού δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για κοινοβουλευτικό έλεγχο και ανεξαρτησία μαζί. Ή είναι ή δεν είναι ανεξάρτητες οι ΑΑ σύμφωνα με αυτή την άποψη¹⁹⁷. Μάλιστα, κάποιοι ανέφεραν ότι

¹⁹⁶ Βλ. αγόρευση Γ. Καμίνη (ΣΥΠ), όπ.π. (υποσημ. 175).

¹⁹⁷ Χαρακτηριστικότερη περίπτωση αποτελεί αυτή του Γ. Παπαδημητρίου. Βλ. Γ. Παπαδημητρίου, όπ.π (υποσημ. 75), σ. 250-251 αλλά και αυτή του Στ. Κουτσομπίνα, όπ.π. (υποσημ. 79) καθώς επίσης και αυτή της Ιρ. Καμισίδου, όπ.π. (υποσημ. 17), σ. 145 και Γ. Καμίνη, όπ.π. (υποσημ. 64), σ. 102-103. Επίσης, ο Κ. Χρυσόγονος υποστηρίζει ότι πρόκειται για σχέση έντασης μεταξύ των όρων ανεξάρτητης αρχής και κοινοβουλευτικού ελέγχου. Συνεχίζει δε λέγοντας ότι ο κοινοβουλευτικός έλεγχος των ανεξάρτητων αρχών έχει συμβολικό χαρακτήρα. Βλ. Κ. Χρυσόγονου, Συμπερασματικές Παρατηρήσεις, σε: Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ. (επιμ.), Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 234-235. Την ίδια άποψη φαίνεται να ασπάζεται και ο Χ. Χρυσανθάκης καθώς μιλά για νόθες ανεξάρτητες αρχές εάν προβλέπεται κοινοβουλευτικός έλεγχος επ' αυτών. Και τούτο όπως υποστηρίζει γιατί ο κοινοβουλευτικός έλεγχος ασκείται επί των μελών της Κυβέρνησης ή στο σύνολό της. Βλ. Χ. Χρυσανθάκη, Οι ανεξάρτητες δημόσιες αρχές στο σκόπευτρο της συνταγματικής αναθεώρησης, ΕΔΔΔΔ 1/2001, σ. 17. Στο ίδιο περίπου μήκος κύματος με τις παραπάνω απόψεις φαίνεται ότι κινείται και αυτή του Κ. Ζώρα, ο οποίος στη διάλεξή του στο Συνέδριο «Ένα άλλο κράτος είναι εφικτό», του

είναι δυνατόν να απειληθεί η ανεξαρτησία των ΑΑ με την υπαγωγή τους σε κοινοβουλευτικό έλεγχο λόγω του ότι δεν στηρίζονται σε συμπαγείς κομματικές πλειοψηφίες και έτσι είναι πιο ευάλωτες στον κοινοβουλευτικό έλεγχο¹⁹⁸. Άλλωστε, αρκετοί από αυτούς που ασπάζονται την άποψη υπέρ της μη αναγκαιότητας κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ, αλλά και κάποιοι που έχουν την ακριβώς αντίθετη άποψη που θα δούμε αμέσως παρακάτω, υποστηρίζουν ότι εάν το έργο μιας ΑΑ αμφισβητηθεί έντονα από τη Βουλή, τότε αυτή δεν θα μπορούσε να συνεχίσει εύκολα την αποστολή της. Θα ήταν πολιτικά έκθετη η ΑΑ και άρα ως οριακή λύση θα προσφερόταν η παραίτηση των μελών της και η κίνηση της διαδικασίας που προβλέπουν το Σύνταγμα και ο ΚτΒ για την αντικατάσταση τους¹⁹⁹. Έτσι, υποστηρίζουν, ότι επηρεάζεται η ουσιαστική-προσωπική ανεξαρτησία των μελών των ΑΑ. Κανένα ευσυνείδητο και αξιοπρεπές μέλος μιας ΑΑ δεν θα έμενε στη θέση του αν είχε αποδοκιμαστεί το έργο της.

Αλλά υπήρξε και η αντίθετη άποψη ότι δηλαδή πρέπει οπωσδήποτε οι ΑΑ να υπάγονται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο²⁰⁰, διότι δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν τομείς της δημόσιας ζωής που να μην υπόκεινται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο, αφού με τον τρόπο αυτόν περιορίζεται η κοινοβουλευτική και η δημοκρατική αρχή. Μάλιστα,

---

Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, υποστήριξε, και μάλιστα, ευθέως ότι οι ΑΑ δεν υπόκεινται σε κανενός είδους κοινοβουλευτικό έλεγχο. Βλ. για τα πρακτικά του Συνεδρίου αυτού δικτυακό τόπο http://cecl-epikairesparemvaseis.blogspot.com/2008/07/14-15042008_910.html.

¹⁹⁸ Βλ. *Γ. Καμίνη*, ό.π. (υποσημ. 64), σ. 102-103, ο οποίος φαίνεται ότι είναι κάθετα αντίθετος με την ύπαρξη κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ. Περίπου τα ίδια υποστηρίζει ο *Γ. Καμίνης* και αλλού. Βλ. *Γ. Καμίνη*, ό.π. (υποσημ. 14), σ. 833 επ. Επίσης, και ο *Φ. Κοζύρης*, αν και φαίνεται να είναι υπέρ του κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ για να μην θεωρηθούν αυτές «κράτος εν κράτει» αλλά να υπόκειται σε πολιτικό έλεγχο και στη λαϊκή κυριαρχία, εντούτοις υποστηρίζει ότι επηρεάζεται σε γενικές γραμμές η λειτουργία μιας ΑΑ έστω και αν η Βουλή δεν έχει την ευχέρεια να άρει την εμπιστοσύνη της από μια ΑΑ ή να προκαλέσει παραίτηση του Προέδρου ή των μελών της ή να επιβάλει την λήψη κάποιας απόφασης. Βλ. *Φ. Κοζύρη*, Η «ανεξαρτησία» των ανεξαρτήτων αρχών στην Ελλάδα-Προβλήματα και προοπτικές, σε: *Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ.* (επιμ.), Η «ανεξαρτησία» των ανεξαρτήτων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 39.

¹⁹⁹ Βλ. *Γ. Παπαδημητρίου*, ό.π. (υποσημ. 75), σ. 251-252, *Α. Ν. Μαρίνου*, ό.π. (υποσημ. 72), σ. 12 και *Γ. Καμίνη*, ό.π. (υποσημ. 14), σ. 836-838.

²⁰⁰ Χαρακτηριστικότερη τέτοια περίπτωση αποτελεί ο *Ε. Βενιζέλος*, ό.π. (υποσημ. 129), σ. 371. Επίσης, ο *Χ. Ανθόπουλος* υποστηρίζει ότι πρέπει οι ΑΑ να υπάγονται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο ειδικών μορφών διότι όπως τονίζει η ανεξαρτησία και η «τεχνογνωσία» τους δεν εγγυάται την αποφυγή του κινδύνου αυθαιρεσιών εκ μέρους τους. Βλ. *Χ. Ανθόπουλου*, ό.π. (υποσημ. 11), σ. 393-394. Επίσης, *Α. Ν. Μαρίνου*, ό.π. (υποσημ. 72), σ. 11-13, ο οποίος υποστηρίζει ότι κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ είναι απαραίτητος για μια στοιχειώδη έστω νομιμοποίηση των ΑΑ. Ακόμα, ο *Γ. Χ. Σωτηρέλης* υποστηρίζει ότι οι ΑΑ πρέπει να υπόκεινται σε εκτεταμένο πολιτικό έλεγχο. Βλ. *Γ. Χ. Σωτηρέλη*, Σύνταγμα & Δημοκρατία στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης». Εναλλακτικές θέσεις και προτάσεις συνταγματικής πολιτικής με αφορμή την φυγομαχία της «συναινετικής αναθεώρησης»..., Πρόλογος: *Α. Μανιτάκη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 221 επ.

υπήρξε και η άποψη υπέρ της άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχου, σαφώς όχι ίδιου με αυτόν που ασκείται επί της κυβέρνησης, με το σκεπτικό ότι η δράση των ανεξάρτητων αρχών δεν θα πρέπει να είναι ανεξέλεγκτη διότι θα απειλείτο σοβαρά να ακυρωθεί η ίδια η ανεξαρτησία του θεσμού²⁰¹.

Το ζήτημα της αναγκαιότητας ύπαρξης κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ απασχόλησε και την Ζ' Αναθεωρητική Βουλή. Οι περισσότεροι από τους αγορητές τόνισαν ότι έπρεπε να υφίσταται κοινοβουλευτικός έλεγχος των ΑΑ²⁰².

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι θα πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ, για λόγους που άπτονται της πολιτειακής μας τάξης, δηλαδή για την μη παραβίαση της δημοκρατικής, της κοινοβουλευτικής αρχής, της διάκρισης των λειτουργιών αλλά και για την κατοχύρωση του κράτους δικαίου, αλλά βέβαια να είναι πάντα προσαρμοσμένος στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στην ιδιαίτερη φύση των ΑΑ ούτως ώστε να μην θίγεται η ανεξαρτησία τους η οποία αποτελεί και το βασικό συστατικό στοιχείο τους.

---

²⁰¹ Βλ. αντί πολλών *Αικ. Α. Παπανικολάου*, ό.π. (υποσημ. 76), σ. 53.

²⁰² Βλ. αγορεύσεις *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος τόνισε «ότι οι ανεξάρτητες αρχές εντάσσονται στη λογική ενός κοινοβουλευτικού και δημοκρατικού πολιτεύματος μόνο όταν λειτουργούν ως ο μακρὺς ελεγκτικός βραχίονας του Κοινοβουλίου. Άρα υπάγονται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο, σχετίζονται με το ελεγκτικό έργο της Βουλής και κυρίως επιλέγονται από κοινοβουλευτικό όργανο», *Ι. Βαρβιτσιώτη* (ΝΔ) ο οποίος είπε, αναφερόμενος στην αναγκαιότητα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ, ότι «πάντοτε θα υπόκεινται στον έλεγχο της Βουλής», ό.π. (υποσημ. 9), σ. 534 και 539 αντίστοιχα. Επίσης, βλ. αγόρευση *Ε. Τζιόλα* (ΠΑΣΟΚ), ο οποίος τόνισε, αναφερόμενος στις ΑΑ, ότι «για να είναι χρήσιμες στη δημοκρατία οι εν λόγω αρχές, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η υπαγωγή τους σε καθεστώς ευρείας δημοκρατικής νομιμοποίησης και εκτεταμένου πολιτικού ελέγχου». Συνεχίζοντας λίγο παρακάτω είπε ότι «ως προς τη λειτουργία τους, αυτή πρέπει να υπόκεινται στο διαρκή έλεγχο των τμημάτων ή και της Ολομέλειας. Προκειμένου μάλιστα η Βουλή να ασκεί αποτελεσματικά το συγκεκριμένο έργο, θα ήταν ορθό η κάθε αρχή να υποβάλλει σε τακτά χρονικά διαστήματα ειδική έκθεση ενημέρωσης και απολογισμού, όπου θα αναλύονται και οι τυχόν δυσλειτουργίες και τα αίτια τους και θα υποδεικνύονται πρόσφορες λύσεις, ώστε να επέρχονται έγκαιρα και εύστοχα σε ενδεδειγμένες βελτιώσεις». Παρακάτω, αναφερόμενος στη σχέση της Βουλής με τις ΑΑ που προτείνει, λέει ότι «κατά μία άποψη η εδώ προτεινόμενη σχέση της Βουλής με τις ανεξάρτητες αρχές θυμίζει σε μικρογραφία το σύστημα της «κυβερνώσας Βουλής», σύμφωνα με το οποίο η εκτελεστική εξουσία βρίσκεται υπό την πλήρη εξάρτηση της Βουλής». Και τελειώνει την πολύ ενδιαφέρουσα αγόρευση του αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ λέγοντας ότι «υποτυπωδώς νομιμοποιημένες και στεγανοποιημένες από τον απαραίτητο δημοκρατικό έλεγχο, που αποτελεί εγγύηση και όχι κίνδυνο για την ανεξαρτησία τους, είναι πολύ εύκολο να μεταπέσουν από ασφαλιστικές δικλείδες της δημοκρατίας σε αυτονομημένες νησίδες απόμακρης και αυθαίρετης εξουσίας. Σε ιδιότυπες δηλαδή θεσμικές ελίτ που θα είναι, σε τελική ανάλυση, νομιμοποιητικά άλλοθι, ενός σύγχρονου κρατικού αυταρχισμού». Βλ. ό.π. (υποσημ. 10), σ. 558-559. Ακόμα, ο *Α. Λοβέρδος* (ΠΑΣΟΚ) τόνισε την ανάγκη εξεύρεσης λύσης στην ανυπαρξία πολιτικού ελέγχου επί των ΑΑ τονίζοντας ότι το προτεινόμενο άρθρο 101Α θα επέλυε πολλά προβλήματα αναφορικά με το ζήτημα αυτό. Βλ. *Α. Λοβέρδου* (ΠΑΣΟΚ), ό.π. (υποσημ. 10), σ. 566-567. Επίσης, βλ. ενδεικτικά αγορεύσεις, στην Ολομέλεια της Βουλής, *Ε. Βενιζέλου* (ΠΑΣΟΚ) ό.π. (υποσημ. 6), Συνεδρίαση ΡΜΕ', 21 Μαρτίου 2001, σ. 783 και *Ε. Τζιόλα* (ΠΑΣΟΚ), στην ίδια Συνεδρίαση, σ. 780 όπου εκεί οι παραπάνω ομιλητές υποστηρίζουν τα ίδια περίπου πράγματα, αναφορικά με την αναγκαιότητα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ, όπως συνέβη και στην Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος. και *Ι. Βαρβιτσιώτη* (ΝΔ), ό.π. (υποσημ. 6), Συνεδρίαση ΡΜΔ', 21 Μαρτίου 2001, σ. 735.

4.5. Σκέψεις και προτάσεις για ένα πιο λειτουργικό σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των Ανεξάρτητων Αρχών

Προτού διατυπώσουμε σκέψεις και προτάσεις για ένα πιο λειτουργικό σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ χρήσιμο θα ήταν να δούμε τις προτάσεις και τις σκέψεις διαφόρων θεωρητικών γι' αυτό.

Ο Γ. Παπαδημητρίου²⁰³ λοιπόν επισημαίνει ότι τόσο η ετήσια έκθεση όσο και η ακρόαση των επικεφαλής των ανεξάρτητων αρχών είναι χρήσιμες, για να γνωρίζει η Βουλή τη δραστηριότητά τους. Απαιτούνται όμως, και άλλα μέσα πιο πρόσφορα, αφού όσα προβλέπονται στον Κανονισμό δεν επιτρέπουν ούτε τη συνολική θεώρηση ούτε την ακριβή γνώση του έργου τους από όλους τους βουλευτές και, βέβαια, ούτε αξιολόγησή του σε όλο το αναγκαίο εύρος. Η σοβαρή αποτίμηση της δράσης τους κάθε έτος επιβάλλει σε βάθος συζήτηση για τις επιλογές, τις πρακτικές, τις δυσκολίες, τις δυσλειτουργίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Μία τέτοια συζήτηση θα καθιστούσε επίσης δυνατή τη διατύπωση, μετά λόγου γνώσεως, προτάσεων για την επίλυσή τους.

Λογοδοσία και έλεγχος των ανεξάρτητων αρχών εφ' όλης της ύλης θα ήταν προτιμότερο να πραγματοποιούνται μια φορά το χρόνο στην Ολομέλεια της Βουλής ή στην αρμόδια Κοινοβουλευτική Επιτροπή. Η ετήσια έκθεση θα χρησίμευε ως κείμενο αναφοράς για μία σε βάθος συζήτηση. Η σχετική διαδικασία θα μπορούσε να διαμορφωθεί ως εξής: Μετά την υποβολή της έκθεσης, με απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων, το θέμα εγγράφεται σε ειδική ημερήσια διάταξη της Ολομέλειας. Στο πλαίσιο οργανωμένης συζήτησης οι κοινοβουλευτικοί εκπρόσωποι των κομμάτων (ή και οι αρχηγοί τους) εκφράζουν τις απόψεις τους για το έργο που επιτελεί κάθε ανεξάρτητη αρχή. Ευκαταίο θα ήταν να διατυπώνουν επίσης προτάσεις για τη διευκόλυνση, τη βελτίωση και την αναβάθμιση της αποστολής τους.

Με αυτούς τους όρους, η ετήσια έκθεση θα αποκτούσε ουσιαστική και δεν θα είχε, όπως συμβαίνει σήμερα, συμβατική εν πολλοίς λειτουργία. Η σχετική συζήτηση θα επέτρεπε μια συνολική κριτική αποτίμησή της και τη διατύπωση επισημάνσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να αναδείξουν θετικές και αρνητικές πτυχές του έργου κάθε

---

²⁰³ Για τις προτάσεις αυτές του Γ. Παπαδημητρίου βλ. Γ. Παπαδημητρίου, *Ανεξάρτητες Αρχές. Η αργόσυρτη πορεία προς την ωρίμανση* σε: Ν. Φραγκάκης (Επιμ.), *Οι Ανεξάρτητες Αρχές στη σύγχρονη δημοκρατία. Νομικό Συμπόσιο στο Μέγαρο Μουσικής MEGARON PLUS, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών (EKEME), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 47-49.*

ανεξάρτητης αρχής. Οι υπεύθυνοι πολιτειακοί παράγοντες, οι ενδιαφερόμενες κοινωνικές οργανώσεις και, σε τελευταία αναγωγή, κάθε πολίτης θα έχουν έτσι συγκεκριμένη αντίληψη του τρόπου που λειτουργεί και του έργου που προσφέρει.

Εκτός από την συζήτηση της ετήσιας έκθεσης στην Ολομέλεια της Βουλής ή στην αρμόδια κοινοβουλευτική επιτροπή, πρέπει να διατηρηθεί ως μέσο λογοδοσίας και ελέγχου η ακρόαση των επικεφαλής των ανεξάρτητων αρχών από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας. Θα μπορούσε επίσης να εξεταστεί η σύσταση ειδικής κοινοβουλευτικής επιτροπής. Η λαϊκή αντιπροσωπεία επιβάλλεται πάντως να έχει «ανά πάσα στιγμή» τη δυνατότητα να τους καλεί για να την ενημερώνουν και να παρέχουν τις αναγκαίες διευκρινίσεις σε σοβαρά ζητήματα που ανακύπτουν κατά τη λειτουργία τους. Η συζήτηση της ετήσιας έκθεσης και η ακρόαση των επικεφαλής τους είναι άλλωστε διακριτά μέσα λογοδοσίας και ελέγχου των ανεξάρτητων αρχών. Η πρώτη αποβλέπει στη συνολική αποτίμηση του έργου τους, ενώ η δεύτερη στην ενημέρωση της Βουλής για επίκαιρα συνήθως ζητήματα που απασχολούν τη δημοσιότητα.

Αν γίνουν δεκτές αυτές οι προτάσεις, πρέπει να διαρρυθμιστεί ανάλογα το άρθρο 138Α του Κανονισμού της Βουλής, ώστε να περιλάβει διατάξεις για την οργανωμένη συζήτηση της ετήσιας έκθεσης κάθε ανεξάρτητης αρχής. Επίσης θα ήταν χρήσιμο να επανεξεταστεί η ρύθμιση της αρμοδιότητας της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας ως προς την ακρόαση του επικεφαλής της και να εξεταστεί το ενδεχόμενο σύστασης ειδικής κοινοβουλευτικής επιτροπής. Οι δύο βασικοί πυλώνες για τη λογοδοσία και τον έλεγχο κάθε ανεξάρτητης αρχής-συζήτηση της ετήσιας έκθεσης και ακρόαση-πρέπει, τέλος, να συναρθρώνονται αρμονικά και να διασφαλίζουν τους καλύτερους όρους για την περιοδική ή την κατά περίπτωση πραγματοποίησή τους.

Μια άλλη πρόταση είναι αυτή της πρώην Προέδρου της Βουλής *Α. Μπενάκη-Ψαρούδα*²⁰⁴, η οποία προτείνει τη σύσταση μιας ad hoc Επιτροπής από τη Διάσκεψη των Προέδρων, είτε προτιμότερο μέσω της πρόβλεψης μιας Ειδικής Επιτροπής στον ΚτΒ αυτοτελώς ή ως Υποεπιτροπής της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, διευρυνόμενης καταλλήλως. Μάλιστα, συνεχίζει λέγοντας ότι θα πρέπει να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον και κυρίως να προσδιοριστεί κατά περιεχόμενο τόσο το είδος όσο και η έκταση του κοινοβουλευτικού ελέγχου των ΑΑ. Η σύνθεση και οι κανόνες λειτουργίας αυτής της Επιτροπής πρέπει να γίνουν αντικείμενο προσεκτικής

---

²⁰⁴ Αναφορικά με τις προτάσεις αυτές της *Α. Μπενάκη-Ψαρούδα*, βλ. *Α. Ψαρούδα*, όπ.π. (υποσημ. 17), σ. 18-19.

μελέτης, καθώς η Επιτροπή αυτή, πέραν των ακροάσεων, θα πρέπει να μπορεί να διενεργεί και επιτόπιους ελέγχους στηριζόμενη κατά περίπτωση από κατάλληλο εξειδικευμένο προσωπικό.

Εξάλλου, δεν μπορεί η Ολομέλεια της Βουλής να μένει αμέτοχη του ελέγχου αυτού, ούτε η συζήτηση περί της κάθε ΑΑ να επαφίεται στην πρωτοβουλία της αντιπολίτευσης, που είναι φυσικό να ελαύνεται περισσότερο από την επιθυμία άσκησης κριτικής στην κυβέρνηση μέσω των ΑΑ. Η υποχρεωτική αφιέρωση πέντε συνεδριάσεων κατά Σύνοδο, με θέμα τον απολογισμό κάθε ΑΑ μαζί με τη σχετική έκθεση της ειδικής Επιτροπής, θα ήταν ένα εποικοδομητικό μέσο κοινοβουλευτικού ελέγχου. Οι ελεύθερες τοποθετήσεις των βουλευτών θα έδιναν μια εικόνα και για το πώς αντιμετωπίζει εκάστοτε η κοινή γνώμη τις πρωτοβουλίες ή τη δράση των ΑΑ, οι οποίες φυσικά έναντι του πολίτη δεν είναι στο απυρόβλητο.

Τέλος, λέει ότι, θα πρέπει να υπάρξει συντονισμός και αξιολόγηση των ΑΑ που θα μπορούσε συμβουλευτικά να τα αναλάβει η Βουλή μέσω της ειδικής επιτροπής, προτείνοντας στα αρμόδια Υπουργεία τη λήψη μέτρων.

Ενδιαφέρουσες προτάσεις, οι οποίες μάλιστα είχαν κατατεθεί πριν από την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, αποτελούν και αυτές του *Γ. Σωτηρέλη*²⁰⁵. Συγκεκριμένα, πρότεινε η λειτουργία των ΑΑ να υπόκειται στον διαρκή έλεγχο των αρμόδιων Τμημάτων ή/και της Ολομέλειας της Βουλής. Μάλιστα, ανέφερε ότι προκειμένου η Βουλή να μπορεί να ασκεί αποτελεσματικά το συγκεκριμένο έργο, θα ήταν χρήσιμο η κάθε ΑΑ να υποβάλλει στο καθ' ύλην αρμόδιο Τμήμα, σε τακτά χρονικά διαστήματα, ειδική ενημερωτική έκθεση, όπου θα αναλύονται οι τυχόν δυσλειτουργίες και τα αίτιά τους και θα υποδεικνύονται πρόσφορες λύσεις, ώστε να είναι δυνατόν να επέρχονται ενδεδειγμένες τροποποιήσεις και βελτιώσεις. Είναι αυτονόητο βέβαια, με βάση τα προλεχθέντα, ότι δυνατότητα γενικευμένης συζήτησης για το θέμα θα έχει πολλώ μάλλον η Ολομέλεια. Προς την κατεύθυνση αυτήν, μάλιστα, θα ήταν χρήσιμο να προβλεφθεί, συνεχίζει, στον ΚτΒ και ειδική νομοθετική διαδικασία, με μεγαλύτερη ταχύτητα από την συνήθη αλλά και με ευχέρεια ευρείας και ουσιαστικής συμμετοχής των βουλευτών, που θα έχει ως αφητηριακό σημείο την προνομιακή δυνατότητα τους για κατάθεση σχετικών προτάσεων νόμων.

Ακόμα, η *Α. Σίμου* προτείνει ο κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ΑΑ να μπορεί να λάβει την μορφή αναφορών, ερωτήσεων, επερωτήσεων και επίκαιρων

---

²⁰⁵ Για τις προτάσεις αυτές του *Γ. Σωτηρέλη*, βλ. *Γ. Χ. Σωτηρέλη*, όπ.π. (υποσημ. 200), σ. 222.

ερωτήσεων, αλλά και της σύστασης εξεταστικών επιτροπών, όπου τούτο κρίνεται απαραίτητο²⁰⁶.

Κρίνοντας τις παραπάνω προτάσεις μπορούμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές είναι εποικοδομητικές με την επιφύλαξη της δημιουργίας Επιτροπής, που προτείνει η *Α. Μπενάκη Ψαρούδα*, η οποία θα μπορεί να κάνει επιτόπιους ελέγχους στις εγκαταστάσεις των ΑΑ. Τούτο διότι, αν υιοθετείτο η πρόταση αυτή, θα οδηγούσε σε ένα δραστικότατο κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των αρχών και δεν θα προσιδίαζε στη νομική φύση τους και στη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των μελών τους. Επίσης, επιφύλαξη εκφράζεται και ως προς την πρόταση της *Α. Σίμου* για άσκηση κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ με τη μορφή εξεταστικών επιτροπών. Αυτό επίσης θα ήταν ξένο προς την ιδιοτυπία τους λόγω της έντασης και της κομματικής αντιπαράθεσης που συνήθως επικρατεί στις εξεταστικές επιτροπές.

Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος που ασκείται επί των ΑΑ θα μπορούσε να γίνει καλύτερος. Πρώτα από όλα σε επίπεδο διατάξεων θα πρέπει να εισαχθεί διάταξη στον ΚτΒ, βάσει της οποίας θα είναι υποχρεωτική η συζήτηση επί της ετήσιας, τουλάχιστον, έκθεσης των ΑΑ στην Ολομέλεια της Βουλής. Αυτό θα πρέπει να γίνεται σε μια συνεδρίαση και αν αυτός ο χρόνος δεν επαρκεί τότε να αφιερώνεται και δεύτερη. Επίσης, σκόπιμο θα ήταν οι συζητήσεις αυτές επί των εκθέσεων των ΑΑ να διεξάγονται εμπρόθεσμα και πάντως όχι παραπάνω από ένα εύλογο χρονικό διάστημα, π.χ. δύο μήνες, μετά την κατάθεσή των τελευταίων στη Βουλή για ευνόητους λόγους. Η ετήσια έκθεση αφορά την συνολική εκπλήρωση της αποστολής μιας ΑΑ και γι' αυτό κρίνεται σκόπιμο να εισάγεται οπωσδήποτε για συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής. Αποτελεί τον «καθρέπτη» της συνολικής απόδοσης μιας ΑΑ. Επιπλέον, πράγμα πολύ χρήσιμο θα ήταν από εδώ και στο εξής, ύστερα από τόσα χρόνια συνταγματικής κατοχύρωσης του θεσμού των ΑΑ και την αναμενόμενη εμπειρία που έχει αποκτηθεί, να γίνεται σύγκριση των ετήσιων εκθέσεων των ΑΑ, προκειμένου να καταστεί καλύτερος και πιο ποιοτικός ο έλεγχος των ΑΑ από την Ολομέλεια, αλλά και από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής.

Δεύτερον, μια πρόταση θα ήταν να ελέγχει τις ΑΑ μια ξεχωριστή διακομματική επιτροπή, η οποία θα έχει ως αποκλειστικό της αντικείμενο την ενασχόληση με αυτές, διότι η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας έχει και άλλα σημαντικά θέματα να ασχοληθεί και ως εκ τούτου δεν διαθέτει τον αναγκαίο χρόνο

---

²⁰⁶ Βλ. *Α. Σίμου*, *Ανεξάρτητες διοικητικές αρχές. Ελπίδα για τον πολίτη ή ρήγμα στο δημοκρατικό κράτος*, Κοινωνία Πολιτών 5/2000, σ. 59-61.

που αρμόζει στις ΑΑ και στη σπουδαιότητα τους. Δεν θα ήταν κακή ιδέα πάντως να υπάρχει μια υποεπιτροπή της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής, η οποία θα ελέγχει τις ΑΑ. Από την άλλη ακόμα και να παραμείνει, ως έχει, και ο έλεγχος της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας επί των ΑΑ αρνητικό δεν θα ήταν. Μόνο θετικό θα μπορούσε να είναι όσον αφορά τον έλεγχο των ΑΑ.

Αν ο έλεγχος των ΑΑ παραμείνει στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, θα πρέπει να υπάρξει ένα σαφές πρόγραμμα των εργασιών της, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει τώρα. Προτείνεται μάλιστα να καθοριστεί πρόγραμμα, εκ των προτέρων γνωστό, βάσει του οποίου θα καλούνται οι ΑΑ στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας για να λογοδοτούν εκτός από ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, ώστε να γνωρίζουν εκ των προτέρων ότι συγκεκριμένη ημέρα ή εβδομάδα θα υπάρχει σχετική συνεδρίαση και να είναι έτσι προετοιμασμένες κατάλληλα για τον κοινοβουλευτικό έλεγχο που θα τους ασκηθεί. Πρέπει, όμως, να υπάρχει οπωσδήποτε και ένα περιθώριο για συνεδριάσεις επίκαιρου χαρακτήρα. Και αυτό θα διευκολυνθεί αν υπάρχει τακτική συνεδρίαση βάσει συγκεκριμένου προγράμματος, π.χ. ανά δεκαπέντε ημέρες, διότι τότε πολύ ευκολότερα κανονίζεται η επικαιρότητα που τυχόν θα προκύψει και η οποία θα εξαναγκάσει την Επιτροπή να ελέγξει. Μια πρόταση θα ήταν να υπάρχει συγκεκριμένος αριθμός συνεδριάσεων οι οποίες θα αφιερώνονται κάθε μήνα στις ΑΑ, καθώς ο τωρινός αριθμός συνεδριάσεων δεν αρκεί. Ακόμα μια πρόταση θα ήταν να υπάρχει μια σειρά συνεδριάσεων, οι οποίες να είναι προσδιορισμένες κανονικά σε ανύποπτο χρόνο και να αφορούν την επαφή της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας με τις ΑΑ ούτως ώστε να διαπιστώνεται, με αιφνίδιο έλεγχο της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, αν οι ΑΑ είναι κατάλληλα προετοιμασμένες για να ελεγχθούν κοινοβουλευτικά και αν επιτελούν σωστά το έργο τους. Σε κάθε περίπτωση, σκόπιμο θα ήταν ο προγραμματισμός της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας να είναι μακρόπνοος ως το καλοκαίρι και όχι π.χ. μόνο για ένα μήνα. Και ως υπάρχει η δυνατότητα αλλαγής του θέματος, εφόσον μπορούν να συντρέξουν έκτακτες καταστάσεις.

Ευκαίριο θα ήταν επίσης να ενταχθεί ο προϋπολογισμός των ΑΑ στον αντίστοιχο της Βουλής. Έτσι, κατ' αυτόν τον τρόπο θα ελέγχονται οι ΑΑ και ως προς την οικονομική διαχείρισή τους από τη Βουλή, η οποία αποτελεί το κατεξοχήν δημοκρατικότερο όργανο στο πολίτευμά μας αλλά συνάμα και το καταλληλότερο, προκειμένου για την εγγραφή του προϋπολογισμού των ΑΑ ούτως ώστε να μην υπάρχει καν η δυνατότητα να υπάρχουν προστριβές μεταξύ του εκάστοτε Υπουργού

Οικονομίας και Οικονομικών με την κάθε ΑΑ αναφορικά με τις οικονομικές ανάγκες της τελευταίας.

Επί των διαδικασιών, σκόπιμο θα ήταν να μπορούν να παίρνουν τον λόγο και τα μέλη των ΑΑ, πλην των βουλευτών των κομμάτων, κατά τη διάρκεια (επ' ευκαιρία) συζήτησης ετήσιας έκθεσης τους στην Ολομέλεια της Βουλής. Για να γίνει αυτό φυσικά χρειάζεται τροποποίηση των αντίστοιχων άρθρων του ΚτΒ. Βέβαια από τη στιγμή που ελέγχονται και μπορούν να παίρνουν τον λόγο τα ίδια τα μέλη των ΑΑ στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, ίσως θεωρηθεί πλεονασμός να ελέγχονται-παίρνουν τον λόγο και στην Ολομέλεια, αλλά πάντως, όπως και να έχει, στην Ολομέλεια μπορούν να συμμετέχουν όλοι οι βουλευτές, και όχι μόνο λίγοι συγκεκριμένοι αντιπρόσωποι των κομμάτων κατ' αναλογία της εκλογικής τους δύναμης όπως συμβαίνει στην Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας και όλες τις Επιτροπές της Βουλής. Ως εκ τούτου το πλαίσιο λογοδοσίας είναι ευρύτερο, το ακροατήριο μεγαλύτερο και έτσι μπορεί να δοθούν ευκολότερα λύσεις σε ενδεχόμενα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΑΑ. Και το να συζητείται μια έκθεση ερήμην των συντακτών της δεν είναι και ότι καλύτερο καθώς αυτές (οι ΑΑ) θα μπορούσαν να δώσουν τις απαραίτητες διευκρινίσεις, προκειμένου να καταστεί πιο εύκολο το έργο της Βουλής σχετικά με τη θέσπιση αλλαγών-βελτιώσεων αναφορικά με αυτές.

Επίσης, ορθότερο θα ήταν να παρευρίσκονται κατά τη συζήτηση της έκθεσης μιας ΑΑ στην Ολομέλεια της Βουλής, όλοι οι άμεσα εμπλεκόμενοι Υπουργοί, κάτι, το οποίο δεν φαίνεται να συμβαίνει δυστυχώς στις λίγες, μέχρι σήμερα, συζητήσεις, που έχουν διεξαχθεί στην Ολομέλεια για εκθέσεις ΑΑ.

Επίσης, απαραίτητο θα ήταν για την καλύτερη λειτουργία του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ΑΑ να τηρείται ο χρόνος που έχουν στη διάθεσή τους οι ομιλητές όλων των κομμάτων κατά τη συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής επί των ετήσιων εκθέσεων των. Οι βουλευτές θα πρέπει να έχουν την αίσθηση του μέτρου για τον χρόνο που τους αναλογεί και να μην φλυαρούν.

Σκόπιμο θα ήταν επίσης να μην υπάρχουν πολλές διακοπές των μελών των ΑΑ από τους βουλευτές κατά την παρουσίαση του έργου τους-ακρόασή τους από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής, πράγμα που είθισται να συμβαίνει στις περισσότερες συνεδριάσεις που ως θέμα τους έχουν τις ΑΑ, ούτως ώστε τα μέλη των ΑΑ να ενημερώνουν την Επιτροπή γύρω από το έργο τους απρόσκοπτα.

Όσον αφορά τις ΑΑ, αυτές θα πρέπει να παραδίδουν εμπρόθεσμα την ετήσια έκθεσή τους, και όχι καθυστερημένα, όπως συμβαίνει σε κάποιες περιπτώσεις, στη

Βουλή, προκειμένου να βοηθούν και οι ίδιες εγκαίρως στην επίλυση των προβλημάτων τους.

Το σημαντικότερο όλων βέβαια είναι η ανάγκη αλλαγής της νοοτροπίας και της στάσης των βουλευτών. Διότι, εν τέλει ό,τι και αν γίνει αναφορικά με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο των ΑΑ, θα πρέπει οι βουλευτές να αποβάλλουν τα στενά κομματικά αντιπολιτευτικά τους όρια-στεγανά και να τοποθετούνται ελεύθερα, όταν μια συζήτηση άπτεται του κοινοβουλευτικού ελέγχου μιας ΑΑ, απαλλαγμένοι από την ενδεχόμενη, θετική ή αρνητική, θέση του κόμματός τους αναφορικά με τις ΑΑ ή με ένα συγκεκριμένο ζήτημα που σχετίζεται με τις ΑΑ.

IV. Αντί επιλόγου

Στην παρούσα εργασία εξετάσαμε τον θεσμό των ανεξάρτητων αρχών, της καινοτομίας αυτής που προβλημάτισε και προβληματίζει λόγω της θεσμικής της ιδιοτυπίας.

Είδαμε ότι οι ανεξάρτητες αρχές έχουν ήδη ενσωματωθεί, παρά τους προβληματισμούς, τις αντιδράσεις και τις αμφισβητήσεις που εκφράζονται σχετικά, ως «ισότιμοι παίκτες», στο θεσμικό σύστημα. Ο θεσμός των ανεξάρτητων αρχών μπορεί να προσφέρει πολλά, αν συνδεθεί στενά με την Βουλή σε όλα τα επίπεδα (λογοδοσία, ανάδειξη, προϋπολογισμός, παροχή βοήθειας από Βουλή στις ανεξάρτητες αρχές κ.ά.)

Το κύριο ζήτημα που μας απασχόλησε στην εργασία τούτη ήταν αυτό του κοινοβουλευτικού ελέγχου των ανεξάρτητων αρχών, το οποίο λόγω της ιδιαιτερότητάς τους κρίνεται ιδιαίτερα κρίσιμο. Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι το σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ανεξάρτητων αρχών, αν και είναι αρκετά ικανοποιητικό και επαρκές, στην πράξη δεν λειτουργεί όπως θα έπρεπε. Αν και δίδονται αρκετές δυνατότητες στη Βουλή να ασκήσει έλεγχο στις ανεξάρτητες αρχές μέσω του Κανονισμού της, αυτή δεν τις αξιοποιεί. Και όταν τις αξιοποιεί, δεν λειτουργεί όπως θα έπρεπε ο έλεγχος αυτός λόγω της πεπαλαιωμένης στενής νοοτροπίας των βουλευτών και των κομμάτων. Θα πρέπει η Βουλή να λάβει σοβαρά υπ' όψη της τον κοινοβουλευτικό έλεγχο επί των ανεξάρτητων αρχών. Εάν ο έλεγχος της Βουλής επί των ανεξάρτητων αρχών δεν είναι ο προσήκων, τότε υπάρχει ο κίνδυνος οι τελευταίες να καταλήξουν σε οργανισμούς αυθαιρεσίας και από εκεί που μπορούν να προσφέρουν πολλά στην κοινωνία και εν γένει στη δημοκρατία να υπάρξουν τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Επομένως, θα πρέπει να υπάρχει κοινοβουλευτικός έλεγχος επί των ανεξάρτητων αρχών και μάλιστα να ασκείται σωστά και σε τακτά χρονικά διαστήματα, προκειμένου να μην συμβεί το παραπάνω. Βέβαια, ο κοινοβουλευτικός αυτός έλεγχος δεν θα πρέπει να φτάνει στο σημείο να θίγει την ανεξαρτησία των ανεξάρτητων αρχών, το ουσιώδες εκείνο δηλαδή στοιχείο που τις κάνει να διαφέρουν από όλα τα υπόλοιπα διοικητικά όργανα.

Αν γίνουν πάντως, οι απαραίτητες αλλαγές στις διαδικασίες του κοινοβουλευτικού ελέγχου επί των ανεξάρτητων αρχών και υιοθετηθούν κάποιες από τις προτάσεις που προαναφέρθηκαν, τότε θα μπορεί να γίνει λόγος για ένα αποτελεσματικό σύστημα κοινοβουλευτικού ελέγχου των ανεξάρτητων αρχών. Το αν

θα λειτουργήσει αυτό στην πράξη, θα το δείξει ο χρόνος. Τούτο θα εξαρτηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό και από την στάση που θα επιδείξουν οι βουλευτές και τα κόμματα απέναντι στον θεσμό των ανεξάρτητων αρχών και από τη σοβαρότητα που θα επιδείξουν όσον αφορά τον κοινοβουλευτικό έλεγχό τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

ΒΙΒΛΙΑ

Αλιβιζάτος Ν., Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός και η θολή συνταγματική αναθεώρηση, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2001

Αντωνόπουλος Μ., Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995

Βαρβιτσιώτης Ι. Μ., Η Ελλάδα μπροστά στο 2000. Ένα νέο συνταγματικό πλαίσιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998

Βενιζέλος Ε., Οι ανεξάρτητες αρχές μετά την αναθεώρηση του ελληνικού Συντάγματος του 1975/1986/2001, σε: *Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ.* (επιμ.), Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 13-23

Βενιζέλος Ε., Το αναθεωρητικό κεκτημένο. Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

Βενιζέλος Ε., Το σχέδιο αναθεώρησης του Συντάγματος. Η γενική εισήγηση της πλειοψηφίας προς την Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, Έκδοση Εργασίας, Αθήνα-Κομοτηνή 2000

Βενιζέλος Ε., Η αναθεώρηση του Συντάγματος: Συνολικό Σχέδιο για την Ελλάδα του 21ου αιώνα. Συναινετική αναθεώρηση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998

Βενιζέλος Ε., Η συναινετική αναθεώρηση. Αναθεώρηση του Συντάγματος και αναβίωση της Πολιτικής, Α'. Η εισήγηση της πλειοψηφίας κατά το πρώτο στάδιο της διαδικασίας αναθεώρησης του Συντάγματος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996

Βενιζέλος Ε., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1991

Βρεττού Β. Κ., Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής. Συνήγορος του Πολίτη και ο ρόλος τους στην προστασία του περιβάλλοντος, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2008

Γέροντας Απ. Χ., Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

Γεωργόπουλος Κ. Α., Επίτομο Συνταγματικό δίκαιο, 2η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990

Γκουλούσης Δ., Κρεμλής Γ., Παπαγιαννίδης Α., Παππάς Σπ., Φραγκάκης Ν., Χριστογιαννόπουλος Ν., Ερμηνεία κατ' άρθρο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, IV Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Άρθρα 189-314), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005

Ηλιάδου Αικ., Η «ανεξαρτησία» των ανεξαρτήτων αρχών και η άσκηση ελέγχου των πράξεών τους, σε: *Κοζύρης Φ. Ι.- Σ. (επιμ.)*, Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 149-155

Ηλιάδου Αικ., Η επικράτηση του μοντέλου των ανεξάρτητων αρχών στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος, σε: *Γώγος Κ. (επιμ.)*, Πρόλογος: *Σκουρής Β.*, Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η πρόσφατη αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος. Σκέψεις, τάσεις και προοπτικές. Πρακτικά Συνεδρίου 28-29 Οκτωβρίου 2001, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 236-248

Ηλιάδου Αικ., Η σημασία και οι συνέπειες της κατοχύρωσης ανεξάρτητων αρχών στο νέο σύνταγμα, σε: *Δ. Θ. Τσάτσος/Ευ. Β. Βενιζέλος/ Ξ. Ι. Κοντιάδης (επιμ.)*, Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001 (Αθήνα, 14 και 15 Ιουνίου 2001), Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 387-404.

Καλτσόγια-Τουρναβίτη Ν., Ανεξάρτητες αρχές και δημοκρατία, σε: *Νικολοπούλου-Στεφάνου Ηρώ-Θεοδοροπούλου-Δένδια Βιργινία (επιμ.)*, Το κράτος στον 21^ο αιώνα. Παγκοσμιοποίηση και κοινωνία της γνώσης, Μνήμη Ονούφριου Φαρμακίδη, Γενικό Τμήμα Δικαίου Παντείου Πανεπιστημίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 199-219

Καμίνης Γ., Οι Ανεξάρτητες Αρχές πέντε χρόνια μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος σε: *Κοντιάδης Ξ. (επιστ. επιμ.)*, Πρόλογοι: *Μπενάκη-Ψαρούδα Α. & Τσάτσος Δ. Θ.*, Επίμετρο: *Βενιζέλος Ε. & Βαρβιτσιώτης Ι.*, Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση, Τόμος Δεύτερος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, σ. 813-838

Καμτσίδου Ιφ., Σκέψεις σχετικά με τις θεσμικές και πολιτικές διαστάσεις της ανεξαρτησίας των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών, σε: *Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ. (επιμ.)*, Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 141-147

Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998

Καράκωστας Ι. Κ., Το Δίκαιο των Μ.Μ.Ε., Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005

Κέντρο Ευρωπαϊκής Τεκμηρίωσης Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Ευρωπαϊκοί Θεσμοί. ΙΙ. Το σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, *Κ. Α. Στεφάνου-Ν. Π. Λυμούρης (επιμ.)*, Κείμενα Τεκμηρίωσης 1, Διευθυντής: Καθηγητής *Κ. Στεφάνου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2003

Κοζύρης Φ., Η «ανεξαρτησία» των ανεξαρτήτων αρχών στην Ελλάδα-Προβλήματα και προοπτικές, σε: *Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ. (επιμ.)*, Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 25-40

Κοντιάδης Ξ. Ι., Η σχέση πολιτικών κομμάτων και ανεξάρτητων αρχών μεταξύ έντασης και συμπληρωματικότητας: Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης ή αποπολιτικοποίηση της δημοκρατίας, σε: *Τσάτσος Δ. Θ.-Ξ. Ι. Κοντιάδης (επιμ.)*, Το μέλλον των πολιτικών κομμάτων, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ. 121-149

- Κοντιάδης Ξ. Ι.*, Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002
- Κουλούρης Ν.*, Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, σε: *Μακροδημήτρης Αντ.-Σπηλιωτόπουλος Επ. Π.* (επιμ.), Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα, Ελληνικό Ινστιτούτο Διοικητικών Επιστημών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 103-126
- Κουτσουμπίνας Στ.*, Η λειτουργία της Βουλής μετά την αναθεώρηση, σε: *Δ. Θ. Τσάτσος/Ευ. Β. Βενιζέλος/ Ξ. Ι. Κοντιάδης (επιμ.)*, Το Νέο Σύνταγμα. Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001 (Αθήνα, 14 και 15 Ιουνίου 2001), Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 253-261
- Κωστήσης Ν.* (επιμ.), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το κοινοβουλευτικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 3η Έκδοση, Αθήνα 1999
- Μακρής Ι. Σ.*, Νομολογία Ραδιο-Τηλεόρασης, Προλογικό Σημείωμα: *Α. Ι. Τάχου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1996
- Μακροδημήτρης Αντ.*, Διοίκηση και Κοινωνία. Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα. «Το έλατο στην άμμο» ή ο Ombudsman στην Ελλάδα. Πρόλογος: *Ν. Μουζέλης*, Εκδόσεις Θεμέλιο 1999, σ. 339-399
- Μακροδημήτρης Αντ.-Πραβίτα Μ.-Η.* (επιμ.), Δημόσια Διοίκηση. Στοιχεία Διοικητικής Οργάνωσης, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008
- Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Ανδρ.*, Η προστασία του διοικουμένου. Βασική αρχή της διοικητικής δράσεως, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000
- Μαυριάς Κ.*, Συνταγματικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση. Κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς του νόμους, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004
- Μηναΐδης Σ.*, Ο επίκαιρος κοινοβουλευτικός έλεγχος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990
- Μπέσιλα-Μακρίδη Ελ.*, Οι συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές και η επιβολή προστίμου. (Με αφορμή τις αποφάσεις του ΣτΕ 2543/1999 και 447, 3545/2002), σε: Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας-75 χρόνια, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 783-795

Μπέσιλα-Μακρίδη Ελ., Ο έλεγχος της Διοίκησης και το δικαίωμα της αναφοράς στις αρχές. Οι Ανεξάρτητες Αρχές (Ν. 3051/2002) & ο Συνήγορος του Πολίτη, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004

Οικονόμου Αλ. Κλ., Ο θεσμός της Διοικητικής Μεσολάβησης και το Σώμα των Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης, σε: *Μακροδημήτρης Αντ., Κουλούρης Ν. Δ., Χρυσανθάκης Χ., Οικονόμου Αλ. Κλ.*, Πρόλογος: *Επ. Π. Σπηλιωτόπουλος*, «Ombudsman», Ο έλεγχος της κακοδιοίκησης στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Διοίκηση και Πολιτεία, Μελέτες-15, Διεύθυνση: *Γ. Παπαδημητρίου-Αντ. Μακροδημήτρης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σ. 99 επ.

Παπαδημητρίου Γ., Ανεξάρτητες Αρχές. Η αργόσυρτη πορεία προς την ωρίμανση σε: *Ν. Φραγκάκης* (Επιμ.), Οι Ανεξάρτητες Αρχές στη σύγχρονη δημοκρατία. Νομικό Συμπόσιο στο Μέγαρο Μουσικής MEGARON PLUS, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών (ΕΚΕΜΕ), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 45-51

Παπαδημητρίου Γ., Σχόλιο σε ομιλία *Ηλιάδου Αικ.*, Η επικράτηση του μοντέλου των ανεξάρτητων αρχών στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος, σε: *Γώγος Κ.* (επιμ.), Πρόλογος: *Σκουρής Β.*, Η πορεία προς το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η πρόσφατη αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος. Σκέψεις, τάσεις και προοπτικές. Πρακτικά Συνεδρίου 28-29 Οκτωβρίου 2001, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 248-253

Παπαδημητρίου Γ.-Σωτηρέλης Γ. (επιμ.), Το Σύνταγμα της Ελλάδας, Τέταρτη Έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001

Παραράς Π., Σύνταγμα 1975-Corpus, III, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999

Ράϊκος Αθ. Γ., Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Ι, Εισαγωγή-Οργανωτικό Μέρος, Δεύτερη Έκδοση Β΄, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002

Σπανού Κ., Ανεξάρτητες Αρχές: Κρίση, Μετεξέλιξη ή Αναβάθμιση του πολιτικού συστήματος;, σε: *Κοντιάδης Ξ. Ι.- Ανθόπουλος Χ. Θ* (επιμ.), Κρίση του ελληνικού πολιτικού συστήματος;, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008, σ. 215-256

Σπηλιωτόπουλος Επ., Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου Ι, Ενδέκατη έκδοση, Ανατύπωση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005

Σπηλιωτόπουλος Επ., Το Ελληνικό Δημόσιο Δίκαιο. Οι βασικοί κανόνες, Εκδόσεις Πατάκη 2005

Σπυρόπουλος Φ. Κ., Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006

Στασινόπουλος Μ. Δ., Δίκαιο των Διοικητικών πράξεων, 1982

Σωτηρέλης Γ. Χ., Σύνταγμα & Δημοκρατία στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης». Εναλλακτικές θέσεις και προτάσεις συνταγματικής πολιτικής με αφορμή την φυγομαχία της «συναινετικής αναθεώρησης»..., Πρόλογος: *Α. Μανιτάκη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000

Τασόπουλος Γ., Τα θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας και η αναθεώρηση του Συντάγματος, Δίκαιο και Κοινωνία στον 21ο αιώνα, τ. 14, Διεύθυνση: *Γ. Παπαδημητρίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007

Τασόπουλος Γ., Η κοινωνία και το Σύνταγμα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006

Τασόπουλος Γ., Το ηθικοπολιτικό θεμέλιο του Συντάγματος, Δημοσιεύματα Συνταγματικού Δικαίου, τ. 13, Διεύθυνση: *Αρ. Ι Μάνεσης, Δημ. Θ. Τσάτσος, Γ. Παπαδημητρίου, Α. Μανιτάκης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001

Τάχος Α., Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, 8η Έκδοση-Νέα, πλήρως αναθεωρημένη, βελτιωμένη, συγχρονισμένη και κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005

Τάχος Α. Ι., Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2000

Τροβά Ε., Εξουσίες & Διαφάνεια, .Από τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων στον έλεγχο της αιτιολογίας των ρυθμίσεων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005

Φορτσάκης Θ., Οι ανεξάρτητες αρχές στην πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση, σε: *Μακροδημήτρης Αντ.-Ζύγουρα Όλ.* (επιμ.), Πρόλογος: *Κ. Μ. Χαλαζωνίτης*, Η Διοίκηση και το Σύνταγμα. Η αναθεώρηση του Συντάγματος και η εκτελεστική εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 127-135

Χρυσανθάκης Χ., Οι ανεξάρτητες δημόσιες αρχές στο αναθεωρημένο Σύνταγμα 1975/1986/2001, σε: *Μακροδημήτρης Αντ.-Ζύγουρα Όλ.* (επιμ.), Πρόλογος: *Κ. Μ. Χαλαζωνίτης*, Η Διοίκηση και το Σύνταγμα. Η αναθεώρηση του Συντάγματος και η εκτελεστική εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 111-

126

Χρυσανθάκης Χ., Πτυχές προστασίας του πολίτη στην κοινοτική και την ελληνική έννομη τάξη: από τον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή στον Έλληνα Μεσολαβητή, σε: *Μακροδημήτρης Αντ., Κουλούρης Ν. Δ., Χρυσανθάκης Χ., Οικονόμου Αλ. Κλ.*, Πρόλογος: *Επ. Π. Σπηλιωτόπουλος*, «Ombudsman», Ο έλεγχος της κακοδιοίκησης στην Ελλάδα και την Ευρώπη, Διοίκηση και Πολιτεία, Μελέτες-15, Διεύθυνση: *Γ. Παπαδημητρίου-Αντ. Μακροδημήτρης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σ. 79-97

Χρυσανθάκης Χ.-Γαλάνη Εύη-Πανταζόπουλος Π., Εισηγήσεις Συνταγματικού Δικαίου. Οργάνωση του Κράτους. Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα. ΕΣΔΑ, τ. 2, Επιστ. Διεύθυνση: *Χ. Χρυσανθάκης*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Νοέμβριος 2007

Χρυσόγονος Κ., Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006

Χρυσόγονος Κ., Συμπερασματικές Παρατηρήσεις, σε: *Κοζύρης Φ. Ι.-Μεγγλίδου Σ.* (επιμ.), Η «ανεξαρτησία» των ανεξάρτητων αρχών. Προβληματισμοί και ελπίδες ενός νέου θεσμού. Πρακτικά Ημερίδας 29 Οκτωβρίου 2002, Κείμενα Έρευνας 11, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 233-236

Ψαρούδα Α., Οι ανεξάρτητες αρχές στο πολιτειακό σύστημα σε: *Ν. Φραγκάκης* (Επιμ.), Οι Ανεξάρτητες Αρχές στη σύγχρονη δημοκρατία. Νομικό Συμπόσιο στο Μέγαρο Μουσικής MEGARON PLUS, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών (ΕΚΕΜΕ), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 13-19

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΗΓΕΣ

Ξηρός Αθ., Μορφές Μετεξέλιξης του Σύγχρονου Κράτους, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική», 5/11/2007

Χρυσανθάκης Χ., Μορφές Μετεξέλιξης του Σύγχρονου Κράτους, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κράτος και Δημόσια Πολιτική», 29/10/2007

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Δικτυακός τόπος Βουλής, www.parliament.gr

Δικτυακός τόπος, www.euro-ombudsman.eu.int/special/el/default.htm

Ζώρας Κ., σε: Συνέδριο «Ένα άλλο κράτος είναι εφικτό», Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, από δικτυακό τόπο: http://cecl-epikairesparemvaseis.blogspot.com/2008/07/14-15042008_910.html

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αλιβιζάτος Ν., Ζήτημα Αρχών ή Αρχής;, Τα Νέα, 23/3/2001, σ. Ν55

Σιούτη Γλ., Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών, Ελευθεροτυπία 7/3/2006, σ. 55

Φλογαϊτης Σπ., Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές. Οι αναγκαίες συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, Τα Νέα, 23/1/2001, σ. Ν10

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΗ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Απόφαση αριθ. 2544/1999, Τμ. Δ΄ ΣτΕ δημοσιευμένη σε: Νομολογία Διοικητικών Δικαστηρίων, Συμβουλίου της Επικρατείας, ΝοΒ 3/2001, σ. 476-478

Απόφαση ΣτΕ 656/2000, Ολομ. δημοσιευμένη σε: Νομολογία, ΤοΣ 1/2000, σ. 192-197

Απόφαση ΣτΕ 2544/1999 (28-7-1999), Τμήμα Δ΄ δημοσιευμένη, σε: Νομολογία, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου ΙΙ/2000, σ. 489-497

Απόφαση ΣτΕ 944/1999, Τμήμα Ε΄ δημοσιευμένη σε: Νομολογία, ΤοΣ, 3-4/1999, σ. 614-621

Απόφαση ΣτΕ 944/1999 (18.3.1999), Τμήμα Ε΄ δημοσιευμένη σε: Νομολογία, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου 1/1998, σ. 83-89

Τσιμέκας Γ. (επιμ.), απόφαση αριθμ. 872)1992 Ολομ. ΣτΕ δημοσιευμένη σε: Επισκόπηση Διοικητικής Νομολογίας, ΕΔΔΔΔ 3/1992, σ. 539-546

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Αλιβιζάτος Ν., Η συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Προτάσεις για μια θεσμική αποτίμηση, ΤοΣ 5/2001, 961-966

Αλιβιζάτος Ν., Η «τρίτη» απόφαση του ΣτΕ για τη ραδιοτηλεόραση (Σχόλιο στη ΣτΕ 930/1990), ΤοΣ 1/1990, σ. 57 επ.

Ανθόπουλος Χ., Ραδιοτηλεόραση και συνταγματική αναθεώρηση, ΔτΑ Νο 10/2001, σ. 385-404

Αντωνόπουλος Μ., Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Η πρώτη ανεξάρτητη διοικητική αρχή στην Ελλάδα, ΝοΒ 8/1991, σ. 1192-1200

Ανώνυμο, Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές: Αυτές οι άγνωστες, Δημόσιος Τομέας, τχ. 169, Δεκέμβριος 2000, σ. 31

Ανώνυμο, Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές: Από την αρχή η κόπωση..., Δημόσιος Τομέας, τχ. 161, Μάρτιος 2000, σ. 24-25

Ανώνυμο σχόλιο στη ΣτΕ 944/1999, Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή contra constitutionem? Προβληματισμοί με αφορμή την απόφαση υπ' αρ. 944/99 ΣτΕ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου 1/1998, σ. 89-102

Βαγιωνάκης Ν., Το ζήτημα της νομικής φύσης των πράξεων των ελληνικών ΑΔΑ, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου ΙΙ/20002, σ. 443-500

Βενιζέλος Ε., Οι ανεξάρτητες αρχές μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, ΔτΑ Νο 22/2004, σ. 361-373

Βιδάλης Τ. Κ., Τυπική ή ουσιαστική η διάκριση των λειτουργιών; Το θεμέλιο των ανεξάρτητων αρχών στο πολίτευμα, ΤοΣ 5/2003, σ. 825-838

Δελλής Γ. Ι., Ο δικαστικός έλεγχος της κυρωτικής λειτουργίας των ανεξάρτητων αρχών, Δίκη 34/2003, σ. 1281-1294

Διαμαντούρος Ν., Δημοκρατία, Κράτος Δικαίου και ο Ombudsman, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τχ. 27, Μάιος 2006, σ. 151-167

Ηλιάδου Αικ., Το Σύνταγμα και οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές. Σκέψεις σχετικά με την πρόταση συνταγματικής τυποποίησης των ΑΔΑ, ΔιΔικ 12/2000, σ. 784-797

Καμίνης Γ., Οι ανεξάρτητες αρχές μεταξύ ανεξαρτησίας και κοινοβουλευτικού ελέγχου, ΝοΒ 1/2002, σ. 95-103

Καμτσιδου Ιφ. Κ., Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών και οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, ΤοΣ 3-4/1999, σ. 543-553

Καμτσιίδου Ιφ. Κ., Η αναζήτηση του θεμελίου της ρυθμιστικής εξουσίας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης μεταξύ των άρθρων 43 παρ. 2 και 15 του Συντάγματος, ΤοΣ 3/1996, σ. 645-666

Καράκωστας Β., Οι κατά το Σύνταγμα Ανεξάρτητες Αρχές και η Δικονομική τους θέση, Εισήγηση στην Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων, 18-3-2003, Εφημερίδα «Βήμα των Διοικητικών Δικαστών» Ιουλίου 2003, σ. 11-12

Κική Γ., Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ως εγγυητής μίας θεσμικής εγγύησης. Η απόφαση 872/92 του Σ.τ.Ε. σχετικά με την Ραδιοτηλεόραση, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου 3/1992, σ. 496 επ.

Κουβελάκης Γ., Εισήγηση στην ΣτΕ Ολομ. 930/1990, ΤοΣ 1/1990, σ. 71 επ.

Κουλούρης Ν. Δ., Οι περιπέτειες του «ΕΣΡ» και της «Ε.Ε.Τ.»: Το λυκόφως των ελληνικών ανεξάρτητων αρχών;, ΕΔΔΔΔ 1/ 1996, σ. 29-42

Κουλούρης Ν. Δ., Οι «Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές»: Τα αλλοδαπά πρότυπα και τα ημεδαπά κακέκτυπα, ΔιΔικ 5/1993, σ. 1140-1183

Κουτσομπίνας, Στ. Ι., Ανεξάρτητες αρχές και ατομικά δικαιώματα, ΔτΑ Νο 10/2001, σ. 377-384

Λοβέρδος Α., Πόσο χρειάζονται οι Ανεξάρτητες Αρχές;, Μονομαχίες, Οικονομικός Ταχυδρόμος, τεύχος 48, 1 Δεκεμβρίου 2001, σ. 43 και 44

Μακροδημήτρης Αντ., Συνταγματική αναθεώρηση: κρίσιμα ερωτήματα αναζητούν απαντήσεις, Δημόσιος Τομέας, τχ. 171, Φεβρουάριος 2001, σ. 26-31

Μαριάς Επ., Η θεσμική θέση του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή στο πλαίσιο του πολιτικού συστήματος της Ε.Ε. υπό το φως της νομολογίας του Πρωτοδικείου των Ε.Ε. Προβλήματα δικαίου και πολιτικής, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου ΙΙΙ/2002, σ. 969-1004

Μαριάς Επ., Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τον Διαμεσολαβητή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΔτΑ Νο 7/2000, σ. 643-686

Μαρίνος Α. Ν., Οι Ανεξάρτητες Αρχές στην ελληνική έννομη τάξη, ΕΔΔΔΔ 1/2008, σ. 6-15

Μαυριάς Κ., Σκέψεις για την Επιτελούμενη Αναθεώρηση, ΤοΣ 6/2000, σ. 1011-1018

Μαυρομούστακου Η., Εμπειρική (συν)διαμόρφωση των ανεξάρτητων αρχών στην Ελλάδα, ΕΔΔΔΔ 2/2007, σ. 281-292

Οικονόμου Α., Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης. Δέκα χρόνια θεσμικής ακροβασίας. Με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 944/1999, ΤοΣ 3-4/1999, σ. 555-578

Παπανικολάου Αικ. Α., Οι Ανεξάρτητες Αρχές ως θεσμός επαύξησης και εγγύησης των δικαιωμάτων, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Ειδικό Τεύχος: Αφιέρωμα στις Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές 2004, σ. 47-59

Παραράς Α. Π., Οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, ΕφημΔΔ-1/2006, σ. 123-132

Πλιάκος Α. Δ., Ο Διαμεσολαβητής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΚοινΕπ 17-18/1994, σ. 55-66

Σίμου Α., Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές. Ελπίδα για τον Πολίτη ή ρήγμα στο δημοκρατικό κράτος;, Κοινωνία Πολιτών, 5/2000, σ. 56-62

Στράγγα-Ηλιοπούλου Τζ., Πόσο χρειάζονται οι Ανεξάρτητες Αρχές;, Μονομαχίες, Οικονομικός Ταχυδρόμος, τεύχος 48, 1 Δεκεμβρίου 2001, σ. 42-44

Σωτηρόπουλος Β., Ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων, ΔτΑ Νο 36/2007, σ. 1173-1203

Σωτηρόπουλος Β. Α., Η διαδικασία ενώπιον των ανεξάρτητων αρχών, Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Ειδικό Τεύχος: Αφιέρωμα στις Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές 2004, σ. 65-98

Τσαδήρας Α., Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής: Ιστορική εξέλιξη του θεσμού, όροι παραδεκτής καταγγελίας και προϋποθέσεις δικαιολογημένων ερευνών, ΕΕΕΔ 2/2003, σ. 331-376

Τσιλιώτης Χ., Η διακινδύνευση των θεμελιωδών δικαιωμάτων από σύγχρονους κινδύνους ιδιωτικής προέλευσης και το καθήκον του Κράτους να τα προστατέψει μέσω των ΑΔΑ, ΕφημΔΔ – 4/2006, σ. 539-542

Χρυσανθάκης Χ., Οι ανεξάρτητες δημόσιες αρχές στο σκόπευτρο της συνταγματικής αναθεώρησης, ΕΔΔΔΔ 1/2001, σ. 8-18

Χρυσανθάκης Χ., Ο Συνήγορος του Πολίτη: Ένας παραδοσιακός θεσμός σε αναζήτηση νέου ρόλου, Νομική Επιθεώρηση 29/1999, σ. 19-26

Χρυσανθάκης Χ., Ο θεσμός του Ευρωπαϊκού Διαμεσολαβητή, ΕΔΔΔΔ 2/1994, σ. 161-169

Χρυσόγονος Κ., Οι Ανεξάρτητες Αρχές στο Σχέδιο της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, ΤοΣ 6/2000, σ. 1163-1176

ΠΗΓΕΣ

Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 1247/2002/ΕΚ, ΕΕ L 183, 20/9/2002, 2002/C224 A/01.

Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 9ης Μαρτίου 1994 (94/262/ΕΚΑΧ, ΕΚ, Ευρατόμ), ΕΕ L 113/15, 04.05.1994.

Εκθέσεις Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας:

2008, Περίοδος ΙΒ΄-Σύνοδος Α΄

2007, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Γ΄

2003, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Γ΄

2002, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Β΄

2001, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Α΄

1999, Περίοδος Θ΄-Σύνοδος Γ΄

1998, Περίοδος Θ΄-Σύνοδος Β΄

1997, Περίοδος Θ΄-Σύνοδος Α΄

Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Α΄, Αθήνα 2000

Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και της Ολομέλειας της Βουλής επί των προτάσεων αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Θ΄-Σύνοδος Β΄, Αθήνα 1998

Ετήσια Έκθεση Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή 2007. Συνοπτική παρουσίαση και Στατιστικά

Κανονισμός (ΕΚ) 45/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕ L 008, 12/01/2001

Κανονισμός της Βουλής των Ελλήνων (Μέρος Κοινοβουλευτικό), Εκδόσεις της Βουλής των Ελλήνων, Αύγουστος 2008

Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

N. 3613/2007 (Φ.Ε.Κ. Α΄ 263/23/11/2007), «Ρυθμίσεις θεμάτων Ανεξάρτητων Αρχών, Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, Σώματος Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών»

N. 3115/2003 (Φ.Ε.Κ. Α' 47/27/2/2003), «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών»

N. 3094/2003 (Φ.Ε.Κ. Α' 10 /22/01/2003), «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις»

N. 3051/2002 (Φ.Ε.Κ. Α' 220/20/9/2002), «Συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και συναφείς ρυθμίσεις»

N. 3021/2002 (Φ.Ε.Κ. Α' 143/19/6/2002), «Περιορισμοί στη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με πρόσωπα που δραστηριοποιούνται ή συμμετέχουν σε επιχειρήσεις μέσω ενημέρωσης και άλλες διατάξεις»

N. 2863/2000 (Φ.Ε.Κ. Α' 262/29/11/2000), «Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και άλλες αρχές και όργανα του τομέα παροχής ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών»

N. 2644/1998 (Φ.Ε.Κ. Α' 233/13/10/1998), «Για την παροχή συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών και συναφείς διατάξεις»

N. 2477/1997 (Φ.Ε.Κ. Α' 59/1997), «Συνήγορος του Πολίτη, Σώμα Επιθεωρητών-Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης»

N. 2472/1997 (Φ.Ε.Κ. Α' 50 /10/4/1997), «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»

N. 2328/1995 (Φ.Ε.Κ. Α' 159/3/8/1995), «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις»

N. 2190/1994 (Φ.Ε.Κ. Α' 28 /1-3/1994), «Σύσταση ανεξάρτητης αρχής για την επιλογή προσωπικού και ρύθμιση θεμάτων διοίκησης»

N. 1866/1989 (Φ.Ε.Κ. Α' 222/6/10/1989), «Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεοράσεως και παροχή αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών»

N. 1558/1985 (Φ.Ε.Κ. Α' 137), «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά όργανα»

Π.Δ. 100/2000 (Φ.Ε.Κ. Α' 98/17/3/2000), «Εναρμόνιση της ελληνικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 97/36 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ης Ιουνίου 1997 (ΕΕ αριθ. L 202) της Οδηγίας 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 17.10.89 (ΕΕ αριθ. L 298) σχετικά με τη παροχή υπηρεσιών»

Π.Δ. 214/1996 (Φ.Ε.Κ. Α' 214/29/8/1996), «Για τον έλεγχο της διαφάνειας στον ευρύτερο χώρο των ΜΜΕ»

Πρακτικά Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων και Έκθεση Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2000, Συνεδριάσεις 17, 18 και 19 Οκτωβρίου 2000

Πρακτικά Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και της Ολομέλειας της Βουλής επί των προτάσεων αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Θ'-Σύνοδος Β', Αθήνα, 2000, Συνεδριάσεις 10 Φεβρουαρίου και 24 Φεβρουαρίου 1998

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Β', Συνεδρίαση ΡΔ', 13 Μαρτίου 2008

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Γ', Συνεδρίαση ΡΕ', 6 Μαΐου 2003

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Γ', Συνεδρίαση ΜΖ', 7 Ιανουαρίου 2003

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Β', Συνεδρίαση ΡΚΖ', 23 Απριλίου 2002

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Συνεδρίαση ΡΝΕ', 6 Απριλίου 2001

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, σε: Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ολομέλειας της Βουλής επί των αναθεωρητέων διατάξεων του Συντάγματος, Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Αθήνα 2002, Συνεδριάσεις ΡΜΔ' και ΡΜΕ', 21 Μαρτίου 2001

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Α', Συνεδρίαση ΡΘ', 17 Ιανουαρίου 2001

Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Περίοδος Θ'-Σύνοδος Β', Συνεδρίαση ΡΛΕ', 20 Μαΐου 1998

Πρακτικά Τμήματος Διακοπής Εργασιών της Βουλής, Περίοδος Ι'-Σύνοδος Β', Συνεδρίαση ΛΒ', 11 Σεπτεμβρίου 2002

Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας:

Πρακτικά Συνεδρίασης 9/4/2009, Περίοδος ΙΒ'-Σύνοδος Β'

Πρακτικά Συνεδρίασης 11/2/2009, Περίοδος ΙΒ'-Σύνοδος Β'

Πρακτικά Συνεδρίασης 28/1/2009, Περίοδος ΙΒ'-Σύνοδος Β'

Πρακτικά Συνεδρίασης 19/6/2008, Περίοδος ΙΒ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 28/2/2008, Περίοδος ΙΒ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 30/5/2007, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Γ΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 13/3/2007, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Γ΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 11/1/2007, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Γ΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 30/8/2006, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Β΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 21/2/2006, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Β΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 18/5/2005, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 24/2/2005, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 14/12/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 17/11/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 30/6/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά Συνεδρίασης 19/5/2004, Περίοδος ΙΑ΄-Σύνοδος Α΄
Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, σε: Τόμο 5ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Γ΄, Συνεδρίαση 17/4/2003
Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, σε: Τόμο 4ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Γ΄, Συνεδριάσεις 20/11/2002, 16/12/2002, 12/2/2003, 19/2/2003
Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, σε: Τόμο 3ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Β΄, Τμήμα Διακοπής των Εργασιών της Βουλής, Θέρος 2001, Συνεδριάσεις 16/10/2001, 28/2/2002, 10/4/2002
Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, σε: Τόμο 2ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Α΄, Συνεδριάσεις Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας 22/3/2001, 7/6/2001
Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, σε: Τόμο 1ο: Πρακτικά και Εκθέσεις της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής

Θεσμών και Διαφάνειας, Βουλή των Ελλήνων, Τμήμα Διακοπής των Εργασιών της Βουλής, Θέρος 2002, Περίοδος Ι΄-Σύνοδος Α΄, 6/12/2000, 14/12/2000, 18/01/2001

Πρόταση ΠΑΣΟΚ κατά τη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος, σε Τόμο: Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος και της Ολομέλειας της Βουλής επί των προτάσεων αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος Βουλή των Ελλήνων, Περίοδος Θ΄-Σύνοδος Β΄, Αθήνα 2000

Συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας

Τόμος της Διεύθυνσης Κοινοβουλευτικών Επιτροπών, Στοιχεία της Βουλής για το έργο των Επιτροπών της Βουλής που λειτούργησαν κατά την ΙΑ΄ Περίοδο, Αύγουστος 2007

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

BIBΛΙΑ

Church Clive H. & Phinnemore David, European Union and European Community, A Handbook and Commentary on the 1992 Maastricht Treaties, Prentice Hall, Harvester Wheatsheaf, London 1995

Hartley T.C., The Foundations of European Community Law. An Introduction to the Constitutional and Administrative Law of the European Community, Third Edition, Clarendon Press-Oxford, New York 1994

Westlake M., A Modern Guide to the European Parliament, Pinter Publishers, London and New York 1994

ΠΗΓΕΣ

Questionnaire for the seminar on Parliament, Independent Authorities and Public Sector Companies, European Centre for Parliamentary Research and Documentation, 2007-2008

